

ТВОРЕНИЯ - Том 1 (часть 2)

ВРАТИ НА ПОКАЯНИЕТО (Слова и проповеди)

Светител Теофан Затворник

ТВОРЕНИЯ - Том 1 (част 2): ВРАТИ НА ПОКАЯНИЕТО **(Слова и проповеди)**

Светител Теофан Затворник

Славянобългарски манастир "Св. Вмчк Георги Зограф"©, Света Гора, Атон, 2009 г.

Седем слова в подготвителните недели преди Великия пост и през първата седмица на Великия пост

.....	1
В НЕДЕЛЯ НА МИТАРЯ И ФАРИСЕЯ	2
От какво се изгражда пълната праведност или всеобхватната добродетел	2
В НЕДЕЛЯ НА БЛУДНИЯ СИН	5
Покаянието - това е правият и истински път към спасението, а не праведността	5
В НЕДЕЛЯ МЕСОПУСТНА	8
За Страшния Съд	8
В НЕДЕЛЯ СИРОПУСТНА	10
Основното чувство на сърцето е тъгата: природата ни плаче за изгубения рай	10
В СРЯДА НА ПЪРВА СЕДМИЦА НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ	12
Смекчаването и съкрушението на сърцето заменя всички правила и всички ръководства. Как да се приготвим за покаяние	12
В ПЕТЪК НА ПЪРВАТА СЕДМИЦА НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ	14
Да установим полунощно мълчание в душата си и така да посрещнем Господа	14
В СЪБОТА НА ПЪРВАТА СЕДМИЦА НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ	16
Ние приехме Лекаря и вседейственото лекуване след Светото Причастяване	16
За Богоугодният живот	18
НА РОЖДЕНИЯ ДЕН НА БЛАГОВЕРНИЯ И ВЕЛИК КНЯЗ КОНСТАНТИН НИКОЛАЕВИЧ	19
И гражданският живот е богоугодно поприще за онези, които посвещават трудовете си в него на Бога	19
НА ИМЕННИЯ ДЕН НА НЕГОВО ИМПЕРАТОРСКО ВИСОЧЕСТВО, БЛАГОВЕРНИЯ ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК И ВЕЛИК КНЯЗ НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ	22
Благодарението и предаността към Бога и изпълняването на Неговите заповеди са извор на благоденствието на народа	22
В ДЕНЯ НА ВЪЗДВИЖЕНИЕ НА ЧЕСТНИЯ И ЖИВОТВОРЯЩ КРЪСТ ГОСПОДЕН	26
Как добрият и изправен живот е спасително носене на кръста	26
В ДЕНЯ НА СЛИЗАНЕТО НА СВЕТИЯ ДУХ	29
Благочестието и добродетелта са свидетелство за присъствието в нас на Светия Дух	29
В ДЕНЯ НА ЦЪРКОВНАТА НОВА ГОДИНА	31
Редът на преуспяване в добродетелите	31
В ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	34
Движението на вярата в иерихонския слепец	34
В ДЕНЯ НА СВЕТИТЕЛЯ НИКОЛАЙ ЧУДОТВОРЕЦ	36
Правилото на вярата: нейното познаване, възприемането ѝ със сърцето и въвеждането ѝ в живота	36
В ЧЕТИРИНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	40
За любовта към Бога: какви са нейните признаци	40
В ДЕНЯ НА СВЕТИ АПОСТОЛ И ЕВАНГЕЛИСТ ИОАН БОГОСЛОВ	42
Свети Иоан Богослов не позволява да се говори: „Вярвай както искаш, само обичай“	42
В ДВАДЕСЕТ И ПЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	45
Любовта е венецът на подвижническите трудове, в тесния път - широк	45
В НЕДЕЛЯТА НА ЖЕНИТЕ МИРОНОСИЦИ	48
Подбудите да обичаме Господа, и с какво се свидетелства за тази любов	48
В ДЕНЯ НА СВЕТИ АПОСТОЛ И ЕВАНГЕЛИСТ ИОАН БОГОСЛОВ	51
Как да се научим да обичаме Господа	51
В ТРИНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	54
Признаците на любовта към Господа, и как да преуспеем в нея?	54
В ОСЕМНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	56
За милостинята - че тя е сеитба и че колкото повече някой я посява, толкова повече ще пожъне	56
В ДЕВЕТНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	59
Неоснователността на доводите да не се дава милостиня и добрите мисли, които подтикват към нея	59

В ЕДИНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	62
Прощаването на дълговете на ближните е спасение	62
В ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА	64
Убеждаване за спазване на поста през Рождественския пост	64

**Седем слова в подготвителните
недели преди Великия пост и през
първата седмица на Великия пост**

В НЕДЕЛЯ НА МИТАРЯ И ФАРИСЕЯ

От какво се *изгражда* пълната праведност или всеобхватната добродетел

“Отвори ми вратата на покаянието, Жизнодавче!” - такава умилена молитвена песен влага в устата ни Светата Църква, когато започва да ни подготвя за Покаянието. Има още три седмици до поста и за него може би още никой и не мисли, но тя отдалече ни посочва вратата му и предварително иска да ни настрои за влизането през нея. Искаме или не искаме, трябва да посрещнем времето на поста, но тя иска ние да посрещнем и прекараме това време по подобаващ начин. И ето че през днешния ден, през следващата неделя и по-нататък тя ни внушава едно след друго назидателни правила в две притчи и в две поразителни събития, с едното от които започва сегашната история на човечеството, а с другото ще свърши. Нека да се поучаваме и да се вслушваме в уроците на нашата майка!

Днес чрез притчата за митаря и фарисея се казва на всеки от нас: “Не разчитай на своята праведност, подобно на фарисея, но цялата надежда за спасението си възложи на безкрайната Божия милост, като викаш, подобно на митаря: “Боже, бъди милостив към мене, грешния”. Защото фарисеят, както изглежда, бил с добро поведение, но не бил оправдан пред Бога”.

Непостижимо е за нас как така - вършенето на добри дела или праведността за нас са задължителни като необходимо условие за спасението ни, а междуременно ние не можем да основаваме на тях тази надежда; но колкото и добри дела да имаме, трябва да приемем, че всички те са недостатъчни и за възпълването на този недостиг да прибегваме до други средства. Това е непостижимо за нас, но е така. Християнинът дълбоко в сърцето си трябва да носи твърдото убеждение в своята негодност при цялата си праведност или при цялото изобилие от добри дела, за които трябва да ревнува непрестанно. Така са се спасявали всички, които са се спасили и са ни оставили чрез примера си уверението във възможността на такива чувства и подбудата за съгръването им у нас самите. Погледнете покаяните молитви, които са изблик на душите на Божиите светици, прославени от Църквата. Как само те осъждат себе си пред Господа!... А същевременно всички около тях са ги почитали като чисти и непорочни пред Бога!... Мислите ли, че в това е имало неискреност? Не! Това е било искрен вопъл на душата към Бога! И следователно има възможност дълбоко в душата си човекът да счита себе си негоден, независимо от цялата видима чистота на душата или изправност и честност на поведението. Та и как иначе да бъде? Утвърдете в себе си мисълта, че Бог иска от нас пълна праведност или всеобхватна добродетел и че само такава праведност и такава добродетел могат да бъдат положени в основата на нашето спасение и да подхранват у нас блага надежда. Вижте какво изисква това!

Пълната праведност или всеобхватната добродетел се състои от три части.

Първо. От добри дела, извършвани външно и видимо за всички, в своето време и на своето място. Това означава: ако някой проси милостиня, дай му. Ако някой те е обидил, прости му. Дошъл е някой твой враг, нахрани го. Седнал си на масата, вкусвай храната по устава и въздържано. Дошло е време за молитва, моли се благоговейно и както се полага... Встъпваш в някаква длъжност, труди се усърдно, и така нататък... Всяка минута и всяко място имат своите добри дела, които всеки, встъпващ на това поприще, трябва да изпълнява. В това отношение целият живот на човека трябва да бъде непрекъснатата верига от добри дела, от минутата, когато той придобива съзнание в този свят, и докато излезе от него... Като онези, които шият картини с мъниста, ред по ред прикрепват мънистата всяко на неговото място, и именно тези, а не други мъниста на това и на друго място, и само тогава, когато спазят всичко точно, без да объркат мънистата и без прекъсване и пропуски, картината получава подобаващия ѝ вид и името си, така и по отношение на нас Господ само тогава ще счете някого за добродетелен, когато той разгърне цялата картина на живота си така, че да не пропусне нито едно място и нито един момент във времето, без да извърши задължителното за него в този момент дело. Застани сега тук ти, който се осланяш на своята праведност, и кажи: така ли живееш, винаги ли си правил добро и никога ли не си пропускал да извършиш задължителното за теб дело, не си ли

допускал дело полудобро и даже съвсем недобро? Ако е така, осланяй се на своята праведност, а ако ли не, търси друга опора за спасението си!

Второ. Другата част, влизаща в състава на пълната праведност, съставят *добрите чувства и разположения*, които се скриват зад видимо извършваните дела. Това са любов, мир, търпение, кротост, милосърдие, въздържание, смирение, благоговение, отдалечаване от всичко и прочее. Добрите дела, извършвани видимо, за да бъдат наистина добри и да служат за спасение, трябва непременно да бъдат израз на някое от добрите вътрешни чувства; така че ако в основата им няма добро чувство, което да ги въодушевява, те са негодни и богопротивни. Така например благоговейното обръщане на ума и сърцето към Бога е добро, богоугодно вътрешно настроение. Когато го има в душата, то изисква неотложно и съответни на него дела: домашна молитва, многобройни поклони, посещаване на службите в Божия храм, поклонение на светите места, честване на икони, палене на кандила, кадене и т.н. Подобно множество видими дела има и за изразяването на всяко вътрешно чувство. За изразяване например на милосърдието има седем дела на душевното и седем дела на телесното милосърдие. Но винаги трябва да помним, че вторите, тоест видимите дела, само тогава имат цена, когато са израз на първите, на вътрешните чувства. Така и всички видими дела на благочестието: поклони, молитви, посещаване на храма и други - само тогава ще бъдат наистина добри дела, когато са израз на вътрешното благочестие или на благоговейното обръщане на ума и сърцето ни към Бога, а без него са нищо. Същото може да се каже и за всички дела на милосърдието - че те само тогава са наистина добри, когато изразяват искрена братска любов към всички за слава Божия, а не са някакъв вид приспособяване към другите, желание човекът да се покаже или, както често казват сега, желание да се покаже хуманност; това е езичество в християнски одежди. Същото може да се каже и за всички други външни дела - че истинската им цена се определя от вътрешното разположение... Защото иначе може телом човек да е в храма, а с душата си - в блудилището, с езика си снизходително да извинява, а в сърцето си да осъжда, с положението на тялото си да показва почитателност, а вътрешно да изпитва презрение, с очите си привидно да не гледа лицата, а в душата си да се разпалва от похот и т.н. Външно всички тези дела може да са добри, но пред Бога се обезценяват от чувствата, които се таят в душата при тяхното извършване. Следователно можем да основаваме спасението си на праведността само тогава, когато сме сигурни, че всичките ни чувства и разположения са изправни и богоугодни - и при това не за час или два, а цял живот и непрестанно. И така, кажи ти, който искаш да поставиш спасението си на основите на доброто си поведение: не са ли се промъквали някога зад привидно добрите ти дела несправедни чувства, които са ги осквернявали... Ако не са се промъквали (но кой може да каже това?), то успокоявай се в твоята праведност; а ако ги е имало, както всеки трябва да осъзнае това, то се смири и търси друго основание за своята блага надежда за спасение.

Трето. Третата част на пълната праведност представлява твърдата до смърт *ревност за Божията слава*, въодушевена от пламенна *любов към Бога* и въодушевяваща всички добри сърдечни чувства и всички добри видими дела.

Когато в сърцето има добри разположения, струва ми се, можем да бъдем по-спокойни за своята участ. Но ето на какво обърнете внимание, братя. Ние сме създадени от Бога по Божий образ и подобие, създадени сме, за да се прославя чрез нас Божието име по цялата вселена или за да посветим себе си целите на Бога... А междувременно ето какво може да се случи. Някой може да е жалостив и да проявява на дело своята жалостивост, но да няма и помисъл дори за Бога при всичките си милосърдими дела и чувства. Неговата жалостивост няма да бъде спомената пред Бога, защото не е приета от Него като заповед и не на Него е посветена като служение и жертва. Друг е кротък и безгневен и показва с делата си това разположение, като не си позволява да бъде увлечен от чувствата на вражда и отмъстителност; но при това той следва някакво инстинктивно разположение към отстъпчивост, породено от съзнание за безсилие и плахост, а не следва заповедта на Господа, Който казва: *прости! Отмъщението е Мое - аз ще отплатя!* (Срв.: Рим. 12:19) Такава кротост няма цена пред Бога. Трети е въздържан, дори крайно въздържан: малко спи, почти не яде и не пие, рядко излиза навън, винаги си е вкъщи, зает с някаква работа; но той не на Бога посвещава трудовете си, а или на някакви користни цели, или на празната човешка слава. Такава въздържаност и трудолюбие Господ не признава като достойни за награда. Така е и за всичко останало. Не е достатъчно да имаме добри чувства и разположения (които могат да бъдат и естествени - вродени), необходимо е още те да бъдат оглавени от едно дълбоко вкоренено в душата разположение - ревността за Божията слава, да бъдат проникнати от нея

и да бъдат неин израз. Ако това го няма или не е в нужната степен и мяра, цялата ни доброта се вменява за нищо пред лицето на Господа, Който ще каже някога: *махнете се от Мене всички, не ви зная откъде сте!* (Срв.: Лук. 13:27) Не ви познавам, защото вие през целия си живот не Ми дадохте да ви позная, защото вашите добри чувства и дела не бяха посветени на Мен.

И така, кажи ти, който се надяваш да получиш спасение поради праведността си, винаги ли и в необходимата мяра си имал у себе си ревност за Божията слава и винаги ли тя е въодушевлявала твоите добри чувства и дела? Ако това е така (а кой може да каже това за себе си?), то успокоявай се в своята праведност; а ако ли не, търси друг начин да се оправдаеш пред Бога и друго основание за спасението си!

И така, който иска, може да основава надеждата за спасението си и на своята праведност, само нека да направи така, че тази праведност да бъде съвършена, пълна и всестранна, тоест целият му живот да бъде непрекъснатата верига от добри дела, без пропадания и пропуски, и зад тези дела винаги да се таят добри чувства и разположения, на които те да бъдат видим израз, и всички тези чувства и разположения да бъдат въодушевени от ревността за славата Божия и да са жертва за Бога... Затова нека онзи, който има в себе си всичко това, да дойде, да застане дръзновено пред лицето на Господа и да Му каже, ако смее и ако му позволи съвестта: *не съм като другите човеци* (Срв.: Лук. 18:11). А ако това го няма у теб, замълчи и не смей да подигнеш очи към небето и да отвориш устата си, а викай от дълбочината на душата си с гласа на митаря: *Боже, бъди милостив към мене, грешника!* (Срв.: Лук. 18:13) Не се осланяй на това, че имаш някакви добри дела и добри чувства и че понякога чувстваш наплив на гореща ревност по Бога. Бог иска не нещо, не колкото и да е, а всичко, цялата пълнота на праведността и добротата; и когато на човека не му достига нещо от нея, то Той отхвърля целия човек като негоден. Вие ще вземете ли дрехата си от шивача, ако в нея има всичко, и то добре ушито, но липсва полата или ръкавът? Или, когато дърводелецът ви донесе маса, добре направена, но без един крак или някаква друга част, ще му кажете ли: "Добре, остави я"? Така и по отношение на нас, Бог не може да признае някого за праведен, ако в него не достига нещо от праведността. Но ако никой не може да се похвали, че е вършил в пълнота и без пропуски всички добри дела, и е имал всички добри чувства, и винаги е бил въодушевяван от ревност по Бога с цялата сила на душата си, то по-добре и да не помисля да основава спасението си на своята праведност, за да не се излъже в тази надежда в решителния момент. По-добре да забрави за праведността си и, колкото и добро да е направил, да чувства дълбоко в сърцето си своята негодност пред Бога и да търси други начини да се оправдае, като вземе пример от митаря! Ела, припадни и плачи пред Господа, Който със Своята безценна кръв, пролята на Кръста, е умил всичките ни грехове и с безпределната Си святост възпълва всичките ни недостатъци. Ревнувай за добродетелта, не давай сън на очите си, за да не пропуснеш случая да направиш добро, да не допуснеш лошо чувство и да не отслабнеш в ревността. Цялата си надежда за спасение възлагай на Господа, *Който стана за нас премъдрост от Бога, и правда, и освещение, и изкупление* (Срв.: 1 Кор. 1:30).

В НЕДЕЛЯ НА БЛУДНИЯ СИН

Покаянието - това е правият и истински път към спасението, а не праведността

През миналата неделя с думите на евангелската притча Светата Църква ни внушаваше да не разчитаме на своята праведност. Видяхме, че няма никаква възможност да възложим върху нея надеждата на спасението си. Защото къде можем да живеем така, че целият ни живот да представлява непрекъсната верига от добри дела, и при това така, че зад тези добри дела винаги да има добри чувства и разположения на сърцето, а освен това всички тези чувства и разположения, заедно с всички дела, да са въодушевявани от ревността по Божията слава?

Къде можем да живеем така? Далече сме от това! А именно всичко това, и то само в своята съвкупност, съставя пълната праведност, така че ако нещо не достига, тази праведност не е вече праведност и няма силата да ни отвори входа към Царството Небесно.

Но от друга страна, само праведните, чистите и светите могат да наследят Царството Божие, защото в него няма да влезе нищо нечисто. Така че какво да правим? Как да направим неправедния си живот - праведен? С какво да оправдаем неправдите си? Къде да денем греховете си и с какво да избелим нечистотата и гнусотата на душата си. Защото, ако при този недостиг на правда не съумеем да постигнем и да направим това, което следва после, няма да имаме надежда и спасение. Ще погинем. Бог на правдата не проявява излишна снизходителност и не гледа на лице - или бъди прав, или търси истинско оправдание пред лицето на Праведния и неподкупен Съдия.

Уви! Притиснати сме и от двете страни. И през тази теснота неизбежно преминава всяка душа, която търси спасение. Като не вижда правда в себе си, тя е поразена от чувството за Божия гняв и е готова да падне в отчаяние. Но благодарение на Господа, чува от кръста утешителния Му глас към разбойника: *днес ще бъдеш с Мене в рая!* (Срв.: Лук. 23:43) И се оживява от блага надежда. Ех, братя! Ако го нямаше Кръста, нямаше да има никога радост и утешение в нито една душа; щеше да има само скръб и теснота - и в този живот, и в бъдещия.

Чували ли сте, братя, със сърцето си това призоваване от Господа: *“Дойдете при Мене всички отрудени и обременени от грехове, и аз ще ви успокоя* (Срв.: Мат. 11:28)- ще ви взема под Своя покров, ще ви умиря, облекча и ще наситя душата ви с блага надежда!” Дойдете всички, които търсите спасение! Дойдете да се поклоним и да паднем пред Христа, като викаме от дълбочината на душата си към Него: “Спаси ни, Сине Божий, спаси ни! Освен Теб друг Спасител нямаме!”

И така, това е правият и надежден път към спасението, а не праведността. Затова и Новият Завет започва така: *покайте се и вярвайте в Евангелието* (Марк. 1:15) . *Покайте се*: признайте себе си за грешни, без никакво оправдание пред Бога и плачете за това в мъката на душата си, *вярвайте в Евангелието*; вярвайте, че заедно с Господ на Кръста са приковани и всичките ни грехове и е разкъсано ръкописанието им и че всеки грешник, който вярва в Него, получава прошка и бива признат за праведен пред лицето на Божията правда.

Потоците сълзи на покаяние и сърдечно съкрушение за греховете ни, разтворени и смекчени от вярата в кръстната смърт на Господа - това е основата на нашето оправдание и следователно на нашето спасение. Ето защо свети Иоан Предтеча, когато подготвя народа за срещането с Господа, казва: *покайте се ...* (Мат. 3:2) Ето защо и Сам Господ започва проповедта Си със същата дума: *покайте се* (Марк. 1:15)- и след това, като изпраща Апостолите на проповед още докато е сред тях, им заповядва навсякъде да казват: *покайте се* (Срв.: Марк. 6:12). Ето защо и Светата Църква, като ни учи да се потрудим за спасението си през приближаващия се пост, влага такава песен в устата на всеки от нас: “Жизнодавче, отвори ни вратите на покаянието!” Тя вече ни предложи притчата за митаря и фарисея, за да ни научи, че спасението е в това, да удряме гърдите си като митаря с покаяния вопъл: *Боже, бъди милостив към мене, грешника* (Лук. 18:13), а не в самооправдателното

самомяние: *не съм като другите... благодаря Ти ...* (Срв. Лук. 18:11) и прочее; и сега ни предлага притчата за блудния син, за да покаже, че на Небесния Отец е по-скъп този син, който се обръща към Него след съгрешението си и казва: *не съм вече достоен да се нарека Твой син* (Срв.: Лук. 15:19), отколкото онзи, който мисли, че никога не нарушава волята Му и казва: *ни веднъж Твоя заповед не престъпих ...* (Срв. Лук. 15:29)

Дойдете с плач да се обърнем към Господа, Който ни е сътворил, праведния Господ, но Който е готов да ни помилва заради сълзите ни на съкрушение.

Да не помисли някой, като съди по примера на митаря и блудния син, че сълзите на покаяние са нужни само на онези, които са се заплели в безчестните си страсти и в големите си грехове, но не и на тези, които вече са престанали да грешат и живеят изправно! Не, не! Покаяните сълзи са необходими на всички и без тях за никой в света няма спасение; при това са нужни непрестанни сълзи, а не така - поплакал си веднъж, изповядал си се и ти е достатъчно ... В живота те са това, което е полето при украсяване на платното с цветя. Както едноцветното поле служи за основа на цветовете и изпълва празното пространство между тях, така и сълзите на покаяние служат за основа на праведността и запълват недостига на праведни дела в живота ни. Така че, да не се опитваме да избегнем това. Подобава да плачем и да плачем!

За да ви стане по-ясно какво представляват сълзите и как трябва да плачем, ще ви приведа няколко примера за това от житията на светиите. Един свят мъж, струва ми се - свети Ефрем Сирин, отивал с учениците си в града или селището и като минавали покрай гробището, видял една вдовица, която проливала горчиви сълзи над гроба и, колкото и да я утешавали роднините, събрани около нея, тя никого не искала да слуша. Сякаш била забравила всичко, нищо не виждала и не чувала; мъката завладяла сърцето и душата ѝ. Като я подминали, старецът се обърнал към учениците си и им казал: "Както се съкрушава тази вдовица на гроба, така трябва и ние да се съкрушаваме с плач за душата си, която сме умъртвили с греховете си и сме погребали в чуждата за нея земя на този свят и на плътските похоти". Като казал това, старецът заридал и ридал през целия път, докато стигнали до определеното място, а там вече трябвало да скрие сълзите си.

Има сказание за един старец, който оставил света и се отдалечил в пустинни краища, но не си построил килия, а така преминавал от място на място, като прелетна птица. Дали някой го е виждал да вкухва храна, не се знае, но никой никога не го бил виждал без сълзи, ридания и стенания. Когато се случвало като пустинна гургулица да се приближи до някой град или селище, той не влизал в него, а сядал на някой камък и склонил глава към гърдите си, викал със сълзи: "О! О! О! Уви! Ех, мъка! Ех, беда! Какво ще стане? Какво ще бъде?". Случвало се жителите на това място да отидат при него и от състрадание да започнат да го утешават, но това още повече усилвало скръбта му и увеличавало плача и сълзите му. Предлагали му и храна, и дрехи, и пари - нищо не го утешавало, нищо не привличало вниманието му, и сълзите му били хляб за него денем и нощем. Понякога се обръщали към него и му казвали: "За какво плачеш и каква беда те е постигнала? Кажни; може би ние ще можем, според силите си, да ти помогнем и да облекчим горчивата ти участ". Но при тези думи старецът започвал още по-силно да плаче, като закривал лицето си, и от ридания и вопли нямал сили да произнесе членоразделно нито една дума. И едва след като много пъти го питали така, през сълзи и стонове, казвал понякога: "Не зная дали ще ми помогнете, но ето каква е бедата ми: моят господар ми повери голямо богатство, а аз цялото го пропилях по увеселения, театри, гуляи, пиршества и разкошен нечист живот с блудници. Сега господарят ми ме търси и, като ме намери, ще ме предаде на съда и на позорно наказание. Не зная какво да правя? Какво ще бъде? Какво ще стане?" - и пак се предавал на плач, ридания и вопли. Разбирате ли за какво е плакал? Плакал е за греховете си и се е боял от съда на Владиката на всички - Бога! Ето така да заплачем и ние и може би Бог ще ни помилва!

Може би някой ще каже: "Все плач, стенания и сълзи! Приятно ли е на Самия Господ такова неестествено състояние!". Да, така е. Само сълзите са приятни на Господа и само тези, които пристъпват към Него със съкрушено сърце, Той приема милостиво и благосклонно. За една душа, която търсела спасение, ето какво показал Господ в сънно видение: видяла тя себе си, сякаш заедно с множество други души се намира в широкия двор на една света обител, сред който се издигала преблаголепна църква. Всички очаквали нещо. Изведнъж се разнесло: "Идва, идва пастирът!" народът се отдръпнал и всички видели Спасителя да идва, облечен като пастир. Лицето Му било с необикновена красота и благият Му поглед носел радост и утешение на всички, към които се устремявал. Той преминал пространството между народа и църквата и застанал пред вратите на храма. Очите на всички били вперени в Него... Давайки знак с ръка и с очи, Той започнал да

извиква при Себе Си от множеството онези, които Му били нужни. Извикваните се обличали със светлина и колкото повече се приближавали, толкова по-светоносни ставали. Виждало се, че това било знак на особена благодат и милост. Но като извикал двама-трима, Спасителят се спрял сякаш в недоумение. Душата, на която се дало това видение, водела добър живот, в подвизи и трудове, доколкото можела, вършела добро, и още с появата на Господа се надявала, че заради такова благоугаждане на Господа или заради това, че тя не е като другите, Господ ще ѝ покаже някакъв знак на особеното Си благоволение. Затова, когато той престанал да извиква, тя си помислила, че е дошъл нейният ред. Като пристъпила напред, тя се обърнала към Господа: “Няма ли и мен, Господи?”. Но Господ дори не я погледнал, а само погледът Му и движението на главата Му изразявали презрение и отхвърляне. Душата, която видяла това, била сякаш поразена със стрела и паднала с вик на отчаяние. Заобикалящите я се хванали да ѝ помагат, но тя отблъсквала всички, като само викала: “Аз съм грешница..., аз съм погинала... Господ ме отхвърли, а без Него как да живея и къде да търся спасение?”. Но Господ бил вече близо, стенещата от скръб душа едва успяла да повдигне глава и веднага видяла Господа, Който стоял над нея с разтворени обятия, готов да я повдигне. Божествените Му уста изrekli утешителните думи: “Ето как трябва да се идва при Мене!”. И с това видението свършило.

Ето, виждате ли как трябва да се отива при Господа! Няма какво да се умува! Такъв път на молитва е устроил за нас Господ: по този път и ще вървим. Той е дошъл в света да спаси грешниците: като грешници и ще пристъпваме към Него, само като грешници, които плачат за греховете си с решимостта повече да не ги повтарят. Няма нито един праведник на земята; всички са грешници и всички биват оправдавани даром, по благодатта на Господа Исуса Христа, заради вярата си в Него и сълзите си на разкаяние и съкрушение! Нека да плачем за греховете си, за да се спасим! Амин.

В НЕДЕЛЯ МЕСОПУСТНА

За Страшния Съд

По-миналата неделя нашата майка, Светата Църква, ни говореше: “По всякакъв начин ревнувайте за добродетелен живот, но не се гордейте с добрите си дела, защото не можете да извършите толкова много добри дела, че те да бъдат сигурно основание на надеждата ви за спасение. Затова, като не отслабвате във вършенето на добро, не разчитайте на своята праведност. Миналата неделя Светата Църква ни говореше: “Само чистите и светите ще влязат в Царството Божие... Тъй като вие не считате себе си чисти в неотклонното изпълнение на Неговите заповеди, то възревнувайте да очистите себе си от всякакъв грях със сълзите на покаянието. Плачете за греховете си: както плачат за мъртвия, за да измолят със сълзи помилване от Бога за него”.

А днес какво ни казва тя? Днес тя ни представя Страшния Божий Съд и с това иска да въодушеви послушните си чеда за още по-големи и по-големи трудове, а нехайните и безгрижните да събуди от съня им. На първите тя казва: “Трудете се и не отслабвайте в трудовете си, защото, когато дойде Господ и всички свети Ангели с Него, тогава Той ще ви постави отдясно на Себе Си и ще ви каже: *дойдете вие, благословените на Отца Ми, наследете царството, приготвено вам от създание мира* (Мат. 25:34). И от този момент ще започнете да вкусвате блаженство, за чието изразяване няма думи в човешкия език. Тогава ще забравите всичките си трудове и скърби”. А на вторите, тоест на нехайните, днес Светата Църква казва: “Непрестанно ви внушавам - живеете, деца мои, както подобава да живеят истинските християни; но вие не слушате. Призовавам ви към покаяние, а вие запушвате ушите си за моите думи; казвам ви - плачете за греховете си, а вие не само не плачете, но и се подигравате на плачещите, подигравате се даже на самия покаен устав, както и на целия ред на християнския живот. Имайте страх! Ще отmine образът на този свят. Ще се яви строгият Съдия и ще ви порази с гневното Си отхвърляне *идете от Мене, проклети, в огън вечний, приготвен за дявола и неговите ангели* (Срв.: Мат. 25:41).

Ето го днешния урок! Той е ясен и пълен при цялата си простота и краткост. И на мен нищо не ми остава да прибавя към това, освен едно: запечатайте образа на Божия Съд в ума и сърцето си и винаги го носете в себе си, без да отделяте вниманието си от него. Сами ще видите с какво въодушевление и с каква готовност за всякакъв труд ще се изпълните, ако имате макар и най-малка грижа за спасението на душата си! От друга страна, с какъв страх и с какво съкрушение ще се преизпълнят сърцата на онези, които не са съвсем изправни, отстъпват на страстите си и се предават на волности. Може да се каже, че ако по някакъв начин може дълбоко да се запечата в душата на хората образът на Божия съд, то всички за кратко време ще се превърнат в изправни ревнители за добри дела. Представете си, че от Небето е дошло сигурно известие, че утре или вдругиден ще дойде Господ! Ще продължи ли тогава някой да се предава на утехи и забавления? Ще продължи ли да отстъпва пред страстите си и да върши грехове? Ще продължи ли още да отлага покаянието и изправянето си?... Само някой безумец ще направи това, а всички останали, които не са изгубили разума си, ще се втурнат по-бързо да направят всичко, което може да се извърши за това кратко време. Както учениците, на които предстои изпит, само за това мислят - как да се подготвят за него: някои почти не спят и не се хранят, не само че не си позволяват да мислят за игри и лудории - така би било и с нас, ако паметта за Божия Съд никога не напускате мислите ни... Щяхме да имаме само една грижа - как без пропуски да изпълним всичко, което Господ иска от нас, и така благоугодили Му, да се явим пред Него в Съдния Час. Но това е нашата беда, че сме свикнали да отдалечаваме от себе си Часа на Съда, свикнали сме и си го позволяваме. Всеки си мисли: “Колко време живея и все чувам: “Ето го Съдът! Ето го Съдът!...” - но досега няма Съд. Може би няма да е скоро. Нашите бащи, деди и прадеди също са чакали Съда, но ето че и ние още не сме го видели, макар че е изминало толкова време след тях”. Всичко това е така. Може да се добави още, че ето вече осемнадесет века, откакто Бог е казал за Съда и откакто хората чакат Съда, а него все още го няма. Но какво следва от това? Не е настъпил часът му досега, но може би още щом излезем от храма, Господ ще дойде. Защото несъмнено Той ще дойде и никой не може да каже определено кога ще дойде Той. Няма да успеем да въздъхнем, и Той ще се яви. Ной е казал на своите съграждани: “Престанете да грешите, иначе Господ ще ви залее с потоп”. Може би в началото на тази проповед някои и да са ставали

по-благоразумни, но след това, след десет, двадесет, сто и повече години всеки си е позволявал да не вярва на така дълго несбъдващата се заплаха. Но неверието им не е отдалечило събитието. Настъпил потопът и залял всичко... Може би минута преди това Ной да е повтарял проповедта си, а над него да са се смеели, но се изпълнило всичко, определено от Господа; някой може в момента на този смях да е бил застигнат от потоп. Така и сред нас има немалко хора, които отдалечават Часа на Съда; някой може и да не вярват в него; но всичко това няма да отклони Съда и ще настъпи минутата, когато ще се изпълни определеното от Господа - ще се изпълни, когато не го очакваме, и ще бъдем застигнати внезапно. *В Ноевите дни* - казва Господа, - *ядяха и пиеха, женеха се и се мъжеха*, строяха и търгуваха... Никой не мислеше за потоп. Но потопът дойде внезапно и *изтреби всички* (Срв.: Мат. 24:37-39). Ето и ние ядем, пием, веселим се и се грижим за разни дела, а за Съда Божий дори и не помисляме, но може би той още сега ще настъпи и ще ни застигне, както сме. Защото както мълнията, показала се на единия край на небето, в същия миг достига до другия край и обхваща цялото небе, така внезапно и мигновено ще бъде явяването на Сина Човечески.

А ние отдалечаваме от себе си този решителен момент, и го отдалечаваме в неопределената безкрайност, така че не се и вижда, кога ще бъде това. Но ето какво: отдалечавайте Божия Съд колкото искате. Може би Господ наистина няма да дойде скоро да съди живи и мъртви; но каква привилегия или утешение е това?... Все пак накрая Той ще дойде и ще съди именно нас, и ще ни съди безпристрастно, по Евангелския закон, който сме възприели. Все така нашият дълг да бъдем истински християни никак не се намалява от това. Дали сега или след хиляда години ние ще трябва да застанем пред Съда, все ще се наложи, и на този Съд ще даваме отчет как сме изживели сегашните часове, дни и години, действителните, а не бъдещите и въображаемите. Не е ли по-добре във всеки момент да живеем така, сякаш Господ сега ще се яви или по-добре така, сякаш вече стоим пред Съда. О, ако Господ ни даде да приведем ума си в такова разположение! Каква ревност за святост ще се възпламени тогава в нас! Врагът знае силата на този помисъл и всячески се опитва да го изхвърли от главата ни с различни благовидни предположения. Но ние, братя, нека се изхитрим да противопоставим на всичките му замисли едно просто разсъждение. Да му кажем: "Нека Съдът да не е скоро, но ако може да се извлече някакво утешение, то е само за онези, които могат да бъдат уверени, че за тях часът на смъртта съвпада с Часа на далечния Съд; за нас какво значение има това? Ето, днес или утре ще дойде смъртта и ще разпилее всичко, което е наше, ще запечата участта ни завинаги, понеже след смъртта няма покаяние. В каквото ни застигне смъртта, в това ще застанем и на Съда. Ако ни застигне смъртта като неразкаяни грешници, като неразкаяни грешници ще ни види и Праведният Съдия и ще ни осъди. Ако ни застигне смъртта като каещи се за греховете си и ревнуващи за доброто, за такива ще ни признае и Съдещият ни Господ и ще ни помилва. Но кога ще дойде смъртта, никой не може да ни каже. Може би още само минута - и на всичко ще настъпи краят... и ще поемем към Божия Престол, и ще чуем от Него присъдата, която вече никой не може да промени". Нека да противопоставим такова разсъждение на лукавия враг, който с мисълта за отдалечеността на Божия Съд се опитва да затъмни в ума ни картината на този Съд и с това да разслаби ревността ни. И наистина, каква полза има да отдалечаваме толкова много времето на Страшния Съд, когато смъртта, не по-малко страшна и неотменима, е вече съвсем близо? Да се покорим като послушни деца на спасителното внушение на нашата майка, Църквата! Да изпълним паметта си с картината на Божия съд и да не откъсваме вниманието си от него. От Съда лъха не само на страх и ужас... Той може да даде и богато утешение. Защото там ще бъде казано не само: *махнете се ... проклетии ...*, но и друго: *дойдете вие, благословени*; и последното ще бъде преди първото. Трябва само, като размисляме за Божия Съд, така да устроим живота си, че да не попаднем от лявата страна, при козите, а отдясно, при овците. А какво е нужно да се направи за това? Трябва да изпълняваме Божиите заповеди с всичката си ревност, а ако паднем в грях, да се каем за това и да плачем, като постоянно уговаряме душата си с такива църковни песнопения: "Докато живееш на земята, душо моя, покай се: пръстта в гроба не пее, не избавя от грехове. Въззови към Христа Бога: "Сърцеведче, съгреших, преди да ме осъдиш, помилвай ме". Докога, душе моя, ще живееш в грехове? Кога ще приемеш промяната на покаянието? Спомни си бъдещия Съд и въззови към Господа: "Сърцеведче, съгреших, преди да ме осъдиш, помилвай ме" (Тропар, глас 3, след 3-та катизма на Псалтира).

"Душе, покай се преди смъртта, Съдът е безпристрастен към грешните и страшен. Въззови към Господа в умилението на сърцето си: "Съгреших пред Тебе волно и неволно, Щедри, по молитвите на Богородица, помилвай ме и ме спаси" (Тропар, глас 7, след 4-та катизма на Псалтира). Амин.

В НЕДЕЛЯ СИРОПУСТНА

Основното чувство на сърцето е тъгата: природата ни плаче за изгубения рай

През днешния ден Светата Църква си припомня падението на нашите прадеди, и вие сте чували какви скръбни жалби влага тя в устата на изгонените от рая и седящи срещу него наши праотци! Така живо е било тогава чувството за загуба: раят бил пред погледа им и от него може би се разнасяли благоуханията на цветята и дърветата, които напомняли за блажения живот, който съвсем до неотдавна те вкусвали в своята невинност. И отците ни не можели да не скърбят за себе си.

Но това бил плачът не на Адам и Ева, а плачело падналото човешко естество! Всички сили на душата и всички части на тялото издавали плач. Прародителите ни само го предавали със словото си на скърбящите заедно с тях твари и на бъдещото потомство. От този момент жалбите, плачът и скръбта се сродили с човешката природа и започнали да се превръщат в основен тон на сърдечните ни чувства и разположения. И кой от потомците на Адам, от наследниците на падналото човешко естество, няма да засвидетелства това със собствения си опит?

Наистина, ние обичаме да се повеселим, но какво означава това, че след най-неудържимо веселие душата се потапя в скръб, като забравя за всички утехи, от които преди това изпадала в самозабрава? Дали не означава, че от дълбочината на цялото ни същество се дава на душата да познае колко нищожни са всички тези увеселения в сравнение с онова блаженство, което е изгубено с изгубването на рая. Ние сме готови да се радваме с радващите се, но колкото и разнообразни и значими да са нещата, които предизвикват радост у човека, те не остават в нас дълбока следа и скоро биват забравяни. Но ако видим майка, която плаче над умрелия си син, нейна единствена опора, или жена, която се разкъсва от плач на гроба на любимия си мъж, скръбта дълбоко се врязва в душата ни и думите и образите на страдащите остават неизгладими в паметта ни. Не означава ли и това, че скръбта ни е по-близка и по-сродна, отколкото радостта? Вие слушате пеене или музика; разбира се, приятно е; откликват в душата ви весели тонове, но те само се плъзгат по повърхността ѝ, без да остават върху нея забележима следа, докато тъжните тонове карат душата да потъва в тях и тя ги помни дълго. Попитайте някой пътешественик, и той ще ви каже, сред многото видени предмети и места, остават в паметта му преди всичко онези, които са пораждали у него тъжни мисли.

Струва ми се, че тези примери са достатъчни за пояснение на мисълта, че основното чувство в сърцето ни е тъгата. Това означава, че естеството ни плаче за изгубения рай и колкото и да се опитваме да заглушим този плач, той звучи в дълбочината на сърцето ни, въпреки цялата веселост, която ни кара да оглупяваме, и говори на човека на понятен за него език: “Престани да се веселиш в самозабрава; ти, падналият, много си изгубил: по-добре потърси няма ли някакъв начин да си възвърнеш изгубеното?”.

Един езичник подслушал този плач на човешката душа и ето в какво иносказание облякъл мисълта си за него. Някой си стар мъдрец вървял през някакво уединено място, потънал в размисли за съдбата на човечеството. Това състояние на размисъл било прекъснато от въпроса: “Ти навярно си го видял? Кажи, къде отиде той; аз ще се затичам след него и може би ще го настигна”. Мъдрецът се обърнал и видял една девица. Дрехите ѝ били като на царска дъщеря, но износени и изпокъсани. Лицето ѝ било мрачно и загоряло, но чертите му издавали предишната изтънчена красота. Като огледал странницата, мъдрецът я попитал: “Какво искаш?” Тя пак повторила: “Ти сигурно си го виждал, кажи ми къде и как да го намеря?” - “Но за какво говориш?” - казал мъдрецът. “Нима не знаеш? - отвърнала девата. - Ох! А аз си мисля, че няма човек, който да не знае за моята скръб”. Мъдрецът със съчувствие я попитал: “Кажи, каква е скръбта ти, и може би ще намеря начин да ти помогна”. - “Помисли и ми помогни - отговорила тя. - Ето какво ще ти кажа. Бях в една светла и изпълнена с радост страна. Беше ми толкова хубаво там, толкова хубаво! Подготвях сватбата ми... Годеникът ми, не си спомням чертите на лицето му, беше с неопишуема красота... Вече почти всичко съм забравила... но си спомням, че всичко беше готово за сватбата, и тогава някой дойде и започна да ми говори сладки думи...

После ми даде да изпия нещо. Изпих го и веднага изпаднах в безсъзнание и заспах. Като се събудих - о, добре да не се бях събуджала никога! - като се събудих, видях, че се намирам на тази мрачна и задушна земя. Къде беше моето светло жилище? Къде беше женихът ми с неговите радостни очи - не знаех. Отначало само тичах в безпапетство насам и натам, скубех си косите и се биех в гърдите от силната скръб, която измъчваше душата ми. След като се поуспокоих малко, реших да търся изгубеното. И ето колко време вече ходя по земята и не намирам този, *когото обича душата ми* (Песен на песн. 1:6). Денем питам слънцето, а през нощта луната и звездите, всяко денонощие обикалям от край до край земята: "Не сте ли виждали някъде този, когото търси душата ми?" Но те не ми отговарят... Има ли планини, където да не е стигал гласът ми? Има ли гори, където да не са се разнасяли воплите ми? Има ли долини, по които да не са стъпили нозете ми? Колко време вече, откакто се лутам и търся изгубеното, но не го намирам. Кажете ми, не знаеш ли и не си ли чувал къде е това, за което така тъжи душата ми?" Мъдрецът помислил малко и казал: "Ако ти ми кажеш името на жениха си и името на царството му и страната, където е било светлото ти жилище, аз ще мога да ти покажа пътя за там, а по това, което казваш, никой не може да те упъти. Няма ли да те съжали женихът ти и да изпрати някого да ти посочи пътя към изгубеното ти блажено жилище, няма ли самият той да дойде да те вземе?". Като казал това, мъдрецът се обърна, а девойката продължила по-нататък да търси невъзвратимото.

Разбирате какво означава това иносказание. То изобразява душата, която оплаква загубата на рая и единението с Бога, която Го търси и не го намира. Такава е и всяка душа, такива са и душите ни по своето естество. В какво е разликата? В това, че езическата душа само е търсела и търсела, но не е намирала търсеното, и езичникът не е могъл да върви по-нататък! Разумът се среща с ясни признаци, които посочват падението и загубата на рая, но не може да намери начин за възстановяването на падналия и възвръщането на изгубеното. А ние, братя, не сме синове на нощта и тъмнината, а синове на светлината и деня. У нас не може да има никакво недоумение за това. Знаем, че нашият Господ и Спасител Сам е дошъл на земята да намери и спаси погиналия; Сам призовава всички към Себе Си: *дойдете при Мене... и аз ще ви успокоя* (Мат. 11:28). "Вие изгубихте Царството... Ето че то се приближи! Покайте се и вярвайте в Евангелието, и аз ще ви взема при Себе Си, и ще бъдете с Мене в рая, в обителите на Отца Ми ще се веселите и ще вечеряте". Така, братя, бракът отново е подготвен. Господ Сам предлага Себе Си за Жених на каещата се душа, за което и изпраща в света водачи на невестата, отначало Апостоли, а след това - техните приемници, за да свързват с Него човешките души, тъгуващи за загубата на близкото общуване с Него, и Му ги представят посредством осветителните действия на Църквата, като чисти девии, неосквернени и без порок. Да благодарим на Господа! Ето че и нас ни призоваха на сватбата! Ето че и ние сме вече невеста Христова, в Светата Църква! Ето че и нашите души получиха знак за уневестяване - съединяване на Светия Дух в Светите Тайнства, сякаш венчален пръстен. Какво остава още? Остава да очакваме кога ще се отвори вратата, ще излезе Женихът и ще ни повика при Себе Си във вечните обители. Тогава ще се възрадва сърцето ни, и тази наша радост вече никой няма да ви отнеме. О, дарувай ни, Господи!

Но на вас, братя, са ви известни условията, при които всичко това - обещаното - ще ни бъде действително дарувано! Ще ни бъдат върнати раят и брачното единение с Господа, ако се явим чисти и непорочни пред Него, когато се изправим пред Него след напускането на този живот. Ние вече сме очистени в Кръщението и много пъти сме очиствали себе си в Покаянието. Но да погледнем себе си отблизо: няма ли у нас още някакви петна, които обезобразяват лицето и дрехите ни, и да побързаеме отново да ги умием със сълзите на покаянието. *Ето сега благоприятно време, ето сега ден на спасение!* (2 Кор. 6:2) Настъпват дни на очистване! Да се възползваме от това благоприятно време, понеже много съгрешаваме всички. Дори ако не всеки има смъртни грехове, все пак грехове има. Прашният от пътя, макар да не е като падналия в калта, но все пак не трябва да остава така. Трябва и лицето си да измие, и дрехата си да почисти. Така и тези, които вървят през този изпълнен с много съблазни живот, не могат да не се опетнят макар и малко. Каквото и да е това петно, и колкото и незначително да ни се струва, не можем да го оставим на себе си, трябва да го почистим. Защото Господ е казал, че в Царството Му няма да влезе нищо нечисто. Нищо нечисто означава, че не само голямата, но и малката нечистота ще ни прегради пътя към Царството Божие...

Като имаме това предвид, да възревнуваме да очистим себе си от всяка сквернота на плътта и духа през приближаващите дни, за да не се лишим завинаги от така милостиво възвръщаното ни завинаги блажено жилище. Амин.

В СРЯДА НА ПЪРВА СЕДМИЦА НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ

Смекчаването и съкрушението на сърцето заменя всички правила и всички ръководства. Как да се приготвим за покаяние

Ето че вече изминахме половината от пътя на говеенето! Още малко, и ще пристъпим към Тайнството Покаяние, за да можем, след като се очистим подобаващо, да се сподобим с Причастяването със Светите, Пречисти и Животворящи Христови Тайни, за изцеление на душата и тялото, а не за осъждане и наказание. Господ да ни сподоби с този велик Дар на Неговата благодат! И ще ни сподоби, ако не Му попречим самите ние. Защото Той желае всички да се причастят и всички да приобщи към Себе Си; ако това не става, то причината сме ние самите.

И ето за какво трябва да се погрижим повече от всичко през оставащото време: да отстраним причините, които могат да възпрепятстват благоразположения Господ да ни даде да се приобщим, защото в това е същността на Причастяването! Какво може да попречи на това? Преди всичко - нечистотата на сърцето. Защото как да влезе Пречистият в дома на сърцето, когато този дом не е чист? Да го очистим!

Разбира се, най-добре е да го пазим чист и така винаги да бъдем готови да приемем Господа или, още по-добре, да бъдем в състояние винаги да го носим в себе си. Но ако не сме успели в това отношение, ако не сме се опазили, паднали сме в грехове, омотали сме се в страстите си и сме осквернили по този начин своя дом, тогава нека побързаме да го умием в предстоящата ни баня на Покаянието. Когато Господ иска от нас чистота и святост, то иска непрекъснатата святост не непременно; но очистване на греховете чрез Покаянието и Изповедта иска непременно. Греховете ни пречат на нашето единение с Господа, но не извършените грехове, а греховете, които, след като са извършени, са останали неоплакани и неизповядани. О, Господи, дарувай ни изобилни сълзи на съкрушение и откровено, без себежалене, изповядване на греховете ни!

Но нека да се потрудим и самите ние, братя, да смекчим сърцето си! През изминалите дни ние вече достатъчно се подготвихме за това. Постът смири донякъде плътта ни и облекчи душата ни; домашното уединение и посещаването на храма са разсеяли дима и пушека на мирската суета; слушането на това, което се пее и чете в храма, и домашната молитва, заедно с четенето при възможност на спасителни книги са заместили вече много наши недобри представи с благи помисли. Всичко това е нужно. Като продължаваме и по-нататък неотклонно да постъпваме по този начин, да прибавим още един труд или способ, насочен изключително към това - да съкрушим окаменялото си сърце.

Естествениците имат един прибор, състоящ се от вдлъбната голяма чиния, която като приема топлинните лъчи, ги събира в една точка и запалва поставеното там вещество. Нещо подобно може да се направи и със сърцето. Да съберем в ума си всички съкрушаващи истини, които ни представя светата вяра, и да ги насочим към сърцето. Утеснявано и проникнато от всички страни от тях, то може би ще отстъпи пред силата им, ще се смекчи, ще се стопли, ще се разтопи, ще породи леките пари на въздишките и ще се възпламени от изгарящия огън на съкрушението.

Не е нужно да изброявам тези истини - вие ги знаете. Например, ето какво: безпределната любов на Твореца и Промислителя е оскърбена от греха ни, обетите на Кръщението са нарушени; второ: разпнат е нашият Господ и Спасител (тоест когато сме грешили, ние сме Го предавали, подобно на Иуда, удряли сме Му плесници, заплювали сме Го, поругавали сме Го и накрая сме Го разпнали), чрез греха са изгубени всички

високи християнски преимущества, и не само християнските, но и човешките, и човекът се е уподобил на животните. И още: ако не днес, утре ще дойде смъртта, след това Съдът и присъдата, която, ако не се покаем, не можем да променим. Може би и ние като безплодната смоковница сме оставени само за времето на покаяние, с надежда, че ще принесем плода на сълзите, и ако това не стане, ще бъдем отсечени. Тези и подобни съкрушаващи мисли събирайте в душата си и удряйте с тях сърцето си... Особено правете това по време на молитва. Трудът без себежалене, с молитва, се увенчава със сигурен успех! Само едно не забравяйте: не вярвайте на сърцето си!... То е лукаво и е първият наш предател. Трябва да го хванем здраво в ръцете си и без жал да го натискаме и удряме, както натискат и удрят бельото, когато го перат. Трябва да удряме сърцето за това, че то като ненаситна гъба е поглъщало в себе си всякаква попаднала му нечистота, и да го натискаме и мачкаме, за да изстискаме тази нечистота.

Когато се смекчи сърцето, тогава лесно ще го овладеем: тогава то ще бъде готово на всичко и ще е гъвкаво като коприна. Каквото му кажеш, ще го направи. Кажи му: "Плачи" - и ще заплаче; кажи му: "Изповядай греховете си" - ще ги изповяда; кажи му: "Престани да грешиш" - и ще ти отговори: "Ще престана, ще престана". Тогава ще трябва само още едно нещо да се направи с него: да се насочи към него огледалото на Божието слово, или на Божествените заповеди, и да се накара сърцето да погледне в него. Тогава то ще се отрази в огледалото с всичките си петна, бръчки и рани, тоест с всичките си грехове - и големи, и малки, и ще види и гордостта си, и високомерието си, блуда и тщеславието си, желанието да се харесва и сластолюбието, обидите, гнева, завистта и прочее, въобще всичко, с което сърцето е грешно пред Господа. Попитайте го тогава: "Ти ли си това?" - и то веднага ще се отзове: "Да, това съм аз... нещастното; а в друг момент ще се скрие или ще посочи някой друг. Кажете му: "Ти ли си виновен за всичко това?" То ще ви отговори: "Да, аз съм виновен и по своя воля съм направило всичко това..."; а в друго време няма да каже така. Попитайте го: "Имаш ли оправдание!" - "Не, нямам"; а в друго време ще наговори куп оправдания и извинения. Кажете му накрая още и това: "Припадни към нозете на Божието милосърдие и Го моли за помилване... плачи и се съкрушавай, изповядай всичките си грехове и вземи твърдо решение повече да не отстъпваш на страстите си, да не грешиш и да не оскърбяваш с това своя Господ!" И то ще извърши всичко това като послушно дете. А през другото време не се опитвай да му кажеш такава нещо!

Ето колко скъпо е смекчаването и съкрушаването на сърцето! То заменя всички правила и всички ръководства. Обикновено се дават много правила как да се готвим за покаянието и как да го извършваме... Но аз ще ви кажа едно: смекчете сърцето си и го съкрушете, и тогава то само ще ви научи на всичко! Както намиращият се в беда и утеснение става изобретателен в облекчаването на своята участ и измолването на помощ, такава става и съкрушеното сърце... Защото тогава то ще бъде в утеснение, като хванат и уличин престъпник. Как започва тогава то да се опитва да облекчи скръбта си и да избегне близката опасност! Как радостно се вкопчава в начините, които предлага Църквата, и към които иначе трябва да го теглиш с въже, като ленив роб - и се вкопчава в тях с още по-голямо желание и затова, че тези начини са прости: изследвай всичките си грехове, тоест всичките си погрешни дела, думи, мисли, чувства и разположения, и отиди да ги изповядаш на своя духовен отец! И ще бъдеш непорочен, и ще излезеш от банята на покаянието чист. *Чист като вълна и бял като сняг* (Срв.: Дан. 7:9). Ето, това е всичко! Виждате ли, колко е малко! А какви са плодовете? Такива, че не могат и да се опишат; защото този, който постъпва така, Господ няма да го счете недостоеен да се всели в него, но ще стори с него според обещанието Си: *ще дойдем при него и жилище у него ще направим* с Отца и Светия Дух чрез Приобщаването с Моята Кръв и Плът" (Срв.: Иоан. 14:23). Ето, това е всичко, което така търсим и за което с толкова пот се трудим!

Да направим така, братя! Да побързаме да постигнем такава устроение за причастяването със Светите Тайни, за да се сподобим да бъдем едно с Господа. О, Господи, о, Господи, побързай да ни подкрепиш! Амин.

В ПЕТЪК НА ПЪРВАТА СЕДМИЦА НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ

Да установим полунощно мълчание в душата си и така да посрещнем Господа

Когато в някой град се очаква пристигането на царя, неговите жители по всякакъв начин се стараят да се приготвят за достойното му посрещане: изравняват пътищата, оправят улиците и къщите, полагат особени грижи да подредят подобаващо за царското достойнство дома, в който са направени покои за владетеля. След това, когато вече всичко е пригответено и наближи часът на неговото пристигане, излизат да го посрещнат. И ако тогава говорят за нещо, то е само за желания висок гост! Когато най-накрая се понесе вестта: “Пристига!” - всички потъват в дълбоко мълчание, само очите им са устремени натам, откъдето се очаква да се зададе той.

Ето, точно това е и сега при нас. Светата Църква отдавна ни е възвестила: “Ще дойде Господ, ще дойде при всички, които искат да Го приемат”. От началото на светата Четиридесетница ние започнахме да се готвим за срещата с Него с несъмнената увереност, че Той ще дойде при нас в Светото Тайнство на Своята Кръв и Тяло и ще се всели в нас чрез причастяването. Заради това оставихме житейските си дела, говяхме, посещавахме храмовете, уединявахме се, молихме се, четяхме и слушахме богоугодни четива. След това трябваше, като огледаме целия си живот, да изправим кривичите си и да изгладим острият ръбчета чрез изповедта и обещанието си да не се отклоняваме повече в пътя си; трябваше да приведем в ред и всички действия и потребности на тялото си - тези улици, по които ще мине Господ; и преди всичко да се погрижим за това - да подредим и благоукарасим дома на сърцето си чрез събуждане в него на добри чувства и разположения, за да може, когато дойде Господ, да намери покой в него и да упокои и нас на Своя покой. Направено ли е всичко това както следва, братя? Ако е направено, то ние сме напълно готови да посрещнем Господа. И Той ще ни се зарадва... и ние ще бъдем зарадвани от Него. А сега какво? Сега излезте да Го посрещнем.

Още малко и Господ ще дойде! Нека да Го чакаме в дълбоко мълчание, както споменатите граждани чакат царя. Да замълчат в нас всички чувства и окото на ума неотклонно да се визира натам, откъдето се очаква да дойде Желаният, като се вглъбяваме в тайнството на Тялото и Кръвта Христови. Случвало ли ви се е в полунощ да седите в уединена стая? Навярно сте чувствали как в този момент върху всичко се поставя печатът на мълчанието и по целия свят преминава някаква величествена тишина, която прави забележимо и най-лекото движение. Ето в такова състояние да поставим и ние себе си от този момент, в очакване на приближаването и идването на Господа, и в нужния момент Той ще слезе върху нас, като *дъжд върху покосена ливада, като капки, оросяващи земята* (Пс. 71:6). Мъдрите девы в полунощ посрещнали Господа и били въведени от Него в брачния чертог. Да въдворим и ние в душата си полунощно мълчание и да посрещнем така Господа! Израил, след тридневен приготвяне, доведен от Моисей до подножието на Синай, в неподвижно мълчание, в страх и трепет очаквал Бога, Който трябвало да му се яви на планината и да му говори: в такова вътрешно устройство да се приведем и ние и благоговейно да чакаме не страшното в гръм и мълнии явяване на Бога, а явяването на Господа, Който ни носи изобилие от милости.

Някой ще каже: “Как в дълбоко мълчание? Нима без всякакви чувства?” Не, не без всякакви чувства, а само без суетливи и бурни движения, с тихо чувство на умиление, разтворено с радостната надежда на истинското вкусване на Господа. Но - идва Великият Господ. Как да не бъдем в страх и трепет! Да! Излезте да Го посрещнете със страх и трепет, но не с онзи, който измъчва душата и ни кара да бягаме и да се крием, а с такъв, с какъвто Херувимите и Серафимите предстоят пред страшния Божий Престол, като пият от него блаженство, независимо от цялата боязън и трепетност. Но те са безплътни и чисти, а ние сме в плът и изпълнени с грехове. С грехове не трябва да се пристъпва към Господа, и не пристъпвайте. Бог е огън, който изтребя и ще изтреби, както Датана и Авирона, всеки, който пристъпи към Него в грехове. Само че отнасят ли се до вас тези опасения? Ако вие сте осъзнали всичките си грехове, изпитали сте болка и сте се съкрушили

заради тях, изповядали сте ги на духовния си отец и сте положили твърдото намерение да не грешите повече - вярвайте, че в момента, когато свещеникът чете разрешителната молитва, всички ваши грехове са напълно загладени, вие сте обявени за невинни и сте облечени в царската одежда на оправданието, в която дръзновено можете да пристъпите към брачния пир на Царския Син. Ако сте се приготвили наистина както подобава, то не оскърбявайте с напразната си страхливост Господа, Който идва при вас с изобилие от милости. Устремете към Него изпълнения си с благоговейна любов взор и така чезнете в Него с топло сърдечно възнасяне към Него, докато Той дойде и се всели във вас.

И така, братя, още само *миг* (Срв.: Ис. 26:20) . *Идещият ще дойде и няма да се забави*. С вяра и любов да пристъпим, та да станем причастници на Вечния Живот; с вяра и любов да Го посрещнем и да Му отворим вратите на сърцето си, за да влезе Той и да вечеря с нас (Вж.: Откр. 3:20). Отсега да се погрижим и за самата Вечеря. На тази Вечеря Той ще принесе Сам Себе Си, а ние - какво? Ние ще принесем хляб и сол. *Солта* е плачът и съкрушението за извършените грехове; *хлябът* - твърдата решимост да не грешим повече. Ето какво Той повече от всичко жадува да вкуси в нас, когато се причастяваме с Него. Това е и подобаващото Му посрещане, и ложето на упокоението, на което Той ще се упокои, като се насити с нас и нас насити със Себе Си.

Бог и Отец на нашия Господ Иисус Христос да ви даде, по богатството на славата Си, да се утвърдите здраво с Неговия Дух във вътрешния си човек, да се всели Христос чрез вярата в сърцата ви, чрез причастяването със Светите Негови Тайни. Амин.

В СЪБОТА НА ПЪРВАТА СЕДМИЦА НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ

Ние приехме Лекаря и вседейственото лекуване след Светото Причастяване

Слава на Тебе, Боже! Слава на Тебе, Боже! Слава на Тебе, Боже! Благодарим Ти, Господи Боже наш, че не отхвърли нас, грешните, но ни сподоби да се причастим с Твоята светиња! Благодарим Ти, че ни дарува и на нас, недостойните да се причастим с Пречистите Твои и Небесни Тайни! Да ни бъде според думата Ти, Господи: *Който яде Моята плът и пие Моята кръв, пребъдва в Мене, и аз в Него* (Срв.: Иоан. 6:56).

И така, братя, сега е време не за разговори и поучения, а за славословие и благодарение. Към Едничкия Господ, Който ви е посетил, да бъдете обърнати. Имате сега в себе си Едничкия Наставник на всички наставници... Цялото ви внимание да бъде насочено към Него. Слушайте внимателно какво ще ви каже Той вътре тайно и съкровено, но не по-малко истинно. Няма да разговаря с душата ви с членоразделна реч, а така - направо в сърцето ви ще запечата нужните за живота ви внушения. Само по-здраво опазвайте тишината във вас, изострайте ухото на сърцето си, прилепете го до устата Му и слушайте внимателно.

Той на всеки дава благопотребното: на някои - душевен мир, на други - просвещаване на сърдечните очи, на трети - изцеление на душевните рани, на един - събуждане на ревност за добро, на друг - готовност за подвизи и самоотверженост, на трети - убеденост в истината - на всекиму потребното за него. Но колкото повече някой прояви внимание и готовност за деятелно послушание, толкова повече уроци ще получи, и то такива уроци, които не просто се запазват в паметта, а се запечатват върху цялото същество на човека. Не лишавайте сами себе си от това благо! Не пречете на Господа да действа във вашия дух: заключете ги само тях, сами, в чертога на сърцето си. Нека да останат двамата. Както в притчата Женихът, след като въвел мъдрите девици в брачния чертог, заключил вратата и никой от стоящите вън не можел да наруши тяхното взаимно общуване, така и вие, след като приемете в себе си Господа, затворете всички входи и изходи, заключете се сами с Него вътре и отстранете всичко, което може да ви разсее отвън.

Ние бяхме болни, в по-голяма или в по-малка степен, сега приехме Лекаря и всеизцеляващото лечение. Да дадем възможност на това лечение напълно да въздейства в нас и член след член, да проникне в цялото ни същество, да премине във всичките части на тялото ни, в утробата, в сърцето, да очисти душата, да освети помислите, да утвърди ставите заедно с костите, да просвети петте ни чувства и да ни направи обиталище само на Духа, а не обиталище на греха, да ни направи дом на Бога, и да бяга от нас всеки злодей и всяка страст.

Ето колко много неща трябва да направи още Лекарят! Да не Му пречим! Казват, че сънят е благоприятен за изцелението на болния. Тогава да се успокоим, "да заспим" за всичко външно, за да дадем възможност на приетия от нас Лекар и на неговото лечение да действат свободни и безпрепятствено в нас с всичката си сила.

А и време ли е сега да се занимаваме със странични неща? Дайте на душата да се нарадва на Господа и Господ - да се нарадва на душата. Отдавна те не са се виждали един друг. Греховете са ги разделяли. О, ако можеше тези грехове никога да не се повторят! Както за онзи, който идва от път, е скъп покоят, така скъпо е за Господа упокоението в нашите души. Той е изморен от това да ни търси и да търси път към нас. Със своите грехове, страсти и светски навици ние сме Го прогонили. И Той през цялото време ни е търсил - ту като изгубената драхма, ту като изгубената овца, и не ни е намирал, защото ние по всякакъв начин сме се изхитрили да се скрием от Него. Случвало се е Той да ни открие някъде, да застане при вратата на сърцето и да тропал, за да Му отворим, но ние не сме Му отваряли; тропал ни е с думите на истината, но ние не сме ги чували; тропал е с терзанията на съвестта, но ние сме ги заглушавали; тропал е с външните скърби, но и

това не ни е вразумявало. Накрая ето че настъпи благоприятното време на поста. Ние станехме малко по-благоразумни, потрусихме се в подвига на молитвата и въздържанието, дойдохме на себе си, отворихме Му сърцето си чрез изповедта и съкрушението и Той влезе в нас чрез светото Причастяване. Да Му дадем да се наслади на душата ни. Да не смущаваме покоя Му с бързото подновяване на суетата и още повече - на страстните дела и навици...

Колко пъти досега сме Го прогонвали!... Да Го опазим в себе си поне сега. Наистина, милостив е Господ! Той навярно отново ще търси път към нас и отново ще влезе в душите ни. Но какво ще стане, ако сегашното Негово снизхождение към нас е последният предел на Неговото дълготърпение!... Какво ще стане, ако - принуден и след това да си отиде от нас - Той произнесе окончателната присъда: *Ето, оставя се вам домът ви пуст* (Срв.: Мат. 23:38) . Това се случва рядко, но се случва. Откъде да знаем дали няма да стане така и с нас, ако отново допуснем да оскърбим Неговото сърце, горящо от любов към нас. И тогава какво? Тогава седем най-зли бесове ще влязат и ще върлуват в нас, като ни мъчат и раняват. Нека да имаме страх от това, братя!

Но да поставим този страх при вратата на нашето сърце, като външен страж и пазител, а вътре с цялата си любов да прегърнем Господа и в това сладостно единение да пребъдем с Него до гроба, като пазим твърдо сегашния завет с Него и обетите, дадени на Изповедта: "Няма да греша повече, няма да греша", и като продължим по този начин - сякаш току-що сме излезли от купела на Кръщението - в обновения ни живот. Амин.

За Богоугодният живот

НА РОЖДЕНИЯ ДЕН НА БЛАГОВЕРНИЯ И ВЕЛИК КНЯЗ КОНСТАНТИН НИКОЛАЕВИЧ

**И гражданският живот е богоугодно поприще
за онези, които посвещават трудовете си в него
на Бога**

Всяка душа да се подчинява на върховните власти
--(Рим. 13:1)

Обстоятелствата на времето учат човека и му внушават различни наставления. Така например царските дни неволно насочват вниманието към царя и царството, а тук, в храма, пренасят мисълта от земното царство към Небесното Царство и подтикват да се съпоставя служението в едното със служението за другото. Наистина, братя, когато през царските дни се събираме в Божиите храмове, в които обикновено служим на Истинския Бог, да правим *просби, молитви, молби, благодарения* (1 Тим. 2:1) за царя и царството, то по този начин изповядваме не само това, че Всевишният владее човешкото царство и го води, където поиска, но и това, че като служим на обществото, с това ние служим на Бога. И как така на някои им идва наум мисълта, че между тези служения няма връзка и че онзи, който е посветил себе си на едното от тях, неизбежно ще изостави и забрави другото? Ако тук (в храма - бел. прев.) принасяме благодарение на Бога за миналите успехи в общественото служение и просим помощ за по-нататъшното преуспяване в него, ако това служение сякаш изхожда и отново се връща тук, когато то, може би наистина отклонява някого от служението на Бога и отслабва у него духа на благочестие, не е ли причината за това у нас, а не в самото служение? Когато Господ казва: отдайте, прочее, кесаревото кесарю, а Божието Богу (Срв.: Мат. 22:21), то внушава, че да се съвместява това двойно служение е не само възможно, но и нужно. Характерът на самото дело показва, че както тялото е оръдие, посредством което душата разкрива своите вътрешни действия, така и обществото, и служението в него е най-доброто поприще за разкриване и показване на невидимия дух на благочестието, и не само за показването му, но същевременно за неговото образуване и укрепване. В това без съмнение ще се убедим, ако по-внимателно разгледаме апостолското учение за общественото служение (Вж.: Рим. 13:1-8).

Апостол Павел в Послание към Римляните пише: *всяка душа да се подчинява на върховните власти* (Рим. 13:1). Когато казва: *всяка душа*, то не изключва никого, освен главата на царството, управляваща всичко, и когато казва: *върховните власти*, то има предвид въобще всяка власт, поставена законно. Ако сега в благоустроеното общество всички членове се намират във взаимна зависимост и взаимно подчинение, то е област на взаимно подчиняващи се, и следователно е училище за послушание и подчинение.

Обърнете сега внимание на това, какво означава послушание и подчинение в християнския живот. Това е такава добродетел, която включва в себе си цялото съдържание на нравствеността и благочестието. Можем да съдим по противоположното. Началото на всички грехове е в непослушанието на първия човек към заповедта на Бога Цар - и какво друго е сега всеки грях, ако не плод на непокорството. Ще попитате от какво най-много страдат ревнителите на благочестието? От своенравието и своеволието си. Против какво най-вече са се въоръжавали светите подвижници? Против своята воля. Какво пречи на грешния човек да остави греха си и да се обърне към Бога - да стъпи на пътя на правдата? Упорството и развратеността на собствената воля. И затова колко е нужно и полезно да изтребваме или поне да намаляваме у нас това зло - своята воля, да съкрушаваме този железен гръбнак. Но с какво и как най-добре може да се направи това? С нищо по-добре, отколкото с послушание, отричане от своята воля, предаване на себе си на волята на друг. Защото е несъмнено, че волята на другия едва ли ще се скланя към разпореждания,

угодни на нас; а когато всичко става против нашата воля, то тя по необходимост ще се смирява и ще се прибира в своите граници. Ако сега общественото служение е поприще на послушанието и покорството, съдете сами колко приспособено е то към истинския християнски и благочестив живот. Като поставя преграда пред юношеската пламенност или обмислените планове на мъжа и в същото време налага определени задължения, към които страстното сърце няма влечение, то не само не позволява злото да излезе от сърцето, връща го обратно вътре и като че ли го подтиква към самоунищожение, но и го утеснява и потиска там, като постоянно пречупва своеволието чрез действителното служение. Наистина, в обществото се изискват повече външни дела, докато своеволието може да се крие вътре: но кой благоразумен човек ще позволи такова раздвоение да остане завинаги в него? Няма ли да се постарее всеки да вложи сърцето си в онова, което прави външно? И може ли при такова разногласие да бъде продължително? Искрата сама по себе си гасне, ако не я раздухват, и кълнчето в смето замира, ако не го събуждат живителните стихии. Същото се случва и със своеволието: то само по себе си ще започне да отслабва, да намалява и накрая ще стане съвсем незабележимо, ако не го укрепват с изпълнението на неговите изисквания. Ето защо между постоянно служащите, след продължителната служба, могат да се срещнат предимно хора тихи, смирени, изпълнени с благо покорство. Така Господ чрез общественото служение е заключил всички нас в послушанието, за да ни възвърне всичките при Себе Си чрез унищожаването на своеволието ни и пораждането на смиреното покорство. Защото, който е покорен на хората, той още по-охотно ще се покори на Бога, и който изпълнява човешките закони, още по-ревностно ще изпълнява Божиите заповеди.

Но някой ще каже: “Ние сме създадени за Бога, на Него Едничкия сме длъжни да работим, за да се удостоим след това да бъдем с Него в Небесното Царство. Какво общо може да има между земното служение и трудовете заради Небесното Царство? Като служим на хората, и при това за земното им благоденствие, не се ли отделяме с това от своето предназначение, доколкото небето е по-високо от земята и твартата стои по-ниско от Твореца?”. Послушайте какво казва по-нататък Апостолът против такива мисли: *няма власт, която да не е от Бога; и каквито власти има, те са от Бога наредени* (Срв.: Рим. 13:1). Всяка власт е от Бога. Следователно и тази, на която всеки от нас е непосредствено подчинен и на която трябва да се покорява. Защото независимо от това, висока ли е тази власт, или не, тя е власт от Бога и като ѝ се покоряваме, се покоряваме всъщност на Бога. Ето я връзката между служението на хората и служението на Бога. *Подчинявайте се на всяко човешко началство, заради Господа* (1 Петр. 2:13)- и ще работиш вече не на човека, а на Бога: човекът тогава изчезва от вниманието и сърцето, и там съществуват само Бог и Неговата свята воля. Не е ли очевидно, че за да се превърне общественото служение в средство за угаждане на Бога и за придобиване на Небесното Царство, зависи от самите нас? Изправи сърцето си, очисти намеренията му, освети очакванията му - и ще угодиш на Бога, като изпълняваш някаква, макар и незначителна длъжност в обществото. Господ благоволи не само към броя на делата и тяхната значимост, но преди всичко към разположението, с което те се извършват. Лептата на вдовицата се оказала за Него по-скъпоценна от богатите пожертвувания, и подаването на чаша вода било добротворство, което Той обещал да не забрави в Небесното Си Царство.

И така, ако нечие служение на отечеството не възхожда до Бога и не се превръща в служение на Него, то навярно той не служи така, както трябва, няма нужните цели и не извършва служението си в правилното разположение. Също и който е изправен в службата си и се подчинява на началството поради страх от наказание, той служи не както трябва: защото трябва да се проявява послушание, според Апостола, *не само поради страх от неговия гняв, но и по съвест*. Такъв слуга никак не е надежден. Ако се снемат от него веригите на страха, той ще се предаде на най-невъздържано своеволие, независимо от това, че Бог е Всевиждащ и Вездесъщ. Също така, който всичко върши за изгода, с надежда за награда, с очакване за издигане, той служи на суетата и страстите си, а не на Бога. В обществото са необходими наградите, за да се отличат трудовете и достойнствата от леността и недостойнството, необходими са повишенията, за да се заемат степените, изискващи хора опитни, които обикновено достигат до тази мяра след по-продължителни и разнообразни дела на служение. Но който поставя като цел на своето служение подобни домогвания, той извращава в сърцето си намеренията на ръководната власт и на Бога и затова нерядко се налага да се умолява, подобно на Моисей, да бъдат избрани най-достоините. И служението на обществото заради обществото е неправо служение. Като че ли обществото съществува само за себе си и има цел само в себе си. Господ е благоволил да има гражданско устройство, за да може хората, като си помагат взаимно и се вразумяват и изправят един другото, по-успешно да достигнат до вечното блаженство, чрез изпълняването

на Неговата свята воля и увеличаването на славата Му на земята. Обществото е средство. Който го счита за цел, той пренебрегва целта му и го прави сякаш празно и безжизнено. Не е ли това причината да няма ред, спокойствие и благоденствие там, където служат на обществото заради самото общество? Защото, който очаква всичко от него, той пръв ще се обърне срещу него веднага щом почувства себе си забравен и незабелязан в него. А който работи на обществото заради Господа, у него горещата ревност няма да охладнее от студенината и невниманието на хората.

И накрая, да кажем ли и за това, какво широко поприще се открива в обществото за упражняване в любовта към ближните, която е втората най-важна заповед - най-достъпното средство за богоугодане и най-прекият път към Небесното Царство, когато това е очевидно от само себе си; защото обществото е съюз на хора, които работят взаимно един за друг или - което е същото - вършат делата на любовта? Сравняват обществото с живо тяло. В живото тяло всеки член живее за всички и всички - за всеки, и чрез това всеобщо самопожертвование се запазва целостта и здравето на тялото. По такъв начин се съзидва и благосъстоянието на обществото. А в това кой може да не види духа на любовта, главното свойство на която е не само *своето* да дирим (Вж. 1 Кор. 13:5), но и за другите да се грижим, *не на себе си* само да *угаждаме*, но и да *понасяме един другиму тежотите* (Вж. Гал. 6:2). Затова и обратното е вярно - като върши тук делата си както трябва, на какво преди всичко може да се научи човек, ако не на любов, когато се занимава непрекъснато с неща, които не само че не са чужди на любовта, но и я изискват? Затова Апостолът, като представя общественото служение, добавя по-нататък: *отдавайте всекиму, каквото сте длъжни: комуто данък - данък; комуто берия - берия; комуто страх - страх; комуто чест - чест. Не дължете никому нищо, освен взаимна любов; защото, който люби другико, изпълнил е закона* (Срв.: Рим. 13:7, 8). Тоест, според Апостола, делата на общественото служение могат да се прекратяват и да се променят, но любовта трябва да остава непресекващо чувство, като чувството за дълг, неизплатен и неизплатим до края на живота, както в дървото, макар всяка година да вземат от него известно количество плодове като дан, жизнената сила остава и след това и спомага за принасяне на бъдещи плодове, така и любовта неизменно трябва да пребивава в сърцето на истинския служител на отечеството, при цялата изобилност на видими дела. Да не се самозалъгаме, братя! Ако съюзът между членовете на обществото е в любовта и служението на обществото учи на любов, то, обратно, всяко обществено служение трябва да бъде оценявано само от наличието на любов в него. Делото на външното служение не трябва да се счита за недобро; но не трябва и да се мисли, че то е всичко, което сме длъжни да направим за обществото. Нека да помним, че вършим всичките си дела пред Господа, чието завещание е такова - *да любим един другико* (Срв.: 1 Иоан. 3:11) - Който, като ни поверява служението на другите за укрепване на любовта, не оправдава тези, които са охладнели в нея при своето служение, а още по-малко онези, които при случай свеждат самото служение до дела, противоположни на любовта.

И така, *всяка душа да се подчинява на върховните власти* (Рим. 13:1), и да се подчинява заради Господа, да въздава дължимото на всички, като не остава длъжна на никого с нищо, освен с любовта. В това, най-кратко казано, се съдържат всичките ни задължения към Бога, към ближните и към себе си. Затова нека да имаме благочестивата надежда, че плодът на служението на отечеството е също толкова голям, колкото голяма е наградата за благочестието и добродетелта. Само трябва да се влага в това служение и истинен дух. Във външните служебни дела сами по себе си може и да няма такъв дух, както няма дух на живот в точния часовник. Онзи, който служи без истинен дух в сърцето си, е добре изваяна статуя от хладен и мъртъв материал. В обществото той е същото, каквото е мъртвата част в тялото, която се носи от другите членове, и се обръща натам, накъдето се движи цялото тяло. И така, братя, като се молим днес за благосъстоянието на нашето отечество, заедно с молитвата за здравето на благоверния господар великия княз Константин Николаевич, да се помолим и за това, да ни изпрати Господ истинен дух за служение на царя и отечеството, та благоденствието му да бъде здраво и непоколебимо. А което в това дело зависи от нас, нека сами да принесем от себе си, като жертва на олтара на отечеството, за да се възнесе тя от този олтар и към Божия Престол - да принесем самоотвержено подчинение и покорност, благочестие и любов. Амин.

НА ИМЕННИЯ ДЕН НА НЕГОВО ИМПЕРАТОРСКО ВИСОЧЕСТВО, БЛАГОВЕРНИЯ ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК И ВЕЛИК КНЯЗ НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ

Благодарението и предаността към Бога и изпълняването на Неговите заповеди са извор на благоденствието на народа

Блажен оня народ, комуто Господ е Бог, и племето, което Си е Той избрал за наследие!
--(Пс. 32:12)

Да има Единия Истинен Бог за свой Бог, да се нарича и да бъде Божий - това е единствената твърда и непоколебима основа на величието и благоденствието за всеки народ! *Блажен е оня народ, когото е избрал и приближил Господ* (Вж. Пс. 64:5). *Блажен онзи народ, чийто Господ е Бог!* (Пс. 143:15) Но, братя, като си припомним мислено всичко, което е направил за нас Господ, ние не можем да не признаем откровено особеното Божие благоволение към нас, особената избраност и покров. Колко милости приемаме от ръката Му! Той въздига на нашия престол мъдри и свети царе, благославя оръжието ни, избавя ни от насилие, наказва ни, но с милост. Той е утвърдил нашето единомислие и единодържавие, оградил ни е с мъдри установления; разширил е пределите ни и е скрил за нас в недрата на земята ни извори на богатство и изобилие; а сега ни благославя с дълголетен мир и ни радва с надеждата да го продължи още повече; но което е най-високо и безценно от всичко, Той ни е дарувал една истинна, свята вяра, благоволил да устрои в нас дом за Себе Си, Светата Църква, която има неизказани обетования, благословил е вярата и вярващите, като с нерушима стена е оградил нейната истина с прославянето на изповядалите я в техните нетленни и чудотворни мощи. С всички тези благодеяния не показва ли Господ, че Той е наш Бог, Който ни спасява? Затова за утвърждаването на нашето благосъстояние какво друго ни остава да пожелаем, освен това - Господ и занаят да не ни лишава от милостта Си, да не ни отхвърля от лицето Си, да не отвърща очите си от нас. И е най-естествено такова желание да се открива сега, когато като празнуваме в чест на господаря престолонаследник, ние сме богати с усърдната готовност да съдействаме с всичко за благо на нашето отечество. Как да направим така, че Господ, Който ни е приел и допуснал до Себе Си, да не престава да ни покрива с любовта Си? С какво да заслужим Той да не променя лицето и десницата Си в отношението Си към нас?

Свети цар и пророк Давид, като желаел да удържи народа си в Божията милост, с пространна песен го убеждава да не бъде подобно на отците си, род упорит и преогорчаващ Го (или неблагоприятен), род неправ в сърцето си, Който не поверява духа си на Бога, а напротив - да помни непрестанно Божиите благодеяния и на Едничкия Бог да се уповава и да ходи в заповедите Му. *Да възлагат надеждата си на Бога, да не забравят делата Божи, да пазят Неговите заповеди и да не бъдат като бащите - род упорит и бунтовен, непостоянен по сърце и неверен Богу по дух* (Срв.: Пс. 77:7, 8). Тоест Той ги убеждава да бъдат благодарни, предани на Бога и да изпълняват заповедите Му. Ето с какво и ние можем да задържим Божията милост, да продължим и утвърдим благосъстоянието на нашето отечество.

На първо място, с изповядване на Господните милости с благодарност. Толкова много блага сме получили и получаваме от Господа - нека да Му благодарим и Той няма да отдръпне от нас Своята благотворяща

десница. Благодарността винаги привлича нови милости, а неблагодарността ни лишава и от тези, които вече сме получили. Нека да Му благодарим, като изповядваме Него - Единия, Благия и Щедрия в милостта Си; защото какво можем да въздадем на Господа, на Когото е земята и всичко, което я изпълва, освен признанието, че не заради нашата праведност, а единствено по голямата Си милост ни е дарувал толкова блага? Господ обича тази истина и превръща в създ на непрестанните Си благословения смирения народ, в чието сърце Той почива: както и, напротив, наказва и посрамва всеки народ, който не Му въздава слава и си въобразява, че благодарение на своя ум и своята сила благоденства и се въздига. Така започнал да се самопревъзнася асирийският народ, и Господ го осъдил за възвеличаването му с устата на Своя пророк Исаия, който казва: *Господ Саваот, ще прати немощ на неговите здравеняци и между първенците му ще разпали пламък. Той казва: със силата на моята ръка и с моята мъдрост извърших това, защото съм умен: разместям границите на народите, разграбвам съкровищата им и свалям от престоли като исполин. Големее ли се брадвата пред оногова, който с нея сече?* (Срв.: Ис. 10:16, 13, 15) Възгордял се Вавилон и скоро чул Божията присъда: *в сърце си думаше: ще възляза на небето, ще издигна престола си по-горе от Божиите звезди и ще седна на планината в събора на боговете, накрай север; ще възляза в облачните висини, ще бъда подобен на Всевишния. Но ти си свален в ада, вдън преизподнята... И ще го направя ежево владение и блато, ще го измета с изтребителна метла, казва Господ Саваот* (Срв.: Ис. 14:13-15, 23). Същото претърпял и Египет: *ще стане - казва Господ, - Египетската земя пустиня и степ* (Срв.: Иез. 29:9). И заради какво? *Затова тъй казва Господ Бог: задето израсте висок и си издигна върха сред дебелия клон, и сърцето му се възгордя от величието му, - затова аз го предадох в ръцете на властника на народите* (Срв.: Иез. 31:10, 11). Такава е и участта на всеки народ, който не признава Божията помощ за своето благоденствие и не благоговее пред Неговата милост. Да се изповядаме днес на Господа и да Му кажем в откровението си: *защото те не с меч са придобили земята, и не тяхната мишца ги е спасила, а Твоята десница и Твоята мишца, и светлината на Твоето лице, понеже Ти си благоволил към тях. Боже, Царю мой! Ти си същият; дари ни спасение. Ти ще ни спасиш от враговете ни и ще посрамиш ония, които ни мразят. С Тебе, Боже ще се хвалим всеки ден и Твоето име ще славим вечно* (Срв.: Пс. 43:4, 5, 8, 9).

Второ, с пълна и всецяла преданост на святата и премъдра Божия воля. Досега Господ ни е благославял и с благословието Си ни е въздигнал до това благосъстояние, на което се наслаждаваме сега. Но какво ще бъде с нас занаят? Какво ни очаква след това? Господ ни е дарявал богатата Си, но ще продължи ли още Неговата щедрост? Няма ли да оскъдне милостта Му към нас? Няма ли да отдръпне десницата Си? Виждаме, че Господ ни е възлюбил, създал ни е велик народ, избрал ни е за Свое достойствие, както някога Израил, но *или грънчарят не е властен над глината, та от едно и също месиво да направи един съд за почетна употреба, а друг - за долна?* (Рим. 9:21) Кой ще постави предел на Божията благост или устав на независимото Божие управляване на света? Без съмнение, всичко ще се устройва от Господа за нашето истинско и вечно благо, понеже Той е благ и милостта Му е вечна. Но как ще дойде до нас това благо? С радост или със сълзи ще бъде посято то? Сред бури или в тишина ще расте и ще се умножава? По видим или по съкровен начин ще се опазва и ще пребъдва в нас? Ще разберем ли ние тези Господни пътища? Няма ли да отблъснем Божията десница поради незнанието или своенравието си? Бъдещето е скрито от нас, а миналото ни учи, че в участта на народите всичко се случва не толкова по човешките мнения и предположения, колкото по неведомото Божие водителство. Човешката мъдрост не дръзва, дори при съвсем очевидни знаци, да мисли нещо определено за това: *Защото, кой човек може да познае Божиите намерения? или кой може разбра, какво е угодно Господу? Нетвърди са помислите на смъртните, погрешни са нашите помисли* (Срв.: Прем. 9:13, 14). Дори да има задоволеност, и добри учреждения, мъдрост и опитност, и много сили, но не в това е окончателната надежда. *Човешката защита е суетна. Не се спасява цар с много войска; голямата сила не ще защити исполина. Ненадежден е конят за спасяване, с голямата си сила не ще избави* (Срв.: Пс. 59:13; 32:16, 17). Къде е спасението? Кое е твърдото основание на надеждата? *Ако Господ не съзида къщата, напразно ще се трудят строителите ѝ; ако Господ не опази града, напразно ще бди стражата* (Пс. 126:1). С Бога, и само с Единия Бог, ние ще проявим сила (Пс. 59:14). Затова мъдрият народ, който търси истинско и неизменно щастие и благоденствие, трябва да възложи всичкото си упование на Бога и всецяло да се предаде на Неговата свята и премъдра воля. *Защото който се надява Господу, е като планина Сион* (Пс. 124:1). Където е Божието благоволение, там е всичката сила, но Господ не на конската сила гледа, нито към **бързината** на човешките нозе благоволи; *Господ благоволи към ония, които Му се боят, към ония, които се уповават на Неговата милост. Нашата*

душа се уповава на Господа: Той е наша помощ и наша защита (Срв.: Пс. 146:10, 11, 32:20), и да зове към Него непрестанно с надежда: *Да бъде милостта Ти над нас, Господи, според както Ти се уповаваме. С Тебе катос рогове избждаме нащите врагове, в твое име ще стъпчим с нозе ония, които въстават против нас; защото не на моя лък се уповавам и не моят меч ще ме спаси. Едни с колесници, други с коне, а ние с името на Господа, нашия Бог, се хвалим, който сътвори небето и земята* (Срв.: Пс. 32:22; 43:6, 7; 19:8, 120:2).

Трето, с изпълняване на Божиите заповеди. Като предаваме себе си всецяло на Неговата премъдра и свята воля, ние самите обаче не трябва да се увличаме от непростимо безгрижие и нехайство или, което е още по-лошо - от престъпни дела. Само Господ знае как и накъде да ни поведе: но няма съмнение, че бъдещото Му водителство напълно ще съответства на нашето настоящо, угодно или негодно на Него, състояние. Господ ще бъде към нас такъв, каквито сме ние към Него. *С милостиви Ти постъпваш милостивно* - се обръща към Него Пророкът, - *с искрен човек - искрено, с чист - чисто, а с лукав - според неговото лукавство* (Срв.: Пс. 17:26, 27). Какво да правим? Ще правим това, което ни е заповядал Господ. Чрез пророка си Моисей Той е казал на Своя възлюбен народ: *ако слушаш гласа на Господа, твоя Бог, и грижливо изпълняваш всичките му заповеди... Благословен ще бъде плодът на твоята утроба, и плодът на земята ти, и плодът на добитъка ти, и плодът на воловете ти, и плодът на овците ти. Благословени ще бъдат твоите житници и клетове. Благословен ще бъдеш, кога влизаш, и благословен - кога излизаш. Ако пък не слушаш гласа на Господа, твоя Бог, и не залягаш да изпълняваш всички Негови заповеди и наредби, които ти заповядвам днес, ще дойдат върху тебе и ще те сполетят всички тия проклетия. Проклет (ще бъдеш) в града и проклет (ще бъдеш) на полето. Проклети (ще бъдат) твоите житници и твоите клетове. Проклет (ще бъде) плодът на утробата ти и плодът на земята ти, плодът на воловете ти и плодът на овците ти. Проклет (ще бъдеш), кога влизаш, и проклет, кога излизаш* (Срв.: Втор. 28:1; 4-6; 15-19). И така, ако желаем да благоденстваме, нека да изпълняваме Божиите заповеди. Ходенето в Неговата воля е единствената основа на народното щастие. Без това и упованието ни ще бъде посрамено, и молитвата ни няма да принесе плод. Защото вижте какво говори Господ на Израил: *Кога дохождате да се явите пред лицето Ми... И кога простирате ръце. Аз закривам от вас очите Си, и кога умножавате молбите си, Аз не слушам: ръцете ви са с кръв пълни* (Срв.: Ис. 1:12, 15). В друго време за тях искал да се моли пророк Иеремия, но Господ го предупреждава: *А ти не се моли за тоя народ и не възнасяй заради него молитви и просби, и не ходатайствувай пред Мене, защото няма да те чуя. И защо? Защото са престъпили Неговата воля. А такава заповед им дадох: слушайте Моя глас и Аз ще бъда ваш Бог, а вие ще бъдете Мой народ, и ходете по всякой път, който ви заповядвам, за да ви е добре. Но те не послушаха и не наклониха ухо, и живяха по внушението и по упорството на злото си сърце, и обърнаха Ми гръб, а не лице. Ето, излива се Моят гняв и Моят ярост върху това място* (Срв.: Иер. 7:16; 23, 24; 20). Яростта и гневът Му за беззаконията е върху целия народ! Това е законът на Божието управление на народите, и той винаги е бил спазван точно, особено към израилския народ. Защото всеки път, когато той забравял Истинския Бог и се предавал на различни пороци, търпял наказание след наказание, докато се вразумявал, познавал истината и отстъпвал от своите беззакония.

Така по времето на пророк Исаия, Израил се отвърнал назад, изоставил Господа в сърцето си и за това сам бил оставен от Господа. *Уви, народе грешни* - обръща се към тях пророкът. - *о ставихте Господа, върнахте се назад. И остана дъщерята Сионова като колиба в лозе, като сенница в градина, като обсаден град* (Срв.: Ис. 1:4, 8). Умножили се в Израил онези, които богатеели, като при това забравили Бога и Неговата правда, разпространил се разкошът, все по-чести ставали пиршествата; и ето какво казва за тях Господ: *Горко вам, които притуряте къща към къща, които присъединявате нива към нива, тъй че за другите не остава място... Горко на ония, които от ранно утро дирят сикер и до късна вечер се разпалят с вино; на техните пиршества има и китара, и гусла, и тимпан, и свирка, и вино; а към делата на Господа те и не поглеждат, нито помислят за деянията на Неговите ръце* (Срв.: Ис. 5:8, 11, 12). Израилтяните се отдали на разсеян живот, шумни увеселения, тщеславна пищност - *И каза Господ: задето дъщерите сионски се гордеят и ходят с вирнати шии и прелъстяват с погледи, и ситно стъпват и с верижки на нозете дрънкат, - Господ ще оголи темето на дъщерите сионски, и ще открие Господ срамотата им... ще отнеме хубавите верижки на нозете, всякакви звездички и лунички, обеци, огърлици и ветрила, превези, гривни и пояси, съдове с миризми и магийски висулки... И вместо благовоние ще бъде зловоние, и вместо пояс ще бъде въже* (Срв.: Ис. 3:16-19; 23). Израилтяните обикнали блясъка, пищността, възвеличаването: и

*изпълни се земята му със злато и сребро, и съкровищата му брой нямат; изпълни се земята му с коне, и колесниците му брой нямат. И какво казва Господ? Ще бъдат сведени надолу горделивите погледи човешки - говори Господ - и онова, що е високо у човеците, ще се унизи; и един Господ ще стои високо... **идеденят на Господа Саваота против всичко горделиво и високомерно и против всичко превъзнесено, - и то ще бъде унижено** (Ис. 2:7, 11, 12). Израилтяните си позволили да мъдруват лукаво (слав.: *развратено*) и вместо истинните Господни слова да разгласят своите мъдрувания, и ето присъдата над тях: *Горко на ония, които злото наричат добро, и доброто - зло, тъмнината считат за светлина, и светлината - за тъмнина, горчивото считат за сладко, и сладкото - за горчиво! Горко на ония, които са мъдри в своите очи и разумни пред сами себе си! Затова, както огън пояжда слама, и пламък изтребя сено, тъй ще изгине коренът им, и цветът им ще се разнесе като прах; защото те отхвърлиха закона на Господа Саваота и презряха словото на Светия Израилев* (Ис. 5:20, 21, 24).*

Такива са неотменните закони на Божията правда! И така, *иска ли народ да живее и обича ли дълголетие, за да види блага... нека се отклонява от зло и прави добро* (Срв.: Пс. 33:13, 15). Избягвай разкоша и всички чувствени наслади, пази се от пристрастието да притежаваш и от несправедното придобиване, бъди смиреномъдър и обичай правдата, възлюби Бога от цялото си сърце и бъди предан с цялата си душа на Неговата свята вяра. Господ не е скрил онова, което особено привлича гнева Му, и е представил основанията на Своя съд чрез словото Си именно затова - да могат всички следващи родове да видят по какви пътища трябва да ходят и от какви да се отклоняват. Ето към какво ни задължава нашата любов към Отечеството ни! Ето с какво можем да засвидетелстваме искрената си доброжелателност към него и готовността си да съдействаме за неговото общо благо. С благодарно изповядване на Божиите милости към нас, с преданост на Неговата премъдра и свята воля и ревностно изпълнение на заповедите Му. Господ ни е благословил в миналото ни - да не Го гневим с беззаконията си, и Той няма да отвърне милостта Си от нас и в бъдеще. Да Го прославим с благодарност и като предадем себе си всецяло на Неговата воля, да възобновим решителното си намерение да живеем свято и неотклонно по заповедите Му. *Дойдете, братя, в този знаменит ден, да запеем Господу и да възкликнем към (Бога), твърдинята на спасението ни; да застанем пред лицето Му със славословие... защото Той е Бог наш, и ние сме народ от Неговото паство и овци под Негови ръце* (Срв.: Пс. 94:1, 2, 7; 78:13). Но при това, като чуваме гласа, който ни призовава към Божия закон, нека да не ожесточаваме сърцата си, да не си позволяваме да вършим беззакония. Като обичаме Отечеството си в Господа, да ненавиждаме *злото!* Господ *пази* нашите души; *от ръката на нечестивците* ще ни избави (Срв.: Пс. 96:10). Амин.

В ДЕНЯ НА ВЪЗДВИЖЕНИЕ НА ЧЕСТНИЯ И ЖИВОТВОРЯЩ КРЪСТ ГОСПОДЕН

Как добрият и изправен живот е спасително носене на кръста

Като празнуваме Въздвижението на Честния и Животворящ Кръст, благочестно се покланяме на това велико знаме на нашето спасение. Злобата, невежеството и нечестието са го били скрили в земята и са го покривали с всякаква смет и нечистота, но вярата и благочестието са го открили и са го поднесли за честване на целия християнски свят. Изповядваме Божията милост, явена в тази проява на благоволенieto Му към нас, и с въздигнати горе сърца славословим Господа.

Но, братя, при такова разположение към празника на Църквата, да не забравим и себе си. Господният кръст е слава за целия християнски род; слава и за всеки от нас - в нашите кръстове. Чрез Господния Кръст се извърши спасението на целия свят, спасението на всеки от нас се приема от Кръста Господен чрез собствения кръст на всеки. Затова и Господ казва: *който иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва* (Срв.: Марк. 8:34).

Да вземеш *кръста си* означава да го приемеш въздигнат върху себе си. И така, иска ли някой да носи спасително кръста си, да го държи въздигнат. Защото както Господният кръст е бил захвърлен в рова и затрупан със смет, така и собствените ни кръстове могат да бъдат захвърлени от нашето нехайство и затрупани с небрежността ни. И тогава не спасение, а погибел ще ни донесе такова отношение към кръста, макар че на някого може да му се струва, че така той спасява душата си.

Да се обърнем към себе си, братя, и да видим в какво положение е кръстът ни. Стои ли той въздигнат и изправен, или е захвърлен долу и се потъпква с небрежност? Запитайте се при това: “Какво представлява кръстът ни и от какво се образува?”

Кръстът ни се образува от всичко, което безпокои и тегне върху духа ни и което терзае сърцето ни по правия път към Господа през всички дни на нашия живот.

Първо. Това са преди всичко немощите на естеството ни и лошите насоки на неговите сили: ограниченост на ума и незрялост на схващанията, отсъствие на енергия на волята и неохота за делата на дълга, вялост на чувствата и жадност за неподобаващи неща, и преди всичко изчадията на нашата себичност - пълчищата от страсти и всякакъв род похоти на плътта. Пробудилият се дух вижда всичко това в себе си, измъчва се от него и го носи върху себе си като престъпник, на когото за наказание към раменете е привързан разлагащият се труп. Това е кръстът на падналото човечество, или единият от краищата на нашия кръст.

Второ. Вторият край на кръста ни представляват всичките ни трудове и житейски неприятности. Търсим задоволеност, добри отношения към всички и благоприятно развитие на делата ни. Но във всички тези страни на нашия живот почти всяка минута се случва разстройване печално, а понякога и бедствено. В желанието си да отстраним неприятностите, се борим с нещата, които ни пречат, и продължаваме живота си: както, когато някой върви сред тръни и шипки и постоянно се закача и одрасква. Това е житейският кръст.

Трето. Третият край на кръста се образува от трудовете ни по изпълнението на задължителните за нас дела. Всеки от нас е обременен от своите задължения. Всяко задължение има свой кръг от дела, в които се изпълнява. Всяко дело изисква труд и търпение за довеждането му от начало до край - в духа, рода и пълнотата, които съставляват неговата същност - с преодоляване на всички неизбежни съпътстващи го

препятствия. Излиза, че всяко задължително за нас дело е бreme, а всички те в съвкупността си образуват нелекото иго на дълга, което носим и сме длъжни да носим до гроба. Това ще назовем кръст на служение на Господа, обществото и ближните си.

Няма на света човек, който да не е обременен с тези кръстове или с единия свой трисъставен кръст. Но едни носят този кръст за спасение, а други - за погибел. Господ, като възлага на нас кръст, иска с него да се потрудим за своето спасение, и ако някой в усилието си да отхвърли кръста си, се нарани от него до смърт, вината е в неговата неразумност и невнимание към знаците на загриженост, които ни показва спасяващата ни Божия благодат. Наистина - Господ иска, като се борим със себе си, да придобиваме опитност в различаването на добро и зло и да се очистваме, и като понасяме търпеливо стесняващите ни житейски обстоятелства, със смирението си да скланяме Бога към милост и да се сподобим с помилване, и още - като изпълняваме дълга си и преодоляваме всички трудности, достойно да си спечелим венета на правдата. Когато вникнем в тези благи Божии намерения и държим себе си именно в такова отношение към кръста си, то ние го носим спасително за нас; в противен случай кръстът ни не е за спасение, а за погибел.

С падението си човекът е приел в себе си семената на несъвършенствата, страстите и неподобаващите движения на плътта. Но духът му, който знае и помни своето високо предназначение, е останал в него цял. Негова задача е да се бори с вкорененото се зло. Сам той е безсилен, но Господ ни е дарувал помощта на спасителните установления в светата Христова вяра. Който като се просвещава от вярата и приема в Тайнствата спасителните сили, се бори посредством вътрешните и външните подвизи със страстите и похотите, за да ги умъртви и да възлезе при първоначалната чистота, той спасително носи кръста на падналото човечество. А който, напротив, сам се предава на страстите и похотите, той се прониква от тяхната отровност и погива. Трябва да разпнат страстния човек в себе си, а те се разпъват на него. Истината за Исуса Христа се състои в това - *да отхвърлите от себе си ветхия според предишното ви живеење човек... и да се облечете в новия човек, създаден по Бога в правда и светост на истината* (Срв.: Еф. 4:22, 24), а те, като превръщат Божията истина в лъжа, *да не постъпвате вече, както постъпват и останалите езичници по суетата на ума си и дошли до безчувствие, те се предадоха на разпътство и ненаситно вършат всяка нечистота* (Срв.: Еф. 4:17, 19).

Човекът е можел да живее в рая без нужди и неприятности - свободно и в пълно изобилие, но е изгубил рая и е изпаднал в теснота, може да се каже задължителна, до такава степен, че които избират широтата, вървят към гибел. Колко труд и пот са нужни, даже при благоприятно стечение на обстоятелствата, за да има човекът храна, дрехи, покрив, да бъде в безопасност от външните условия, в мир с всички? А какво изпитва човек, когато му натегнат бедността, неуспехите, бедите и скърбите? Житейската теснота е неотлъчна спътница на живота ни, която Господ е поставил да ни следва неотлъчно заради престъплението на нашите прародители. Ние се оказахме недостойни за райските блага и сме осъдени да носим бремето на земния живот, та в теснота да изтръгваме от сърцето си въздишки за рая и със смирението си да скланяме Божията правда към милост. Тясно е, но в твоята власт е да извлечеш спасението си от тази теснота. Труди се добросъвестно, издържай се умерено, давай на другите дружелюбно, пази се да не присвояваш чуждото, търпи благодушно, и преди всичко носи житейския си кръст в покаяние и пълно предаване на себе си на Бога, като заслужено наказание и средство за изправяне - и той ще ти бъде за спасение. Леността, грабителството от всякакъв вид, разкошът, затъването в суетата, забравянето за подсъдността, и най-вече ропотът и богохулното отчаяние, макар и без снемане на този кръст от себе си, отнемат неговата спасителност и стават причина той да потиска човека и да го смазва под тежестта си.

Ние сме изпаднали в най-лошото положение - и вътрешно, и външно, но не сме изгубили своята същност и предназначение. Бог е създал човека прав, с правота и чистота на действията. И след падението Премъдрият признава за такъв истинския човек, като казва: *Бой се от Бога и пази Неговите заповеди, защото в това се заключава всичко за човека* (Срв.: Екл. 12:13). И Апостолът в Христа Исуса съзерцава човека като *създаден за добри дела, що Бог е предназначил да вършим* (Срв.: Еф. 2:10). Поприцето на добрите дела е положението на всеки. Баща или майка, деца, братя, сестри, слуга, воин, писар, съдия, девойки и юноши, омъжени и вдовици, който купува и който продава, началник и подчинен, учител и ученик, клир и енорияши, всички са обложени със заповедите. Не ходи отвъд море, за да намериш задължителните за теб дела. *Това слово е твърде близо до тебе* (Срв.: Втор. 30:14). Всяко твое движение е обложено със Закона. Гледай в краката си и стъпвай право. Това може да ни се струва обвързващо и тежко иго, но така го е устроил Господ,

та нито една наша крачка да не пропадне напразно и да можем, като се потрудим, да получим венеца на правдата, който Бог е приготвил за тези, които Го обичат. Търпеливо пребивавай в задължителните за теб дела - всяко дело върши добросъвестно от началото до края и целия си живот посвети на верността си към дълга, като помниш, че Законоположникът те гледа и като добър и верен раб ще те въведе в радостта Си. Така се носи кръстът на дълга за спасение; а тези, които нехаят за възложените им дела, ще погинат заедно с онези, които вършат беззакония.

А сега ще кажа всичко това накратко. Божието намерение при възлагането на кръстове върху нас е такова, че като се борим със страстите и похотите си посредством вътрешните и външните подвизи и като понасяме с благодушие житейската теснота, търпеливо да изпълняваме дълга си, всеки в своята област, и по такъв начин да ставаме достойни да влезем във вечния покой. Ако така носим кръста си, той е въздигнат в нас. Ако отстъпваме от това, той е захвърлен в нас долу и се тъпче с крака. Или не, не го казах точно - как ще смъкнеш кръста си? Той така се е прилепил към нас, като кожа към плътта ни. Искаме или не искаме, кръстът е все върху нас, а ние сме под кръста. От нас зависи само да се спасим чрез този кръст или да погинем под него. Да изберем по-доброто и като вземем кръста си, да последваме благодушно Господа, като благодарим на Неговата велика милост към нас, проявена чрез налагането на кръст върху нас. Защото, каквото е пластирът на раната, каквото е храната за гладния, каквото е ключът към свободата за затворника, това е за нас кръстът ни. И такъв за нас е само този кръст, който ни е възложен. Всеки си има свой кръст, и за всеки е спасителен само неговият кръст. Не завиждай на другия, като считаш неговия кръст за по-лек. Защото никой не знае тежестта на кръста, освен онзи, който го носи. Не се съмнявай, че който и кръст да вземеш, никой няма да е подходящ за теб, освен твоят. Спомнете си как един кръстоносец все молел Господа да смени кръста му, който му се струвал много тежък. Господ му се явил насън и му предложил множество кръстове, като му позволил да си избере какъвто иска. Но какъвто и да възлагал той върху себе си, все не му бил по мярка. Само последният се оказал подходящ, но той бил същият, който Господ бил възложил на него. Успокоен от това, той вече не се колебаел да носи по-благодушно кръста си. Така и всички ние е най-добре да се покорим на Божиите разпоредби. Трябва да избираме не кръста си, а начина, по който да го носим. Взemi възложения на теб кръст и го носи, както Бог ти посочва. Господ по-добре от нас знае и колко голям дълг да ни определи, и какво житейско бreme да възложи на нас, и в каква борба и в какви изкушения да ни въведе. Покори се и безропотно носи своя кръст, като се грижиш само за едно: да бъде това носене на кръста за слава Божия и за твое спасение. Амин.

В ДЕНЯ НА СЛИЗАНЕТО НА СВЕТИЯ ДУХ

Благочестието и добродетелта са свидетелство за присъствието в нас на Светия Дух

Светият Дух, като слязъл върху Господните ученици и апостоли, вече не се отнел от тях, а пребивавал в тях, а чрез тях, заради словото им - и във всички вярващи. Според обещанието на Господа, Той ще пребъде с нас навеки, като Дух на истината, Който ни просвещава да познаваме и разбираме, и Дух на светостта, Който ни укрепява за всяко добро. Затова Той се излива изобилно върху всяка вярваща душа чрез Божествените Тайнства и при самото встъпване в числото на вярващите, и през цялото време на живота им и действието Му сред тях; така че одухотворяването и духоносността са отличителна черта на християните. Ето защо апостол Павел нарича всички вярващи, приели *залога на Духа* (2 Кор. 1:22), и духоносци, като казва: *Не знаете ли, че вие сте храм Божий, и Духът Божий живее във вас?* (1 Кор. 3:16)

В това, братя, ние имаме велико преимущество пред всички, които не знаят за Господа - да нямаш Духа в себе си е все едно да си мъртъв, а да имаш Духа значи да бъдеш жив. Ние сме живи от мъртвите; защото нас, мъртвите, поради прегрешенията си, милостивият Бог ни оживява в Христа, като ни дарува Светия Дух. Слава на Тебе, Човеколюбче Господи!

Но обърнете внимание, братя, на другата страна на това велико преимущество. Духът на живота не може да остане, без да се свидетелства за Него, и още повече Духът на живота, Който ни е даруван в Христа Исуса, като Божествен Дух. Ако имаме в себе си Духа, за това не трябва да се свидетелства с думи; за Него трябва да говори без думи цялото ни същество, погледът ни, движенията, делата, мислите, чувствата. Ще ви обясня това с едно подобие. Например, когато в медното звънче се съдържа и сребро, се познава по звука, и продавачът няма нужда да говори за това: за него свидетелства самият звук. Също и когато звукът не показва, че има сребро - никой няма да повярва, че има, колкото и да уверява в това продавачът. Така е и с нас. Свидетелство за духовността ни трябва да бъде не външното, а нашето вътрешно състояние, което се отразява във външното. Затова и Апостолът заповядва: *Ако живеем духом, по дух сме длъжни и да постъпваме* (Гал. 5:25).

Ето, погледнете как е написано за това: *а плодът на духа е: любов, радост, мир, дълготърпение, благост, милосърдие, вяра, кротост, въздържание* (Срв.: Гал. 5:22, 23). Ако в нас има такива плодове на Духа, то има и Дух, Който в нас обитава и в нас действа. А ако това го няма, а, напротив, има *прелюбодеяние, блудство, нечистота, разпътство, идолослужение, магии, вражди, свади, ревнувания, гняв, разпри, разногласия, (съблазни,) ереси, завист, убийства, пианство, срамни гощавки и други такива* (Срв.: Гал. 5:19-21), то у нас го няма Светият Дух. Ние сме Го угасили. Това е *първото* свидетелство за нашата духовност - съвкупността от добри чувства и разположения.

По-нататък Апостолът зове: "Не е Христов онзи, който *няма д уха на Христа* (Срв.: Рим. 8:9). А Христов е този, който разпъва плътта си със страстите и похотите. *Ония пък, които са Христови, разпнали са плътта си със страстите и пехотите* (Срв.: Гал. 5:24). Разпъването на плътта означава всички подвизи на отхвърляне на себе си и самоумъртвяване и всички трудове, извършвани в угода на Бога. Който живее така в утеснение и върви по този тесен и скръбен път, той има в себе си Духа и *чрез Духа* умъртвява в себе си *деянията на тялото* (Срв.: Рим. 8:13). Това е *второто* свидетелство за нашата духовност - подвизите на самоумъртвяването и отхвърлянето на себе си.

Третото свидетелство за това е отчуждението от всичко земно и устремеността към Небето и Небесното. Ако в нас има Дух от Небето, то е естествено с всичките си желания и мисли да бъдем на Небето и в духовното, а не на земята и в плътското. *Ако Духът Божий е във вас* - казва Апостолът, - вече не трябва да живеете *по плът* (Срв.: Рим. 8:11, 12 (срв.: също Рим. 8:9 - бел. прев.).

Вие сте храм Божий, и Духът Божий живее във вас (Срв.: 1 Кор. 3:16) - казва същият Апостол и продължава за това на друго място: *търсете това, що е горе... за небесното мислете, а не за земното* (Срв.: Кол. 3:1, 2).

Няма да събирам нови свидетелства, накратко ще кажа за посочените. И така, ако някой, след като се е отвърнал от земното и е възлюбил Небесното, обрича себе си на подвига на отхвърлянето на себе си, за да умъртви плътта си и всичко плътско, и посредством това възпитава в сърцето си всички разнообразни благи чувства на любов и благочестие - той несъмнено е духоносец. А който живее само за земята и земното, който не обича не само да се подвизава, но и да си отказва каквото и да било и не се грижи за благоустрояването на сърдечните си чувства - сами съдете дали Духът присъства в него.

Напомням ви всичко това или, за да ви зарадвам, или да събудя у вас задрямалата грижа за себе си и за душата си. Защото какво казва Апостолът: *който сее в плътта си, от плътта ще пожъне тление; а който сее в духа, от духа ще пожъне вечен живот* (Срв.: Гал. 6:8). Изберете за себе си по-доброто. Мисля, че вие самите разбирате всичко това и самите вие говорите на себе си за това: защото какво значи китката цветя в ръцете ви? С това ние свидетелстваме пред другите и напомняме за себе си, че Духът Божий е духнал в нас, обновил е сърцето ни и в него са поникнали хубавите цветя на добрите чувства и разположения... Да направим така, че както го показваме, така и да бъде.

Ако има в нашата китка *незабравка*, с това ние показваме на другите, че помним Бога и Небесното, като казваме в себе си: *ако те забравя, Иерусалиме, - нека ме забрави десницата ми* (Пс. 136:5). Внимавайте наистина да бъде така.

Ако имаме *лилия*, с това показваме, че помним заповедта на Господа за това, че не трябва да се грижим да сме пременени, а да пазим сърцето си чисто от всякаква суетност и нечистота. Внимавайте наистина да бъде така.

Ако имаме *метличина*, с това показваме, че властваме над плътта си и над всичките си страсти и не допускаме грехът да господарува в нашата тленна плът. Внимавайте наистина да бъде така.

Размисляйте така и за другите цветя. Всяко от тях означава някаква добродетел. Като държим стръкчето цвете, ние показваме, че имаме същата добродетел и я обичаме. Нека да вършим това, което показваме, за да няма лицемерие в постъпките ни. Като постъпваме така, ние и пред лицето на небето и земята ще засвидетелстваме, че живеем с Духа.

Така да бъде в нас, и така да прославяме Бог, на Когото се покланяме в Светата Троица. Амин.

В ДЕНЯ НА ЦЪРКОВНАТА НОВА ГОДИНА

Редът на преуспяване в добродетелите

Днес, 1 септември, празнуваме паметта на преподобни Симеон Стълпник и неговата майка - Марта, Събора на Пресвета Богородица в Миасина, паметта на светия мъченик Айтала, на светите четиридесет жени мъченици и техния учител, светия Амун дякон, на светите мъченици Евод и Ермоген, родни братя, и света Калиста, и праведния Иисус Навин.

Какво множество от светии! И образец на какви добродетели само не ни представя то! Девството у Майката на девството, Пречистата Владичица; съвършено отхвърляне на себе си и устременост към Небето у преподобни Симеон; високо търпение и твърдост на вярата у светите мъченици; другарството - у братята по плът, предаността на Бога у Иисус Навин.

Това са примери за добродетели, а днес прочетеният Апостол, във вид на заповеди ни представя друг образец на взаимно свързани добродетели, още по-привлекателни и високи. Тук ни се заповядва да се облечем в *милосърдие, благодет, смиреномъдрие, кротост, дълготърпение*, прощаване на обидите, любов, която е свързка на съвършенството, въдворяване на *мир Божий*, благодарност, обогатяване на себе си и придобиване на премъдрост чрез словото Божие, да възпяваме *Господа в сърцата си* и на глас с *псалми, славословия и духовни песни* и, накрая, да вършим всичко за прослава на *името на Господа Иисуса* (Срв.: Кол. 3:12-17).

Ако уподобим добродетелите на цветята, то ще кажем: каква възхитителна духовна пъстрота услажда зрението на нашия ум. Бих искал да кажа: подобно на пчелите, устремете се към тези духовни цветя и пийте с упоение сладостта, свойствена за всяко от тях. Но на мен друго ми идва наум. Когато отидете в полето и навлезете в местност, осеяна с цветя, обикновено казвате: "Полето е покрито с цветя като килим". По подобие на този израз може да се каже, че днес в примерите на светиите на деня и в заповедите на Апостола пред нас се разстила килим от добродетели. И навярно вие се досещате защо се спирам на това сравнение. То е съзвучно с името на вашия град, и аз не мога да считам за случайно накова съвпадение на първото ми посещение при вас и първото богослужение при вас. Напротив, виждам в това повод да ви кажа: жители на град Ковров, пренесете върху себе си посочения на днешния ден от светиите и от Апостола килим¹ от добродетели и се украсете с тях така ярко, че всеки, който ви види и познае, с удивление да казва: "В Ковров като килим се разстилат най-разнообразни цветя на добродетелите", и така животът ви да бъде според името ви. Ще ви предложи няколко начина как най-добре да направите това.

Първо. Намирам за излишно да ви убеждавам да бъдете добродетелни. Кой не знае, че трябва да бъдем такива, и кой от вас не притежава някакви добри качества и не върши добри дела. Но да се говори и напомня за съчетаването на добродетелите и за взаимните им отношения никога не е излишно.

И добродетелите си имат свой ред и свой строй, според който едната не изпреварва другата и едната не изостава от другата. Така, както между цветята всяко цвете може да се съчетава само с друго определено цвете, и когато не се спазва това просто правило, съчетанието им дразни окоето. Познавачите на това изкуство достигат до изумителни тънкости. Нещо подобно се случва и с добродетелите - и онези, които усърдно се упражняват да ги придобият, много тънко различават коя добродетел с коя си подхожда и с коя е несъвместима. На живеещия в уединение подхождат едни добродетели, на семейния - други, деловият човек има свои, занаятчията - също и т.н. Макар че тук от само себе си са очевидни делата, присъщи на единия или на другия, но се случва някой от тях да навлезе в чуждо пространство и с това нещата се развалят. Ако онзи, който по необходимост трябва много да говори, си наложи мълчание, ако този, който

¹На руски език - килим е "ковер" - бел. прев.

е нужен в дома си, възревнува да преуспява в странничество, ако трети, на когото е нужна телесна сила, започне да се подвизава в постничество като строгите отшелници, и други подобни неща, то ще се разбърка редът на вършенето на добри дела и това ще подейства неприятно на хората отстрани, от които някои поповърхностни в съжденията си ще отнесат тези несъответствия към самата добродетел и ще ѝ вменят това като заслужаващо укор, все едно че в нея не може да се спази необходимият ред. Имайте това предвид!

Второ. Законът за съответствието между добродетелите и лицата, на които те подобават, има не по-малко значение и при въдворяването на добродетелите в едно и също лице. Добродетелите не влизат всичките изведнъж в сърцето, а - една след друга. И сред тях има първоначални, има подчинени, някои са подобни на корените, а други - на клоните. Начало на всичко поставя покаянието; покаянието принася два плода: в него човекът захвърля греховете и страстите, на които е работил, и се възпламенява от ревността да успее в добродетелите - както на противоположните на предишните си страсти, така и във всички други. Покаяният се започва да се труди да върши добро и да се подвизава в борба със страстите и похотите си. За изпълнението на това той се въоръжава с търпение, смирение, самоумъртвяване, молитва, църковни богослужения, Тайнства. Основен закон тук е непрекъснатостта, възхождане от по-малкото към по-голямото и всяко нещо - в неговото време и място. Но движещият дух е все същият, както и в началото - ревността за спасение и духовно съвършенство, и характерът на този дух е все същият - съкрушение и умилен плач. Както при цветните платове има цвят, който представлява фона, на който сякаш се полагат всички други цветове, така и в делото на преуспяване в добродетелите за фон служи съкрушеното ревнуване. То е признак на православен християнски живот и същевременно е негов източник. Без съкрушеното ревнуване човекът е мъртъв нравствено, като мъртво тяло без душа.

Трето. Добродетелите имат две страни - дела и разположения. Разположението е в сърцето, делата се извършват външно от тялото. Трябва да се извършват. Но само делата - без разположенията - нямат цена, също както и само разположенията - без дела - не са устойчиви и твърди. Онзи, който е възревнувал за деятелно преуспяване в доброто, повече от всичко трябва да се грижи за това да съчетае по подобаващ начин делата с разположенията, или външното с вътрешното, като съгрява вътрешното чрез външното и въодушевява външното чрез вътрешното. Опасността е в това, че външното се удава по-лесно. Ако някой поиска да постигне всичко това по лесния начин, ще изгуби всичко; защото само външното заличава вътрешното, охлажда и пресича ревността, без която всичко спира. От това най-много трябва да се страхуваме.

Четвърто. И пак трябва да се вглеждаме внимателно и да не се оставяме на стечението на обстоятелствата. Има добродетели, за които постоянно съществува възможност за приложение и упражняване, а има и такива, чието приложение се случва рядко. Ако всичко се остави така, то в едната си част човекът ще се усъвършенства, а другата ще остане необучена, подобно на това, когато понякога едната страна на дървото е силно разклонена, а другата е без клони и гола. Един свят подвижник е казал: "Аз бих желал всеки човек да има по малко от всяка добродетел". Както е стройно тялото, така трябва да бъде стройна и съвкупността от сърдечни добродетели.

Пето. Коренът на добродетелите е любовта. Но не мислете, че всичко започва от нея. С падението си човекът е станал страстен. Страстите са противоположни на любовта. Победи страстите си - и ще дойде любовта. Тя съществува и по времето, когато страстите още действат, но не властва над всички движения и понякога отстъпва, когато със сила въстане борещата я страст. А когато сърцето се очисти от страстите, тогава победоносно над всички се възвисява любовта, като царица се възкачва на престола на сърцето, над всички други добродетели.

Шесто. Такъв човек е чист - и при излизането от тялото душата му направо се въздига в чистите небесни области. А който не е успял да се очисти от страстите, се задържа на земята или във въздушните пространства, докато молитвата на Църквата и придобитата от него самия добротата не го очистят от всеки примес на нечистотата и греха. Ето защо трябва да побързаме да завършим курса на преуспяване в доброто, докато сме още тук, на земята. С паметта за скърбите, които очакват несъвършения човек след смъртта му, са се въодушевявали преди всичко Божиите светии, като са казвали на себе си и на всички други, които желаели и търсели спасението си: *помни за твоя край, и вовеки не ще съгрешшиш* (Срв.: Сир. 7:39).

Така, мисъл след мисъл, ви предадох накратко целия път на преуспяване в добродетелите и благоукрасяването на сърцето си с тях. Посочих ви и началото на това спасително дело, и продължението, и края му. Който се труди, да се труди по това напътствие. Който не се труди, да започне да се труди. Вършете *докле е ден; настъпва нощ, когато никой не може да работи* (Срв.: Иоан. 9:4). Господ да ви благослови и умъдри да се трудите в този чин. Амин.

*1 септември 1864 година
В град Ковров, в катедралния храм*

В ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

Движението на вярата в иерихонския слепец

Днешното Евангелие описва чудното изцеление на слепия, който седи край пътя при иерихонските порти. За нас, които живеем на земята, преизпълнена с мъка и скърби от всякакъв род, е твърде утешително да чуваме как нашите братя получават облекчение от обсаждащите ги отвсякъде беди - и е не само утешително, но и поучително. Кой може да избегне всички беди? Кой е напълно свободен от скърби и лишения? И затова на кого не му е нужно да знае към Кого и как да се обръща в своята крайна нужда? А на това ни поучава днешното Евангелие.

А когато Той се приближаваше до Иерихон, един слепец седеше край пътя и просеше (Срв.: Лук. 18:35).

Това се случило вече към края на земния живот на Исуса Христа, малко преди четвъртата Пасха, когато на Господа е било угодно да понесе кръстните страдания на човешкия род. Като възлизали за Иерусалим, Той говорел на учениците Си: *ето, възлизаме за Иерусалим, и ще се извърши на Сина Човечески всичко, писано чрез пророците: понеже ще Го предадат на езичниците и ще се поругаят над Него, ще Го оскърбят и оплюят, ще Го бичуват и убият* (Лук. 18:31-33). Никой не разбрал това предсказание, но сърцето неволно влечало всички към Небесния Благодетел, за да се насладят за последен път на Неговата беседа, за последен път да се обогатят с благодеянията Му. И около Господа в онзи момент се събрал повече народ от обикновено. Съпровождан от този народ, *Исус се приближаваше до Иерихон* (Лук. 18:35). Тук, пред иерихонските порти, *един слепец седеше край пътя и просеше* (Лук. 18:35). Това било неговото обичайно място, и Исус Христос вече неведнъж бил минавал покрай него. Но слепецът проглежда само този път - без съмнение, защото едва сега се възродила в душата му неговата всецяла, спасителна вяра в Господа. Вероятно той е разсъждавал в себе си: “Ето, върви по земята ни Целителят на всички недъзи; чувал съм как сакатите прохождат, глухите прочуват, жените проговарят и слепите като мен проглеждат, и досега нито един от тези страдащи, който е отишъл при Него с вяра, не си е тръгвал от Него без помощ. Това е същият този Велик Пророк, Цар, Месия, за Когото пише в нашите книги. Защо само аз се бавя и се лишавам от дневната светлина и от чудната красота на Божиите творения? Или само за мен няма изцеление, или само на мен ми е отредено да седя във вечна тъмнина и само аз да остана сляп до смъртта си. Не. Нека само да mine покрай мен Господ Исус, и ще извикам към Него, ще викам силно и няма да млъкна, докато Той не дойде при мен и не даде светлина на очите ми, за да видя чудния Му лик. Той е моят Бог. Ще Му отдам целия себе си, ще припадна към нозете Му и ще Му кажа: “Прави с мен каквото искаш, само ми дай да прогледна”.

Зает с такива мисли, нещастният слепец съзрял в сърцето си живата вяра в Господа Исуса. Може би след известно време щял отново да отпадне духом и да се предаде във властта на горчивия си жребий, но сърцето му било още топло, огънят на вярата и упованието още горял в душата му, когато той чул шума и тропота на голямото множество хора, които приближавали към него. Това бил народът, който вървял пред Исуса Христа. Слепецът трепетно се възрадвал и побързал да попита първия, който минавал покрай него: “Какво означава стичането на толкова народ?” - за милостинята той вече бил забравил. Само едно имало в сърцето му - желанието сред това множество от хора да бъде и възлюбеният му Спасител. *Какво е това?* (Лук. 18:36)-питал той. “Не е ли Исус, не е ли Господ, дали не се приближава надеждата ми?” И когато получил отговор според желанието на сърцето си: *Исус Назорей минава. Тогава той с всички сили завика и каза: Исусе, Сине Давидов, помилуй ме!* (Лук. 18:37, 38) Онези, които вървели пред Господа, поради непредвидлива загриженост за спокойствието Му, забранявали на слепеца и го карали да млъчи, но той не ги слушал, а *още по-високо викаше: Сине Давидов, помилуй ме!* (Лук. 18:39), защото неудържима е силата на вярата и упованието. И ако в този момент цялото множество народ би се събрало и би му забранявало, той и тогава не би престанал да вика: *Исусе Сине Давидов, помилуй ме.*

Впрочем, даже ако слепецът беше мълчал, Господ и тогава нямало да пропусне да се доближи до него и да му каже: *прогледай* (Лук. 18:42), защото Той виждал душата му, виждал твърдата му вяра и силното му упование, незримият вопъл на които пред лицето на Господа винаги се чува по-силно, отколкото чувственият вопъл. Още повече сега, когато той така високо въздигал гласа си, Господ не искал да го остави без помощ, за да внуши, че зовът на нещастните и въздишките на скърбящите винаги достигат до Неговото човеколюбиво сърце. *Иисус се спря и заповяда да Му го доведат* (Лук. 18:40). С радост скочил и благоговейно се приближил към Господа слепецът, като от все сърце предал целия себе си на Него. Господ знаел какво желае сърцето му, но за да покаже вярата му на другите и да я утвърди още повече в самия него, го попитал: *какво искаш да ти сторя?... Господи, да прогледам* (Лук. 18:41)- бил отговорът на слепия. "Само едно искам: дай ми да видя светлината на деня и красотата на лицето Ти! Целият съм Твой; прави с мен каквото искаш, само да прогледам, Господи, да прогледам!"

Силна е твоята вяра - казал му Господ, - тя и те спаси. *Прогледай... И той веднага прогледа* (Срв. Лук. 18:42, 43). Разпознавате ли в този Благодетел словото на Всемогъщия Бог? В началото *рече Бог: да бъде светлина. И биде светлина* (Срв. Бит. 1:3). Тук казал: *прогледай... И той веднага прогледа*. Но забележете и в облагодетелствания плодове на вярата и разположението на благодарното сърце. *И целият народ, като видя това, въздаде Богу хвала* (Срв. Лук. 18:43). Първият път, който му посочили собствените му очи, бил пътят след Иисуса Христа. Първото използване на полученото благо било посвещаването му на Този, Който му го е дарувал. В сърцето му в онзи момент съществувал само Господ, а на езика му било само прославянето на Бога. Той не искал да бъде като деветимата прокажени, а искал всички да научат за щастието му и всички да възхваляват неговия Благодетел; извисявал благодарния си глас, като славел Бога, *и целият народ, като видя това, въздаде Богу хвала* (Срв. Лук. 18:43).

Слава на Господа, Който посети нашия беден човешки род и ни избави от гнета на безброй злини. Не само тогава, когато Той е бил на земята, нещастните са получавали помощ от Него, но и по всяко време онзи, който идва при Него, не си отива празен. *Дойдете при Мене всички отрудени и обременени, и аз ще ви успокоя* (Мат. 11:28), и наистина ни успокоява. Слава на Господа, нашия Утешител, нашия покой, нашата светлина! Само трябва да се уповаваме на Него и да вярваме, и Господ ще възнагради всичките ни скърби, всичките ни лишения. Той сега е отдясно на Отца и държи юздите на управлението на света, именно затова, да сътвори *всичко, каквото биха поискали* вярващите (Срв.: Марк. 11:24). *Не завинаги ще бъде забравен сиромашът, и надеждата на бедните не докрай ще загине* (Пс. 9:19). *Който се уповава на Господа, него милост окръжава* (Срв.: Пс. 31:10).

Чиято душа се надява на Бога, своя Помощник и Защитник, него Той скрива *под покрива на лицето Си от човешките вълнения, скрива ги под сянка от нападки на езиците. Близко е Господ до сломените по сърце, и смирените по дух ще спаси* (Срв. Пс. 30:21; 33:19). Боледува ли някой, да призове Господа, и Той ще го изцели; в беда ли е някой, да се обърне към Господа, и Той ще го избави; в напаст ли е някой, да припадне към Господа, и Той ще го освободи. Само трябва да се пристъпва към Човеколюбеца с вяра и упование и да се очаква от Него благото с твърдата решимост на Него първо да бъде посветен измолваният дар, и Той няма да закъснее. Защото е казано: *Задето той Ме възлюби, ще го избавя; ще го защита, защото позна името Ми. Ще повика към Мене, и ще го чуя; с него съм в скърби; ще го избавя и ще го прославя. Да бъде милостта Ти над нас. Господи, според както Ти се уповаваме* (Пс. 90:14, 15; 32:22). Амин.

В ДЕНЯ НА СВЕТИТЕЛЯ НИКОЛАЙ ЧУДОТВОРЕЦ

Правилото на вярата: нейното познаване, възприемането ѝ със сърцето и въвеждането ѝ в живота

Вчера ни беше представен образец на любовта в свети Иоан Богослов; а днес се посочва правилото на вярата в Светителя и Чудотвореца Николай. Нека да се учим на православна вяра в чест на този преславен Светител.

Правилото на вярата се образува от следните три: от познаването на съдържанието на вярата, от възприемането на това съдържание със сърцето и от въвеждането на своя живот в ред, определен от вярата. Това са и страни, и същевременно степени на вярата, и характерни черти, наличието на които свидетелства за наличието на вяра, както и отсъствието им - за отстъпване. Ще ви покажа какво представлява вярата на всички тези степени. А по това указание после сами ще можете да разсъдите *дали сте във вярата* (2 Кор. 13:5), както съветва свети апостол Павел.

Първата степен на вярата, или нейното начало, е познаването на съдържанието на светата вяра. Ако разглеждаме цялото Божествено Откровение от началото и до края, то в ума ни може да се очертае цялото Домостроителство на нашето спасение, или целия дивен Божий промисъл за нас, с което Той е благоволил да спаси нас, погиващите. И ако някой поиска да го представи накратко, той би трябвало, по думите на светителя Тихон (Задонски) да изповяда следното:

Първо. Нашият Бог - Творец и Промислител, на Когото се покланяме в Три Лица, като сътворил небето и земята и всичко в тях, след това създал и човека - Адам, и като помощница за него - Ева, от които после произлязъл целият човешки род.

Второ. Преблагият Бог създал нашите прародители не така, както останалите твари, но по някакъв дивен и човеколюбив Промисъл. Когато създавал другите твари, Бог казвал: "Да бъде". А когато пристъпил към сътворяването на човека, Той следва Промисъла: *да сътворим човек по Наш образ, (и) по Наше подобие* (Бит. 1:26). Така високо въздигнал човека над останалите твари, че не само го създал по Своя особен Промисъл, но го почел и със Своя Божи образ.

Трето. На сътворените преди всички наши прародители Бог отредил прекрасно място - в рая на сладостта - и им дал заповед да не вкусват *от дървото за познаване добро и зло, да не ядеш от него; защото, в който ден вкусиш от него, бездруго ще умреш* (Срв.: Бит. 2:17).

Четвърто. Тази Божия заповед нашите прародители не опазили и вкусили от забраненото дърво, като послушали съвета на змията и сатаната, който завидял на тяхното блаженство. Като не послушали Бога, своя Създател, а послушали врага - своя и Божия, те тежко съгрешили пред Бога, поради което се лишили от Божията милост и благодат, с която ги почел Бог при тяхното сътворяване, изгубили Божия образ в себе си и от свети и праведни станали нечисти, скверни, грешни, паднали под праведния Божий гняв и под всяко неблагоприятно - временно и вечно.

Пето. С тази греховна язва на нашите прародители сме се заразили и ние, техните синове, и сме подложени заедно с тях на различни временни и вечни бедствия. Би следвало не само временно, но и вечно всички ние да умираме заедно с тях, да пием горчивата чаша на Божия гняв и вечните мъки в ада, и да бъдем във властта на дявола, чийто зъл съвет сме послушали, и да търпим поругание от него.

Шесто. Но Бог, по великата Си милост и непостижима благодост, не според нашите беззакония е постъпил, нито по нашите грехове ни е въздал. Още на прародителите ни Той е обещал да изпрати избавление и спасение на тях и на целия свят - в думите, казани на змията: *ще те поразява в главата* (Срв.: Бит. 3:15).

Седмо. Това Свое отеческо благоволение към човешкия род и такова милостиво обещание Бог многократно е повтарял и откривал на светите Патриарси - Авраам, Исаак, Иаков и други, - откривал е на Пророците и им е заповядвал да възвестяват и да проповядват очаквания да дойде на света Спасител, както е написано за това в книгите на Ветхия Завет.

Осмо. Когато приближило времето, в което Бог бил определил Избавителят да дойде на света, Единородният Божий Син слязъл от Небесата, възплъттил се от Светия Дух и Дева Мария и се възчовечил. След като се е явил на земята, Той поживял с човеците, открил им Божията воля, изтълкувал я и я изпълнил - явил дивни знамения и чудеса, като изцелявал всяка болест, изгонвал бесове, възкресявал мъртви. Чули заблудените овци гласа на Пастира и Го познали. А фарисеите, книжниците и стареите на народа, разяждани от завист и злоба, по предателството на Иуда Го хванали, наклеветили Го пред Пилат и, след много страшни изтезания и поругавания, Го довели до разпятието и кръстната смърт. Умрелият за нашето спасение и погребан Божий Син на третия ден възкръснал от мъртвите, като показал с това, че Той е Победител над смъртта, ада и дявола - всичките ни врагове. Възкръсналият Господ четиридесет дни се явявал многократно на вярващите, и особено на Апостолите, откривал им какво е нужно за устрояването на царството Му на земята - Светата Църква. На четиридесетия ден Той се възнесъл на Небето и седнал отдясно на Бога и Отца, като приел всяка власт на небето и на земята, като Изкупител на човешкия род. От Небесата Той изпратил, както обещал, Светия Дух на светите Си ученици и Апостоли, със силата на Който просвещаваните и укрепяваните свети Апостоли навсякъде проповядвали Сина Божий, дошъл на света в плът, насадили в човешките сърца вярата в Него и от всички народи събрали Едната Свята Църква, на която поверили светите истини и благодатните сили, като я оградили със законите за Светите Тайнства, свещеностействия и всеки църковен чин. След Апостолите техни приемници станали Христовите светители, пастири и учители, които със същото слово на тяхното учение пасат Христовата Църква, наставляват я и я утвърждават, подготвят душите за отшествието им с Божията помощ отвъд Небесната ограда, и самите те, вярата опазили и свършили земния си живот, също се преселват там, което и ще бъде до края на вековете. Защото *и портите адови няма да надделеят насъздадената на камъка на вярата Църква* (Вж. Мат. 16:18). А когато дойде края на света, тогава ще настъпи Второто пришествие Христово, в което, след възкресението на всички, Той ще призове всички на Съд и ще въздаде на всеки според делата му: верните, които са пребивавали във вяра докрай, ще всели в Небесното Царство за вечно блаженство, а неверните и неопазилите вярата ще предаде на вечно наказание. Така ще завърши Промисъла за нас на Божия Син. Тогава ще започне преблажената на Небесата и пребедствената в ада вечност: едни ще царстват и ще се веселят безкрай, а други ще бедстват и страдат също без край.

Такова е Домостроителството на нашето спасение! Такава е пълната картина на спасителния Промисъл за нас. За това е било проповядвано от началото на света до Христовото пришествие, проповядва се от Христовото пришествие до наши дни и ще се проповядва от сега до свършека на света. За това възвестява цялото Божествено Писание и учат всички отечески писания, с него са се просвещавали всички велики мъже. И всеки ум, който жадува за истината, намира пълно удовлетворение не по друг начин, а чрез приемането на цялото това учение. Това изповядване поставя всичко в такава стройност, че нищо - дори и малкото - не може да бъде отменено, без да се наруши редът. Както във видимия свят над нас е небето, под нас - земята, на небето са слънцето, луната и звездите - всичко в своя чин, и на земята всичко около нас е в своя ред, така и цялата картина на Божия Промисъл за нас съставя умствена атмосфера около нас, в която всеки си има свое място и е в определено съотношение с всичко. Всеки вярващ трябва първо да познае това и винаги да го държи в ума си. Вярата е от известието (*слух* - слух, мълва, известие, слава), а известието се огласява от проповядването учение, което поставя началото на вярването. Иначе в какво да се вярва, ако не се знае това учение.

Но да предположим, че някой знае всичко това и го помни; означава ли това, че той вече има и истинска вяра? Не, не означава. Това е познание за вярата, но още не е вяра. Вярата започва от момента, когато нейното съдържание започне да навлиза в сърцето и да поражда там съответстващо на себе си чувство. Вярата е възприемане на спасителните истини със сърцето. И както тези истини имат определено съдържание, тя се съпровожда в сърцето с разкриването на определени чувства. Изповядването на вярата казва, че ние,

падналите, трябва да погинем и че можем да се спасим само чрез вярата в нашия Господ Спасител. Нека да възприемем това учение със сърцето си. Тогава какво ще изпитва човек? Ще се смирява като такъв, който не е опазил чина си, оскърбил е Бога и е повредил образа Му в себе си с всякакви беззакония. Като чува по-нататък, че греховете му привличат Божия гняв, ще се уплаши за себе си и за участта си, като готова жертва на справедливото наказание. А като чува възвестяваното избавление в Господа, ще му потегли сърцето към Него - и с цялата сила на упованието ще пожелае да получи подаваното от Него спасение. По такъв начин този, който със сърцето си е възприел съдържанието на вярата, ще бъде в състоянието на жаден и търсец, стремящ се към Господа човек. "Започващият да вярва може да се уподоби на немощния, който, като вижда неизцелимата си болест, иска и търси изкусен лекар, или на пленника, който търси избавител, или на някого, който бяга от страх и търси безопасно място и защита" (*Свети Тихон Задонски*). Нека сега всеки да се обърне към себе си и да провери: като има познание за вярата, преминал ли е това тревожно състояние на опасение за себе си, на търсене и надежда за избавление?

Но даже и да има такова състояние - това още не е всичко, което изисква правилото на вярата. Трябва наистина, на дело да се навлезе в реда на живота, посочен от вярата, а именно: вярата ти казва: "Ти си лош, покай се" - и трябва да се каеш; вярата ти казва: "Престани да грешиш" - и трябва да престанеш; казва ти: "Предай себе си на Господа" - и трябва да Му се предадеш; казва: "Приеми в Тайнствата Христовата благодат" - и трябва да приемеш; казва ти: "Бори се със страстите си" - и трябва да се бориш; и въобще - каквото и да ни казва вярата, всичко трябва да изпълним в живота си. Плодът и свидетелството за това ще бъде действително усещане и изпитване на спасителните действия на светата ни вяра. Такъв човек ще чувства, че макар и да е грешник, но няма да погине, защото ще бъде спасен от Господа, в Когото е повярвал и Чието спасително устройство е възприел със сърцето си и живее на дело; че макар и да е слаб, но не се поддава на греха по силата на благодатта, която е приел в Тайнствата; че макар да е по-немощен от враговете си, но няма да бъде победен от тях, защото е под защитата на Господа, Който го е приел под Своя покров; че макар да живее тук и да търпи беди на земята, но счита за свое Небесното Царство, заради общението му с Господа, Който вече царства на Небесата. Така и във всичко. Характерна черта на тази степен на вярата е, че всичко, което е извършено от Господа за човешкия род, вярващият си присвоява така, сякаш всичко това е било направено именно заради него. Който има в сърцето си истинска вяра, изповядва, подобно на апостол Павел: *живеея с вярата в Сина Божий, Който ме възлюби и предаде Себе Си за мене* (Гал. 2:20). Божият Син е възлюбил целия свят и за целия свят е предал Себе Си, но свети Павел, а с него и всеки вярващ си присвоява тази Негова любов и това Негово благодееие. Такова изповядване е венецът на вярата, и то не е възможно иначе, а само когато някой на дело приеме оправдание, освещение, възраждане и очистване.

Такова е пълното правило на нашата вяра. Тя започва със знанието, преминава през чувството и завършва с живота ни, като завладява по такъв начин всички сили на нашето същество и се вкоренява в основите му. *На ония, които постъпват по това правило, нека бъде мир и милост* (Гал. 6:16). В тях се извършва това, което Господ е казал за дома, построен на камък. Такъв никой не може да го обърка с някакви мъдрувания. Каквото са ударите на пещчинките в твърдата стена, това се и всички тези недоумения и съмнения за душата, която върви истински. Всички те биват отразявани по еднакъв начин: "Аз зная, че истината е в нашата вяра, защото чувствам нейната целебна сила". Болният, който се е излекувал с някакво лекарство, няма да иска и да слуша онези, които се опитват да му говорят против това лекарство. Как може той да не го счита целебно, когато е получил от него облекчение! Така е и тук. Ще се захване ли да слуша празноречието на модната ученост, въставаща против Господа и Христа, или да се разколебава от многобройните въпроси: "Защо и за какво" - този, който е изпитал силата на вярата? "Тук е истината - ще повтаря твърдо той на всички опити да го разколебаят, - тук е истината, защото аз по този начин приех силата, с която действам, несмушаван от враговете, изцелих немощите си и съм доведен при Господа, общението с Когото в Исуса Христа съставлява същността на духовния ми живот". Докато душата още едва познава вярата, може да бъде смущавана с въпроси, понякога лесно решими. Но когато тя се изцели чрез вярата, тогава за нея са нищо и даже нерешените недоумения. Така стъблото, което не се е вкоренило, бива изтръгнато и отнесено от лекия вятър, а вкорененото дърво не се бои дори от напора на силната буря.

С това тълкувание аз искам да насоча мисълта ви към разбирането за това - в какво се заключава защитната сила на нашата вяра, а чрез разбирането да ви предразположа към придобиването на тази сила. Тя не е в знанието, а е в чувството, и не само в чувството, но и в живота. Само на тази последна степен тя е твърда

като смъртта и не се поддава на никакви възражения и нападения. И ето към какво трябва да се придържате, когато започнете да изпълнявате заповедта на Апостола: *дали сте във вярата; сами себе си опитвайте*. Амин.

9 май 1864 година

В ЧЕТИРИНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

За любовта към Бога: какви са нейните признаци

Възлюби Господа, Бога твоего, с всичкото си сърце, и с всичката си душа, и с всичкия си разум.
--(Мат. 22:37)

Изглежда излишно да ни се дава заповед за любов към Бога. Попитайте когото искате - всеки ще ви каже, че обича Бога и на никого няма да му се обърне езика да каже, че не Го обича. При това чувството на любов е толкова сладостно и радостно, че всеки и сам, от желание да има мир и духовно утешение, ще се погрижи да го породи у себе си.

Но независимо от това, заповедта за любовта към Бога ни се предписва от Господа и от светите Апостоли не веднъж и не два пъти, а почти на всяка страница на Свещеното Писание, и при това с такава настойчивост, че *Който не обича Господа Исуса Христа, да бъде отлъчен - маран-ата* (Срв.: 1 Кор. 16:22).

Значи, независимо от цялата естественост на любовта към Бога, можем да не обичаме Бога, щом Той Сам се грижи и да я вложи в нас със Своята заповед, и да я огради с предупреждения и заплахи... Значи може да казваме, че обичаме Бога, и да нямаме такава любов и по този начин да заблуждаваме и себе си, и другите.

Това е възможно, братя. Но ето какво - и себе си да заблуждаваме, и другите да излъжем можем, но Самия Бог никога няма да излъжем. Той вижда най-съкровения кътчета на сърцето. Според това, което вижда, някой ден ще въздаде на всеки... На кого ще каже Той в Часа на Съда: *махнете се ... не ви зная откъде сте* (Срв.: Лук. 13:27). На онези, които не са имали любов към Него, макар и да са мислили, че я имат, и от другите да са били почитани, като че ли я имат. Каква горчива грешка! И още по-горчива от това, че вече няма да има възможност да бъде поправена. Така че сами виждате, братя, че си струва труда да стигнем до увереността има ли в нас любов към Бога или няма. И ако се окаже, че няма, да се погрижим да я придобием или да я съживим, ако е започнала да гасне, или да я усилим, ако е отслабнала. *Защото, който не обича, пребивава в смъртта.* Да влезем вътре в себе си и да се огледаме, за да съберем простите и близки до нас признаци, по които можем, без да съгрешим, да съдим за това.

Първо. Който обича някого, той само за това говори - за любимия човек или предмет; когото и да срещне, или направо започва да говори за него, или скоро гледа да насочи разговора към него. Така и този, който обича Бога, с желание говори само за Него и бързо насочва всеки свой разговор към Него, не може да се наговори: и само там му е приятно да бъде, където се води разговор за Бога и за Неговите дела, и му е скучно там, където се занимават с нещо друго. Напротив, който не обича Бога, той сам няма да заговори за Него и избягва тези, които обичат да разговарят за Него. На такъв му е приятно, когато говорят за дела житейски, търговски, съдебни, военни, може би и за научни, но само не за Божи; той с желание седи там, където се занимават с новини, моди, обсъждания, и бяга от места, където говорят за Бога и за Неговите дела. Такъв е неизтощим, когато говори за нещо празно, суетно и светско, а когато разговорът се насочи към Бога и към спасението на душата, неохотно ще каже две-три думи и толкова, даже и тях няма да каже... *Защото от препълнено сърце говорят устата* (Мат. 12:34). С каквото е пълно сърцето, за това се казват и много думи... Така че да видим какви са нашите разговори и ще открием има ли върху нас любов към Бога, или не.

Второ. Който обича някого, с желание бърза натам, където се надява или да срещне любимия човек и близките му, или да получи вест за него, или да попадне на нещо, което му напомня за него. Така този, който обича Господа, с радост бърза към Божи храм, където Господ явява особено силно присъствието Си, където вярващите влизат в най-близко общение с Божиите светии, представяни в образи пред очите им, и слушат

проповеди за Него. Който обича Господа, с желание се стреми да бъде причастник на Светите Тайни, защото по този начин Бог се приближава до него и той - до Бога; такъв с усърдие полага усилия да бъде на всички църковни чинове и богослужения, защото в тях усеща Христовото благоухание; на него му е сладостно и топло в храма, като в дома на своя Отец: прилежно внимава във всяко свещенодействие и молитва, и както охотно бърза за началото на службата, така с известна скръб престапва обратно църковния праг след края ѝ. А който не обича Господа, не можеш да го накараш да отиде в храма; когато другите идват тук, той бърза на друго място, а даже и ако понякога се отбива в храма, то е без желание, не в самото начало и не за да се помоли; него само нуждата или защото така е прието, или срамът го карат как да е да поговее и да се причасти, а за нещо повече няма смисъл и да се говори. Само при мисълта за Църквата и за нещо църковно го лъхва хлад. Нека да се вгледаме какви сме в отношението си към Църквата и към целия църковен ред и ще видим обичаме ли Господа, или не.

Трето. Който обича някого, не го напуска мисълта за него и когато остане насаме, мислено беседва с него, като си го представя и с любов носи в сърцето си образа му. Така и който обича Господа, не отстъпва от мисълта за Него и веднага, щом се появи свободна минута, мислено се обръща към Него и топло, от сърце, разговаря с Него. Такъв след необходимите дела, които изискват семейството или службата, или промисълът, не търси развлечение, а бърза да се уедини, за да бъде *насаме* със своя Господ и или да се предаде на богомислие, или да размишлява например за безкрайните Божии съвършенства, за Домостроителството на нашето спасение, за последната ни участ и прочее, или да застане на молитва и да се помоли, или да разгърне някаква спасителна книга, или да освежи мислите си с изложените в нея свети мисли. Напротив, който не обича Господа, той не обича да остава сам и след необходимите дела бърза към развлеченията - на разходка, на празненство или към нещо още по-лошо от това. Ако нуждата го накара да остане сам, то какво прави той? Бездейства, мечтае за празни неща или прави планове, или чете лекомислени книги. Нека да се вгледаме какви сме в това отношение и ще видим обичаме ли Господа, или не. Ето няколко близки до нас признака на любов или нелюбов към Бога. Но няма защо да говорим за това, че който обича Господа, той по всякакъв начин се старае да Му благоугоди с изпълняването на Неговата свята воля - и онази, която е изречена в заповедите Му, и тази, която освен това бива явявана в обстоятелствата на живота ни. Защото каква любов може да има у човек, който не изпълнява заповедите Му, а явно и съзнателно ги нарушава? У такива може да се види любовта към Бога само тогава, когато, след като са нарушили някоя Божия заповед, веднага идват в съкрушение и сърдечно болезнуване, че са оскърбили Господа, и бързат да очистят греха си с покаяние и с обещанието да не грешат повече. А който, след като съгреши, не само че не се съкрушава за това, но още и оправдава себе си, той е почти напълно погинал човек.

Няма да се разпростирам повече... И тези признаци са достатъчни; за да се види има ли в нас любов, или няма, и с това да утешим себе си или да се загрижим за душата си. Ако намерим, че имаме любов към Бога, макар и в наченки, да благодарим на Бога за това, че Той Сам е започнал да излива в сърцата ни тази живителна сила. А ако намерим, че сме хладни към Бога, да се съкрушим за това и да побързаеме да запалим в себе си този спасителен огън... Как? С опазването на всичко онова, което, както казахме, служи за признак на любовта към Бога - опазване, макар и неохотно, принудително, самонасилствено... и Господ ще ни помогне. Дървото е хладно само по себе си, но когато започнат да трият дърво о дърво, те се съгриват и от тях произлиза пламък. Също и когато някой член на тялото изтръпне от студа или от нещо друго, започват да го разтриват и събуждат у него изгубената чувствителност. Така и когато започнем да разтъркваме охладнялата си към Господа душа с ходене на църква, домашни молитви, четене на спасителни книги, назидателни беседи, често говееене и причастяване със Светите Тайни, без да пропускаме при това нито една възможност за изпълняване на заповедите, то със сигурност ще се смекчи окаменялото ни сърце и ще започне да се съгрива от любов към Него. Трябва само да не пожалим себе си, а първоначално да се самопринудим и понасилим... Ще мине известно време и това, което не е привличало душата, ще започне да ѝ става приятно... и колкото повече се самопринуждаваме, толкова по-приятни и по-сладостни ще стават тези дела, а след това ще се запали и огън в сърцето, който ще преобрази душата в пламенен серафим, горящ от непрестанна любов към Господа. С това да ни сподоби всички нас Онзи, който дойде на земята да донесе този Небесен огън. Амин.

13 септември 1864 година

В ДЕНЯ НА СВЕТИ АПОСТОЛ И ЕВАНГЕЛИСТ ИОАН БОГОСЛОВ

Свети Иоан Богослов не позволява да се говори: „Вярвай както искаш, само обичай“

Свети апостол и евангелист Иоан Богослов, възлюбеният ученик на Господа, е преди всичко образец и проповедник на любовта. Неговото Свето Евангелие диша любов, с уроци за любовта са изпълнени посланията му и като поразителен пример за нея служи животът му.

Той е изтъквал всички тайни на любовта - и нейното първоначало, и движението ѝ в делата, и нейния завършек - висотата, до която тя възвежда всички свои. В това отношение е особено известен свети Иоан, и който и да започне да разсъждава за любовта, веднага си спомня за него като за образец на любовта, и се обръща към него като към учител на любовта.

Но погледнете как използват това сегашните умници. Има у тях един особен вид празномислие, наричан индиферентизъм, според който те мислят и казват: “Както искаш вярвай - все едно, само обичай хората като братя, върши благодеяния за тях и действай върху тях благотворно. Ето - казват, - и евангелистът Иоан Богослов само за това пише - за любовта. В любовта у него има светлина, в любовта има живот, в любовта е всяко съвършенство. *А който мрази брата си, по неговите думи, той в тъмнината ходи, пребъдва в смърт... човекоубиец е* (Срв.: 1 Иоан. 2:11; 3:14, 15). Известно е също така, че когато Евангелистът остарял и вече не можел да се движи сам, на ръце са го внесли в църквата, а той само повтарял: “Братя! Да се обичаме един друг”. Ето как е ценил той любовта. Така, казват, трябва да постъпваме и ние: обичай - и това е достатъчно, а вярвай, както искаш”. На мен самия ми се е случвало да чуя такова мъдруване. Може би и на някои от вас се е случвало или ще се случи да чуят нещо подобно. Нека да противопоставим на тяхното лъжеучение истинското учение на свети Иоан Богослов и така да опазим началата на християнското здравомислие от разколебаване поради празното мъдруване на индиферентистите.

На тези умници им се иска всичко сами да устройват - без Бога - и външното си благосъстояние, и нравствеността си. Затова те по всякакъв начин се изхитрят да изобретят такава система на учението си, че в нея да няма и нужда да се говори за Бога и настояват на любовта.

“Вие се обичайте един друг - казват, - а за Бога какво толкова да се мисли?” Но точно в това отношение ги поразява особено светият Евангелист. Защото, макар че именно той непрестанно напомня за взаимната любов един към друг, но поставя тази любов в такава връзка към Бога и с богопознанието, че няма възможност те да бъдат отделени едни от други. Вижте откъде извежда той любовта! *Бог ни възлюби - казва, - и проводи Сина Си да стане умилостивение за нашите грехове. И по-нататък добавя: ако тъй ни възлюби Бог, и ние сме длъжни да любим един друг* (Срв.: 1 Иоан. 4:10, 11). Излиза, според неговото разбиране, че нашата взаимна любов трябва да се създава под действието на вярата в Господа, Който е дошъл да ни спаси, и следователно не е все едно. “Вярвай както искаш”. След това: *нека любим - учи той, - един друг, защото любовта е от Бога... Ако любим един друг, Бог пребъдва в нас... Бог е любов, и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог - в него* (Срв.: 1 Иоан. 4:7, 12, 16). Виждаме ли, у него няма слово за любовта без слово за Бога и Спасителя. Любовта води от Бога и към Бога - така че, който казва, че *люби брата си*, а Бога и Спасителя не познава и не обича, той е *лъжец, и истината не е в него* (Срв.: 1 Иоан. 4:20; 2:4). Поради което цялото учение на светия Евангелист за любовта може съкратено да се изрази в следните думи: “За да възлюбиш брата, трябва да възлюбиш Бога, но за да възлюбиш Бога, разбира се, трябва да Го познаеш и в самия себе си и особено в Неговите спасителни действия върху нас - да го познаеш,

следователно и да вярваш”. Оттук - в какво е Божията воля? Във вярата и в любовта! “Ето - казва - заповедта: *да вярваме в името на Неговия Син Исуса Христа и да любим един други* (Срв.: 1 Иоан. 3:23). Не само любовта е заповядана, но и вярата в Господа, и при това така, че вярата е източник на любовта; така че, ако се съберат заедно онези места, където свети Иоан Евангелист говори само за любовта, и тогава с неговото учение по никакъв начин не може да се подкрепи лъжата на празното мъдруване: “Само обичай, а вярвай както искаш”.

Но у свети Иоан Богослов, освен учението за любовта, има още учение за вярата, независимо от закона на любовта. И погледнете как решително отхвърля той онези, които казват: “Вярвай както искаш!” Още от най-първите стихове за какво е неговата проповед? *За това - казва той, - което сме видели с очите си, което сме наблюдавали и което ръцете ни са попипали, за Словото на живота, за това, че животът се яви, онзи живот, който беше у Отца и се яви нам; ето за това - казва, - и ви възвестяваме, за да имате и вие общение с нас; а нашето общение е с Отца и Неговия Син Исуса Христа* (Срв.: 1 Иоан. 1:1-3). Значи главната проповед у свети Иоан Богослов, както и у всички Апостоли, е проповедта за общението с Бога чрез Господа Исуса Христа, от което след това произтича и взаимното общуване на вярващите. Как така да се спираме на последното, без да имаме първото? По-нататък свети Иоан си задава въпроса: *к ой е лъжец?* - и решава това така: *ако не оня, който отрича, че Исус е Христос? Той е антихрист, който отрича Отца и Сина. Всякой, който отрича Сина, няма и Отца; а който изповядва Сина, има и Отца. Който изповяда, че Исус е Син Божий, в него пребъдва Бог, и той - в Бога* (Срв.: 1 Иоан. 2:22, 23; 4:15). Следователно целият въпрос е в изповядването на Господа Исуса Христа като Син Божий и Бог. Как тогава да кажем: “Вярвай както искаш”?

Ето още едно предупреждение. *Възлюбени, казва той - не на всеки дух вярвайте, а изпитвайте духовете, дали са от Бога, защото много лъжепророци се явиха в света. По това познавайте Божия Дух и лъжливия дух; всякой дух, който изповядва, че в плът е дошъл Исус Христос, е от Бога. А всякой дух, който не изповядва, че в плът е дошъл Исус Христос, не е от Бога; това е **духътна антихриста*** (Срв.: 1 Иоан. 4:1-3). Но който казва: “Вярвай както искаш”, той не изповядва Исуса Христа, защото, ако Го изповядваше, нямаше да говори така. Излиза, че и той не е от Бога. А от кого? И този, навярно, е антихристов.

Накрая, цялата същност на християнството светият Евангелист изобразява така: *Бог ни е дарувал живот вечен; и тоя живот е в Неговия Син. Който има Сина Божий, има тоя живот; който няма Сина Божий, няма тоя живот* (Срв.: 1 Иоан. 5:11, 12). Кой има Сина Божий? Вярващият в Негово име. “Затова - казва - и пиша до вас, вярващите в името на Сина Божий, за да знаете, че имате живот вечен, и да вярвате в името на Сина Божий” (Срв.: 1 Иоан. 5:13). Следователно, който не вярва в Сина Божий, няма Вечен Живот. Как така: “Все едно, както искаш вярвай”? Не. *Син Божий дойде и ни даде светлина и разум, да познаем истиннаго Бога; и ние пребъдваме в истиннаго Бога - Неговия Син Исуса Христа. Той е истински Бог и живот вечен* (Срв.: 1 Иоан. 5:20).

Тези цитати са достатъчно, предполагам, за да покажат на индиферентистите, че те напразно очакват да намерят опора за лъжата си в учението на свети Иоан Богослов. Наистина, те говорят така, без да са чели никога неговите свети и боговдъхновени писания, а се позовават на него според чутото за неговата любвеобилност. Но даже и ако те изтъкнат в защита на учението си и нещо друго, освен това - за нас, вярващите, - е достатъчна и една дума на възлюбения Христов ученик, за да го отхвърлим, и без да се колебаем, да вярваме изключително на онова, което е предадено от Господа чрез светите Апостоли и се поддържа от Църквата.

Към тези решителни думи на апостола и евангелиста Иоан ще добавя още едно само съображение. След като са се отчуждили с ума си от Господа, неверниците се опират на благотворителната дейност, чийто източник и подпора е именно любовта. Но и това те правят само за да се опрат на нещо, без увереността, че са намерили здрава опора. Защото, ако те имаха здраво понятие за това, как е възможна за човека плодотворната дейност, съвсем нямаше да се спрат на това учение. Та ние сега не сме в изправно състояние. Следователно не можем да действаме правилно. За да започнем да действаме така, трябва да влезем в изправно състояние. Сами от себе си не можем да направим това. Господ след идването си на земята е възвел в Себе Си човешкото естество в правилното състояние; но го е възвел не за Себе Си, а за това - хората да приемат от Него това възстановено естество и по този начин да получат възможността да действат

правилно. А те го приемат чрез светото Кръщение. Защото *всички, които в Христа се кръстихте, в Христа се облякохте* (Срв.: Гал. 3:27). От този момент те стават едно с Господа и започват да живеят Неговия живот и да действат с Неговата сила. Тъй че онези, които се опират на любовта или на изправна дейност (понеже любовта е изпълнение на Закона), трябва преди това да приемат целия строй в християнството, за да възприемат чрез него възможността да действат изправно и следователно, да се откажат от лъжата си. Защото това не може да се постигне без вяра, която в християнството е корен и начало на всичко. За това Сам Господ казва така: *пребъдете в Мене, и аз във вас. Както пръчката сама от себе си не може да дава плод, ако не бъде на лозата, тъй и вие, ако не бъдете в Мене. аз съм лозата, вие пръчките; който пребъдва в Мене, и аз в него, той дава много плод; защото без Мене не можете да вършите нищо. Ако някой не пребъде в Мене, бива изхвърлен навън, както пръчката, и изсъхва; и събират пръчките, та ги хвърлят в огън, и те изгарят* (Срв.: Иоан. 15:4-6). И така, когато някой започне да ви разяснява за любов или за плодотворна дейност независимо от истинската вяра, кажете му: "Почакай; първо повярвай истински, чрез вярата си се приобщи към всички спасителни установления на християнството; чрез тях се съедини с Господа, приеми живот и сила от Него, като присадки - и тогава ще започнеш да действаш благотворно". Вярно е, че свидетелство за истинския живот е плодотворната дейност в любовта; но за да се стигне до нея и да се пребивава в нея, трябва цялата Божия истина да се възприеме чрез вярата и да се мине през всичките й осветителни Божии действия. Само при това условие, тоест само *с истинската любов можем да растем по всичко в Оногова, Който е глава - Христос* (Срв.: Еф. 4:15). И да заключим така: който не държи правата вяра, той не може да се издигне до правилното състояние, не може да действа правилно. Как може да се каже: "Вярвай както искаш"?

Вярата не е само начин да се познае Бога и нашите отношения към Него; тя вмества в себе си и всички спасителни установления, дадени от Бога. Спасителните установления образуват действителната вяра. Нашите умници може би нямат нищо против християнското учение, но тях повече от всичко ги отблъскват християнските установления. Тъй като тези установления не са нищо друго, освен вяра в действие и движение, то техният най-голям грях е в това, че не искат да действат в духа на вярата. Можем да се удивляваме по какъв начин тези хора така настойчиво разискват за делата и трудовете, а в областта на вярата повече от всичко са отчуждени от делото и дейността. Нещо тук не е както трябва. Та нали те знаят законите, как е правилно да се насочва течението на мислите. Ако тук се допуска такова изкривяване, то навярно трябва да се предполага, че те тук не са действащи, а търпящи въздействие, че са оръдия на чужда сила - и при това на такава, която сама е чужда на истината.

Като знаем това, братя, нека да оградим себе си от злоумието на този век! Да се колебаят в истината могат само онези, които не са вкусили истината. Смирено и в духа на истината да приемем и да преминем през всичко, което изисква нашата свята вяра. Тогава постоянно ще имаме и ще носим в себе си свидетелството, пред което всички нападения на лъжата отвън са нищо. Господ да освети всички нас със Своята истина. Амин.

26 септември 1865 година

В ДВАДЕСЕТ И ПЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

Любовта е венецът на подвижническите трудове, в тесния път - широк

Днес Господ ни учи на всестранна любов по следния случай, както пише свети евангелист Лука (Вж. Лук. 10:25-28). Някой си законник пристъпил към Господа и Го попитал за това, как да наследи живот вечен. Законникът, тоест човек, изучаващ дадения от Бога Закон и основаващ се на него, би трябвало и сам да знае това. Затова Господ го попитал: “Как е написано за това в Закона, прочети го”. Законникът прочел: *възлюби Господа, Бога твоего, от всичкото си сърце, и от всичката си душа, и с всичката си сила, и с всичкия си разум, и ближния си като себе си* (Срв.: Лук. 10:27). Тогава Господ му казал: *право отговори; тъй постъпвай, и ще бъдеш жив* (Лук. 10:28). Тоест потвърдил отговора му и удостоверил, че няма защо и да се пита за друг път към вечния живот и спасението: друг път няма и не може да има. Обичай Бога и ближния - и това е всичко.

Какъв кратък катехизис! Какво просто законоположение! Само две думи: “Обичай Бога, обичай ближния”. Даже само една дума: “Обичай”. Защото, който истински обича Бога, вече обича в Бога и ближния си, и който истински обича ближния си, вече обича и Бога. А за какво е цялата тази сложност на дело - и от лицето на Бога, и от хората? Тези завети, устава, освещения, Тайнства, немалка система на учения? Защо са тези тесни врата и тесният път? За какво са подвижите, с които се подвизават, и които трябва да приемат шестващите към вечния живот - постите, бденията, молитвата и прочие? За какво е всичко това?

То е, за да ни възведе към любовта. Любовта е цветът и плодът в нашия спасителен духовен живот. Много труд и усилни подвизи са нужни, за да се принесе този плод. Както у дървото плодът е предшестван от цвета, цветът - от листата и клоните, клоните - от ствола, ствола - от корена, корена - от семето; и колко време трябва да мине, докато от семето израсте дърво и това дърво да даде плод; така и в духовния живот - отначало пада на земята на сърцето семето на спасителното слово, от това семе израства дървото на спасителните трудове и подвизи, това дърво после дава плод, който е любовта. Тя се извлича от цялата съвкупност от спасителни дела и трудове и след това всичко въодушевява и изпълва.

В истинския си вид любовта е духовен рай. Тя е топло, мирно, благожелателно, живо, вечно движещо се и радостотворно разположение, не като гост, който за кратко посещава душата ни, а разположение постоянно, твърдо, дълбоко вкоренено, което се отнася до самата същност и не може да бъде отнето, както например дишането или биенето на сърцето. У когото е внедрено това чувство или тази сила, той блаженства в себе си с дълбоко, несмушавано от нищо блаженство. Може да е в постоянни трудове, но не вижда и не усеща нито трудовете, нито усилията, нито скърбите, нито препятствията. Защото самите трудности по пътя не намаляват любовта, а я възвисяват, както вятърът не гаси, а все повече и повече усилва и разпространява огнения пламък.

И така - раят е любовта; но раят е изгубен. Влизаш в себе си и не го намираш там. В полето на сърцето не расте дървото на живота. Да се запитаме: защо? Затова, защото цялото сърце е обрасло с лошите дървета на страстите, които заглушават любовта. Където има страст, там я няма любовта. *Любовта е пълна с благодат*; как тя да бъде в сърцето, когато там се шири окаменяло равнодушие към страданията на другите? *Любовта не завижда*: как тя да бъде в сърцето, когато там живее завистта? *Любовта не се превъзнася, не се гордее*: как да бъде тя в сърцето, когато там властват гордостта и тщеславието? *Любовта не дири своето*: как да бъде тя в сърцето, в което първоначало на всички дела е самолюбието? *Любовта не безчинствува*: как тя

ще бъде в сърце, което е преизпълнено с безчестни страсти? *Любовта на неправда се не радва*: как ще бъде тя в сърце гневливо, зложелателно, изпълнено с ненавист? *Любовта всичко извинява*: как да я има в сърце, което е склонно към злоречие, сплетни и клевети? Първо, изкоренете тези лоши дървета на страстите - и на тяхно място ще израсне едно многоклонесто дърво, което дава цветовете и плодовете на любовта (Вж.: 1 Кор. 13:4-7).

Но само започнете да изкоренявате страстите, и неизбежно ще стъпите на тесния и скръбен път, ще се сблъскате с необходимостта да се облечете *във всеоръжието* на подвизите и лишенията и ще трябва да преминете всички осветителни, изправителни и ръководещи законоположения на Светата Божия Църква. Тоест преди да встъпите в единността на любовта, ще трябва да положите много трудове и да насочвате силите си към много дела, като че да преминете гора, за да излезете на радващата душата, покрита с цветя, поляна.

“Любовта - казва свети Исаак Сирий - е остров, два души, като рай на сладостта. За да се стигне до него, трябва да се преплува морето на страстите. И така - казва той, - качи се в ладията на покаянието, сложи за кормчия страха Божий, опъни платната на въздишките и сърдечното съкрушение, вместо гребци използвай подвизите на самоумъртвяването и борбата със страстите, за разпоредник постави строгото внимание към цялостното извършване на това дело; започни да се трудиш така, и строго ще достигнеш желания бряг и ще встъпиш в блажената област на любовта”.

И така, виждате - до любовта се достига през борбата със страстите; борбата със страстите започва след покаянието; в покаянието се идва от страха Божий; а страхът Божий се ражда от искрената вяра. Ето го неизменният път към любовта! Съживи вярата си, че Бог съществува и въздава награда на онези, които Го търсят. Тази вяра ще възкреси страха Божий. Страхът Божий ще пробуди съвестта и ще породи съкрушение и разкаяние. Разкаянието ще се увенчае с решимостта повече да не оскърбяваме Бога с греховете си, да не отстъпваме пред злите сили, а неотклонно да вървим по пътя на добродетелта. Този труд ще умъртви страстите и ще очисти сърцето. Чистото от страсти сърце е област на любовта. Когато достигнеш това, тогава вече нищо няма да ти е нужно. Ще притежаваш всичко; защото ще имаш Бога и ще бъдеш владение на Бога и Бог ще те владее. *Бог е любов, и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог - в него* (Срв.: 1 Иоан. 4:16). А където е Бог, там е и всичко, което може да желае или на което да се надява душата. И с теб ще стане същото, което и със зданието. Когато го строят, то цялото е претрупано със скелета, а когато го завършат, махат всички скелета - и зданието се представя в своята красота. Така е и в духовния живот. Когато дойде любовта, всичко предишно, което е било необходимо за постигането на любовта, ще отпадне от само себе си. Ще цари само любовта и тя сама всичко ще прави, изпълва и извършва.

Но помни, че пътят към пълната и съвършена любов не е кратък и не е лек. Затова, като слушаш многословието и празнословието на недораслите филантропи, не се поддавай лекомислено на прелъстителния вик: “Всичко това не е нужно, достатъчна е само любовта”. Не бързай да приемаш “Всичко това не е нужно”. Първо премини търпеливо всичко, което ти предлагат правилата на благочестивия живот в Светата Църква - всичко от малкото до голямото. Чрез това ще достигнеш до истинската любов. А истинската любов, когато дойде, сама ще те научи какво да правиш с всичко онова, което незрялата и неопитна филантропия счита за ненужно.

Ако нашето слово към самите себе си беше така силно, че веднага щом си кажем: “Отсега ще обичам Бога и ближните”, любовта да се възцари в сърцето ни, би било добре. Но на дело повечето пъти става съвсем иначе. Когато мисълта и езикът говорят: “Ще обичам”, сърцето върви срещу тези думи и намерения и когато се появи възможност за дела на любовта, се отказва от тях - даже в моменти на увлечение по филантропически дела. Защо е така? Затова, защото сърцето е закалено с егоизъм, гордост, чувственост, корист, които не могат да се изгонят само с новомодни фрази. Защото Апостолът, когато пише за любовта, казва: *стремете се към любов* (1 Тим. 6:11), тоест усилено се стремете към любовта, или **облечете сев любовта** (Срв.: Кол. 3:14) - употребете напрегнат труд за нейното придобиване и се молете *Бог да ви дарува дълга любов* (Вж.: 2 Тим. 1:7), защото *любовта е от Бога* (1 Иоан. 4:7), *излива се в нашите сърца чрез дадения нам Дух Светий* (Рим. 5:5). А дарът на Духа трябва да се заслужи и привлече, което не може да се постигне само с думи. Търпеливо да носим, братя, всички трудове и подвизи за очистване на сърцето, законоположени от Светата Църква и вяра, за да достигнем до любовта, като усърдно се молим при това . Амин.

10 ноември 1863 година

В НЕДЕЛЯТА НА ЖЕНИТЕ МИРОНОСИЦИ

Подбудите да обичаме Господа, и с какво се свидетелства за тази любов

Какви дивни са тези жени мироносици! Колко твърдо са повярвали те в Христа Спасителя и как силно са се прилепили към Него! Не им е било достатъчно да Го съпровождат в своята страна, в Галилея; следват Го и в Иерусалим, и тук не го оставят, даже когато носи кръста, когато го разпъват и го полагат в гроба. Да кажем, че там са Го видели окръжен от славата на чудесата. Той е изцелявал, възкресявал, изгонвал е бесове и е заповядвал на стихииите. Би било чудно да не се стремят да Го следват. Но тук Той е оставен от всички, унижен, целият в язви, разпнат, положен в гроба, а те пак не Го оставят и много рано сутринта след събота, пренебрегнали всякакъв страх, отиват на гроба да помажат тялото на възлюбения, като Бог Иисус. Ето я верността даже до гроба. Ето го постоянството, неразколебано от никакви превратности!

И откъде те, слабите, са взели такава сила? От нелицемерната любов към Господа. Любовта е силна като смъртта. Тя винаги вярва, винаги се уповава, винаги остава предана - и по никакви външни причини няма да се съгласи да разкъса съюза си с любимия. Укрепявани от нея, светите жени преди всички точно изпълнили онова, което после апостолите внушавали на всички: *к ой ще ни отлъчи от любовта Божия: скръб ли, притеснение ли, или гонение, глад ли, или голотия, опасност ли, или меч?* (Ср.: Рим. 8:35)

Предният път с думите на Господа: “Не бъди неверен, но верен”, аз ви приканвах да бъдете верни на Господа. Ето днес в този поразителен пример за вяроност ни се посочва и най-действиелното средство за това в любовта. И така, ако искате да бъдете завинаги верни на Господа, възлюбете Господа. Щом Го възлюбите, няма да има защо да разсъждавате за верността, защото отличителна черта на любовта е постоянството във верността към любимия.

Но като ви казвам, братя: възлюбете Господа, самият аз мислено се колебая, защото се опасявам да не би да срещна у вас изобличение за неверието към вас; понеже можете да попитате всеки: “На кого говориш ти това: “Возлюбете Господа!”? Да не би да не знаем, че има Господ - наш и за нас - и какво сме без Него? Не знаем ли, че сме заблудени овци, а Той, като Добър Пастир, ни е намерил, и като ни е взел на раменете Си, ни е пренесъл при Своя Небесен Отец? (Вж.: Лук. 15:5) Не знаем ли, че сме били пътници, нападнати от разбойници, ограбени и смъртно наранени, а Той, станал наш ближен, се е навел над нас, лежащите, и е изцелил раните ни с елея на милостта Си? Не знаем ли, че сме били пленници, оковани с вериги, и е освободил от плен душите ни. Нима не знаем, че сме били престъпници и отстъпници, отхвърлени от Божието лице, а Той се е застъпил пред Божия Съд и е станал Посредник, Ходатай и Примирител между нас и Бога? Не знаем ли, че сме били длъжници, които не са могли да заплатят дълга си и е трябвало да го изплащат с вечни мъки, а Той е взел върху Себе Си нашия дълг и напълно всичко е изплатил за нас на Божията правда? И всичко това Той е направил за нас не чрез някой друг, а Самият Той. Сам Той, в Своя образ, е странствал по земята, за да ни намери нас, заблудените. Самият е бил наранен със собствената Си рана, нас, наранените, е изцелил. Самият Той не със сребро и злато, а с Честната Си кръв е заплатил дълга ни. Сам заради нас, мъртвите, е умрял на Кръста и със смъртта Си ни е отворил вратата към вечния живот и блаженството. как може да не обичаме такъв Господ?!”

Право е това изпълнено с ревност по Господа ваше оправдание, братя! И аз заедно с вас ще кажа: как да не обичаме нашия Господ и Спасител, на Когото с любов се покланят и Го славят Ангелите и всички светии? Как да не обичаме Христа Иисуса - нашето оправдание, нашето упование, нашия живот, славата ни, нашия Помощник и Застъпник, Победителя на смъртта, на ада и на всичките ни врагове? Как да не обичаме такъв висок Благодетел, Чиито благодеяния човешкият език не може достойно да опише.

Но ние, братя, *любим не с думи или с език, а само с дела и истина*. Защото *царството Божие е не в думи, а в сила*. Как можем да не обичаме Господа? Това е въпрос, който ни налага задълженията на любовта. Но дали наистина обичаме Господа - това е друг въпрос, който изисква самоизпитване и внимателно изследване на себе си. Да застанем сега пред съда на истината с делата си, за да видим има ли на дело в нас любов, чието отсъствие в нас би трябвало да е учудващо. Ето как светителят Тихон ни учи да извършваме това самоизпитване:

Първо. Онзи, който обича - казва той, - желае винаги да бъде заедно и неразлъчно с любимия. Той иска да не се разделя с любимия си приятел не само в щастието, но и в нещастieto. И когато се случи да се разделят приятелите, те се измъчват, оплакват се и плачат; защото любовта не търпи раздялата с любимия. И макар верните и взаимно любещите се приятели понякога да се разделят телом, но духом и в сърцето си са неразделни, защото любовта съединява и свързва двамата в едно. Така и който обича Христа от цялото си сърце, винаги иска да бъде неразделно с Христа, както апостол Павел, който свидетелства, че е имал желание *да се освободи и да бъде с Христа*, или както невестата, която възкликва в Песен на песните: *изнемогавам от любов*.

Така ли е при нас, братя?

Второ. Този, който обича, винаги носи любимия човек в сърцето си: защото мястото на любовта е в сърцето и тя пребивава там в единение с любимия. Така синът прегръща в сърцето си бащата и приятелят - любимия другар, макар и те да са далече; затова често си спомня за него, мисли и разговаря за него с другите. По същия начин този, който обича Христа, Сина Божий, винаги Го прегръща духовно в сърцето си и Го носи, и поради това често си спомня за Него, размисля и разсъждава за Неговия човеколюбив и спасителен промисъл, за Неговото Рождество, земен живот, търпение, страдания, смърт, Възкресение, Възнесение, седене отдясно на Бога Отца, и се радва за това и се удивлява и с усърдие благодари на Него и на Отца, и на Светия Дух.

Трето. Който обича, следва и подражава на нрава на любимия си. Истинската дружба не може да бъде иначе, освен между добри и едноравни. Няма връзка на смирения с гордия, на трезвия с пияницата, на целомъдрения с нечистия, на милостивия с жестокоосърдечния и хищния. Така и онзи, който обича Христа, се стреми да следва преблагия Му Божествен нрав: да бъде смирен, и търпелив, и чистосърдечен, милостив, състрадателен - само за това, че Христос е такъв и има такъв нрав и такива добродетели".

Така ли е това при нас, братя?

Четвърто. "Който обича, мисли еднакво с любимия си за всичко, и не само мисли еднакво, но усвоява и думите му, и начина му на изразяване, и счита за чест и му е приятно да потвърди думите си с неговите думи и с мислите му да оправдае мисълта си; така и който обича Христа за всичко разсъждава с Христов ум и за всичко разговаря с евангелски думи и на всички въпроси твърдо дава един отговор: "Така Христос Господ е казал и на всички нас е заповядал да говорим и да мислим така". Попитай го: "Защо мислиш, че Бог е създал света и има промисъл за него?" - "Така Христос е казал". - "Защо мислиш, че едничкото ни спасение е във вярата в Разпнатия и Възкръснал Господ?" - "Така Христос е казал". - "Защо с такова желание се подчиняваш на Църквата?" - "Така Христос е заповядал." - "Защо приемаш Тайнствата?" - "Така е узаконил Христос". - "Защо чакаш възкресението и живота в бъдещия век?" - "Така Христос ни е уверил" - и прочее. И онзи, който обича Христа, за нищо не си позволява да умува другояче, освен да мисли, както е заповядал Господ".

Така ли е това при нас, братя?

Пето. "Който обича, изпълнява волята на любимия си. Така и който обича Христос, във всичко се съобразява с Неговата свята воля. *Който има заповедите Ми и ги пази, той е, който Ме люби* (Срв.: Иоан. 14:21) - казва Сам Господ. Който обича, внимава да не оскърби любимия си. Така обичащият Христа Господа се пази от всеки грях само заради това, че с него ще оскърби Христос. Обичащият съжالياва, когато оскърби с нещо любимия; така обичащият Христа, когато съгреши в нещо пред Него, се съкрушава, съжالياва, окайва себе си и със смирение и гореща изповед на своя грях съкрушено пада пред Него, и счита себе си достоен за всяко наказание. Който обича, обича и онзи, когато любимият обича. Така християнинът, който обича Христа,

обича всеки човек заради Христа. Който обича, не обича онова, което не обича любимият. Така любещият християнин не обича света, нито което е в света. Истинската любов стига дотам, че който обича, е готов да умре за любимия. Така и който истински обича Христа повече желае да претърпи всякаква скръб и всякаква смърт, отколкото да се отдели от Христа и Христовата любов”.

Така ли е всичко това при нас, братя?

Такива са признаците и проявата на истинската любов към нашия Господ Иисус Христос! Да ги поставим от едната страна, а своите думи, дела, мисли, чувства и разположения - от другата. И да видим има ли съответствие и сходство между едните и другите. Да не ни се наложи, братя, след това с недоумение да попитаме: “Как така не ни достига любов, която, както ни се струваше - не би трябвало да я няма в нас?” Вместо уверението: *кой ще ни отлъчи от любовта Божия* (Срв.: Рим. 8:35), да не ни се наложи със смущение и безпокойство да търсим: “Кой ще ни научи и кой ще ни привлече към Христа Господа?” Вместо самооправданието: “как може да не обичаме Господа”, да изразим смиреното си желание да се научим как да Го обикнем с истинска любов.

Каквото и да отговори съвестта ви, ще ви кажа, че ако наистина има у някого оскъдняване на любовта към Господа, то не е от нищо друго, освен от наличието в него на любов към света. Не може да се обичат две противоположности - света и Христа. Колкото повече обичаме света, толкова по-малко обичаме Христа; и обратно, колкото повече обичаме Христа, толкова по-малко обичаме света. Това е като двете тежести на везните - едната надделява над другата. Ако искате да усилите любовта си към Господа, намалете любовта си към гибелния свят и към всичко светско.

И същевременно започнете да живеете в делата на Христовата любов. Където има любов, там тя се проявява чрез посочените по-горе действия. А може и обратно: ако още нямаш любов, започни да живееш в делата на любовта, и ще придобиеш любов. Започни с малкото, то ще те доведе до по-голямото - и умножаването на делата на любовта ще умножи любовта, защото трудът ще я разгори. И светите жени мирноносици не изведнъж са пламнали от любов, а са започнали с малкото разположение към нея, а с делата на любовта към Господа до такава степен са се приближили с любовта си до Него, че и в смъртта Му не са искали да се разделят с Него. И целият този труд е само дотогава, докато сърцето се сподоби да вкуси поне малко от любовта към Господа. А когато вкуси, тогава за тази сладост всичко ще даде, без нищо да жали и без нищо да остава за себе си. Вкусете и ще видите колко благ е Господ, ще видите, че всичкото ни благо е в Него. А когато видим това, къде ще отидем, след като в Него ще намерим изворът на вечния живот! Това да дарува Господ на всички нас по молитвите на светите жени мирноносици. Амин.

3 май 1864 година

В ДЕНЯ НА СВЕТИ АПОСТОЛ И ЕВАНГЕЛИСТ ИОАН БОГОСЛОВ

Как да се научим да обичаме Господа

Миналия път ни учиха на любов светите жени мирноносици. Сега на същото ни учи свети Иоан Богослов, който повече от всички е обичал Господа и повече от другите е бил обичан от Него. Да напишем в паметта си този образец на любов и да започнем по него да настройваме своите чувства и разположения по отношение на Господа.

Как свети Иоан Богослов е достигнал до такава висока любов към Господа, че за всички е станал образец в тази любов? Мисля, че така, както и хората започват да се обичат един друг. Виждат красотата и добротата на другия - и се изпълват с гореща любов към него. Така и свети Иоан Богослов виждал Господнята красота и се изпълнил с благоразположение към Него; почувствал особената Му любов и самият той бил стоплен от любовта към Него; видял великите, дивни и благотворни дела на Господа и се възпламенил от огъня на благоговейната и всецяла преданост; вкусил сладостта на любовта към Него и като се потопил в нея с цялото си сърце, се упокоил в нея. Това е пътят на възхождение в любовта към Господа. Да тръгнем и ние по него, и несъмнено, ще достигнем желаното.

Първо. Виждал свети Иоан красотата на Господа и се благоразположил към Него. Така се заражда и човешката любов. Виждат душевната или телесната красота и започват да се обичат един друг. Да въздигнем и ние ума си към съзерцанието на Господнята красота и навярно няма да останем хладни и равнодушни към Него. Красотата на Господа е съвкупност от Неговите съвършенства. "Погледни какво само няма у Господа - казва светителят Тихон (Задонски) - Каквото и да поискаш, всичко това го има у Него, и то в неописана и неоскъдняваща пълнота. Блаженство ли искаш? Истинското и вечно блаженство е у Него. Красота ли търсиш? - Той е *най-прекрасният от синовете човечески* (Срв.: Пс. 44:3). Благородство ли искаш? - Кой е по-благороден от Сина Божий? Чест търсиш, но кой е по-честен и стои по-високо от Царя на Небесата? Мъдрост ли търсиш? - Той е Ипостасната Божия Премъдрост! Обичаш ли веселието? - Той е радост и веселие за блажените души и Божиите избраници. Ако ти е потребно утешение - кой може да те утеши, освен Исус? Търсиш покой - Той е вечният покой за душите, които Го обичат. Искаш живот - в Него е изворът на Живота. Страхуваш се да не се заблудиш - Той е пътят. Боиш се от прелестта - Той е истината. Смъртта те плаши - Той е животът, както Сам ни е уверил: *Аз съм пътят и истината, и животът*. С една дума, Той притежава всяко съвършенство и всяка красота и доброта, които не може да не обича човешката душа. Накарай разума си да проумее това, и не може да не обикнеш Господа, подобно на великомъченица Екатерина, която искала да види в онзи, когото обещала да обикне, такава красота, каквато притежавала и тя, богатство като това, което имала, и същата мъдрост, с каквато тя самата се отличавала, като предполагала, че в целия свят няма да се намери такъв жених. А когато познала Господа, то - в сравнение с Неговата красота, мъдрост и богатство - всичко свое счела за нищожно и презряно и като се прилепила всецяло към Него, Му принесла в жертва и всичко свое, и самата себе си.

Второ. Свети Иоан Богослов почувствал любовта на Господа към себе си и сам пламнал от любов към Него. Както огън от огъня, така и любов от любовта. Искрената и безкористна любов, когато някой я чувства, винаги събужда съответно чувство. Нека да почувстваме любовта на Господа и да пламнем от любов към Него. "Какво само не е направил Божият Син заради нас? - казва светителят Тихон. - Какво не е опитал? Какво не е претърпял и как само не е пострадал заради нашата немощна и бедна душа? Какви трудове и скърби не е понесъл, за да заведе при Своя Небесен Отец нас, отпадналите от Него? Заради нас Той е слязъл от небесата, за да възведе на Небето нас, изгонените от рая. Заради нас се е родил в плът, за да направи Свои нас, възродените духом. Заради нас се е смирил, за да ни възвиси. Заради нас е обеднял, за

да обогати нас, живеещите в нищета. Претърпял е безчестие и рани заради нас, за да ни изцели и прослави. Заради нас е умрял, за да оживи нас, погиналите. Ето до какво снизхождане и смирение Го е довела Неговата превелика любов и състрадателното Му милосърдие към нас. Не е ли изпитал и всеки от нас върху самия себе си веянията на тази Божия любов? Колко пъти сме се отдалечавали от Него чрез греховете си? И всеки път само за думите: "Виновен съм, няма повече" - пак сме били приемани в милостта Му. Колко пъти сме Го разгневявали, като сме се впусkali да вкусваме благата на този свят? Но когато сме се обръщали, отново сме били допускани до Господнята трапеза, до вкусването на Тялото и пиенето на Кръвта Му. Не са ли това обятията на Неговата милосърдна любов? Христос е посред нас и в обичайния живот. Кой не е изпитал Неговата грижовна близост - при избавяне от бедни, болести, скърби, трудни обстоятелства и всяка душевна и телесна нужда? Може ли да не отговорим на такава голяма любов и да не се обърнем с цялото си сърце към Този, Който така неотстъпно ни обича? Разбира се, може поради разсеяност и невнимание да забравим за тази любов на Господа към нас. Но като я познаваме и помним, не може да не чувстваме и в себе си пориви на любов към Господа, колкото и грубо сърце да има някой. А който постоянно живее с усещането за любовта на Господа, постоянно и самият той ще гори от любов към Него. Такава е природата на любовта.

Трето - свети Иоан вкусил сладостта на любовта към Господа и със съвършен покой се упокоил в лоното ѝ. Любовта, сама по себе си, е преимущество, с което нищо друго не може да се сравни - тя носи в себе си благо, по-високо от което няма нито на небето, нито на земята. *Който Ме люби*, - казва Господ, - *възлюбен ще бъде от Отца Ми*; и още: *ако някой Ме люби, ще спази словото Ми; и Моят Отец ще го възлюби, и ще дойдем при него и жилище у него ще направим* (Срв.: Иоан. 14:21, 23). "О, колко утешителни са тези думи! Колко велики и високи обещания предлага и дава Синът Божий на онзи, който Го обича - така че, който истински обича Христа е приятел на Отца и на Неговия Син. Човешкият ум не постига тази Божия благодат. Великият, безкраен и Непостижим Бог иска да има и има приятелство със сътворения човек и Свой раб, освен когато той сам себе си не отлъчва от това. *Нашето общение е с Отца и Неговия Син Исуса Христа* (Срв.: 1 Иоан. 1:3) - казва свети Иоан; а където са Отец и Син, там неотлъчно е и Светият Дух. Вижте с какво се сподобява обичащият Господа! Сподобява се да бъде дом и жилище на Пресвета Троица. Триипостасният Бог - Отец, Син и Свети Дух благоволява благодатно да обитава в него. *Бог е любов, и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог - в него* (Срв.: 1 Иоан. 4:16). Такова сърце е наистина блажено! То още тук чувства радост, която изобилно се излива в сърцата на избраните във Вечния живот - то вкухва действително колко благ е Господ - и има онова, за което е казано: *Царството Божие вътре във вас е*. Защото където е Сам Бог, там с Него е и всичко Негово. Ако за твоята любов Бог е в теб, то ти ще имаш Неговото оправдание против греховете си, избавяне против пленяването си, мир против нечистата си съвест, облекчение в скръбта си, утешение в своята печал, оправдание на Божия съд, помощ срещу враговете си, разум и мъдрост против незнанието и недоумението си, укрепяване в слабостта си" (*Светителят Тихон*). Ако заради любовта ти, Господ е в теб, то кой може да е против теб и каква беда може да ти се случи? Ако Той - твоят покой - е в тебе, то кой и какво може да те обезпокои? Ако Той - твоята радост и утешение - е в теб, то кой и какво може да те оскърби и огорчи? Ако Той - твоята сила - е в теб, то кой може да те надвие? Ако Той - твоят Цар - е в тебе, то кой може да те пороби? *Ако Бог е за нас, кой ще е против нас?* (Срв.: Рим. 8:31)- дръзнено заявява апостол Павел заедно с онези, които обичат Господа. Такава е любовта и ето това тя носи със себе си. Който влиза в любовта на Господа, чувства, че той все повече и повече изпълва мярата си и се усъвършенства, защото *любовта е свързка на съвършенството*.

И така, искаш ли да обикнеш Господа, постарай се да съзерцаваш с ума си красотата Му или пълнотата на Неговите съвършенства, да почувстваш топлотата на любовта Му с желанието си и да вкусиш сладостта на самата любов със сърцето си. На любов не можеш да се научиш: тя се поражда в съкровения разговор на сърцето със себе си - посява се тайно и зрее незнайно как, подобно на семе, хвърлено в земята, което неведомо за сеяча, - от само себе си израства, дава стъбло, клас и зърно в класа. Тайно се засява любовта, но винаги от въздействието на любимия предмет върху сърцето. Дръж в ума си пред сърцето си светлия лик на любвеобилния Господ - и ще падне искра от очите Му в сърцето ти, и ще го запали с любовта към Него. Който стои пред огъня, се стопля, и който с ума и сърцето си се обръща към Господа, който е духовен огън, приема от Него топлината на любовта Му и започва самият той да излъчва топло разположение. *Любовта Божия се изля в нашите сърца чрез дадения нам Дух Светий* (Срв.: Рим. 5:5)- учи Апостолът. Тя е дар, но дар, приготвен за всеки, който го търси: само пожелай и поискай, и веднага ще получиш. Тъй като Господ обръща всички, то не може да не го обичаме; но тъй като не всички се обръщат към Него и го търсят, то и

не всички Го обикват. Той преди нас ни е обикнал, и би трябвало и ние да Го обикнем, макар и след Неговата любов. Но ние преди Него обикваме нещо друго, което не Му е угодно и не е благословено от Него - и вече нямаме с какво да го обикнем: защото имаме едно сърце, а не две, и затова *не можете да служите на Бога и на мамона* (Срв.: Мат. 6:24). Спомнете си, братя, че *приятелството със света е вражда против Бога* (Срв.: Иак. 4:4). *Вражда против Бога!* Не е ли страшно това? Но има и още по-страшни думи: *който не обича Господа Исуса Христа, да бъде анатема, маран-ата* (Срв.: 1 Кор. 16:22). Това е изрекла ревностната любов на апостол Павел към Господа.

Като размишляваме за всичко това, братя, нека да се потрудим да възлюбим Господа от цялата си душа, от цялото си сърце, с всичката си сила или, по-точно, да събудим спящата в нас любов към Него и да я проявим на дело, видимо и за нас, и за другите. Амин.

8 май 1864 година

В ТРИНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

Признаците на любовта към Господа, и как да преуспеем в нея?

Разбрахте ли, братя, това, което беше прочетено в края на днешния Апостол? Там свети Павел казва на коринтяни: *който не обича Господа Исуса Христа, да бъде анатема, маран-ата* (Срв.: 1 Кор. 16:22).

Преди да се спрем мислено върху тази страшна присъда, аз първо искам да ви приканя да благодарим на Господа от радост, че тази присъда трябва да ни подмине - да не се отнася до нас - като християни. Понеже ние затова сме християни, защото сме Христови; а щом сме Христови, то, разбира се, пребиваваме в любовта Му, както и Той - в нашата. И Апостолът не предполага отсъствие на любов към Господа в християните и с този страшен съд поражда само онези, които остават вън от общение с Христа. Мислех си: нека да се страхуват от тази присъда езичниците и неверниците, които са чужди на Христа и лишават себе си от всички блага, които ни се даруват в Господа, а не ние, които сме призвани да бъдем причастници на Божественото в Христа Естество. Но после започнаха да ми идват мисли на безпокойство и за себе си, и за другите. Как може и в нас да няма любов? Трябва да я има, но може и да я няма - и с отсъствието си да ни подлага на осъждането, изречено от Апостола.

Нека да влезем в себе си, за да видим има ли в нас любов; и ако се окаже, че я няма или че е слаба, да се погрижим да я разпалим, за да не бъдем осъдени заедно с онези, които не обичат Господа.

Дали има у нас любов към Господа - ще каже сърцето. Както когато обичаме някой човек, топлото чувство към него ни показва тази любов, така и топлото обръщане и устремяване към Господа с мислите и сърцето си ни показва любовта ни към Него. Който обича някого, непрестанно мисли за него. Който обича някого, се старае във всичко да му угажда, да отгатва желанията му и да бърза да ги изпълни, преди още да са изречени. Който обича някого, той във всичко се осланя на него и е уверен, че няма да бъде оставен от него. Който обича някого, той става свой на него и го чувства свой. Който обича някого, той го защитава и на никого няма да позволи не само да направи, но и да каже нещо против него. Който обича някого, той се грижи за делата му и се стреми да отклони от тях всяка вреда. Който обича някого, той го почита и се радва, когато името на любимия се почита навсякъде. По тези действия на обикновената любов между нас съдете и за любовта към Господа.

Ако имате непрестанно в мислите си Господа, то вие Го обичате; а ако не мислите за него или мислите малко - не Го обичате или Го обичате малко. Ако се стремите във всичко ревностно да угаждате на Господа с точно изпълняване на Неговата воля, изразена в светите Му заповеди, то вие Го обичате; а ако не ревнувате за това или малко ревнувате, то не Го обичате или малко Го обичате. Ако имате топло чувство към Господа - така че дори само името му да изпълва сърцето ви с духовна сладост, то вие Го обичате, а ако нямате или малко имате такова чувство, то не Го обичате или малко Го обичате. Ако носите в сърцето си дълбоката увереност, че Господ е ваш Господ и че вие сте Негови, и че Той никога няма да ви остави, нито в този живот, нито в бъдещия - увереност, която е плод и следствие на любовта, то вие Го обичате; а ако нямате това в себе си или малко го имате, то вие не Го обичате или малко Го обичате. Ако сте готови да отстоявате Господа и сте готови да положите живота си за Него, и не можете да понасяте някой не само да прави, и говори, но и да мисли нещо против Него, ако ви е грижа за делата на Господа - за Святата Църква и за всичко, което е установено в нас заради нашето спасение, и се стараете да отклоните от тях всяко нещо, което им носи вреда; ако се радвате на прославянето на Христовото име по земята чрез разпространяване и утвърждаване на истинната вяра в Него, а за всичко противоположно на това се измъчвате, скърбите и душата ви се разпъва, то вие Го обичате, а ако това го няма във вас или го има, но малко, то вие не Го обичате или Го обичате малко.

Ето ги признаците! По тях съдете има ли във вас любов или няма. И ако има, радвайте се и се постарайте да я направите още по-силна; а ако няма или е малко - поскърбете и се поуплашете - и побързайте да я съгреете. Защото как може да не обичаме нашия Господ и Спасител? Той Самият е дошъл при нас на земята и в *образ на раб* (Фил. 2:7 - бел. прев.) е извършил спасението ни. Той е устроил Светата Църква и я е изпълнил с Духа на благодатта. Той всеки от нас е направил причастник към Своите спасителни блага: на всеки е простил и прощава греховете му; на всеки дава дара на Светия Дух; всекиго храни с Пречистата Си Плът и Кръв, всекиго пази като майка, за всеки се грижи и следи стъпките му в живота и устройва, до всеки се приближава и носи всеки на ръцете Си. Как да не обичаме такъв Господ?! Той не е само наш общ, на всички ни Спасител, а мой и твой и лично на всеки. Приема душата на всеки, в душата на всеки влага благи мисли, на всяка душа дава сила и твърдост за извършване на добри дела и неотклонно вървене към Него по правия път, колкото и трънлив да е той. Как да не обичаме такъв Господ?! Хората - благодетели обичаме, как да не обичаме Бога - Всеблагодетел? Хората - пазители обичаме, Бога - Всепазител как да не обичаме?... Той преди нас ни е обикнал, за да ни научи на любов и да не отговори с нелюбов на нашата нелюбов към Него. Почувствай свидетелствата на Божията любов към теб - и ще видиш колко виновна е твоята нелюбов към Него и колко справедливо е строгото осъждане за нея.

Като слуша това, някой може би ще остане равнодушен, а друг ще се предаде на дълбоко отчаяние. И равнодушието е престъпно, и отчаянието е достойно за осъждане. Не напразно са изречени тези страшни думи чрез Апостола от Светия Дух! И те, разбира се, няма да преминат. Събуди се, ти, който спиш, и почувствай страх. Но не за да се предадеш на отчаяние, а за да започнеш със страх и трепет да се трудиш за своето спасение. Ето че Господ ни дава още да живеем - защо? За да можем да изправим неизправното в нас. Как да го изправим? Това Той ни дава да чуем в словото Му. Чу ли това слово? Научи се и постъпи, както Той ти посочва. Сега това слово ни учи, а след смъртта то ще ни съди. Така че, докато имаш живот, побързай да излезеш извън осъждането в тези страшни думи. И пак - не трябва да се предаваме на излишни страхове. Трябва да имаме страх, но дотолкова, че той да ни подтиква към богоугодни дела, а не да потиска силите ни. Който твърде се бои, нека в самата тази боязън да види уверението в това, че у него има вече наченки на спасително настроение - наченки на любов. Любовта има своите степени, и на всяка от тях тя е любов - и не заслужава осъждането, изречено против нелюбието, а напротив, отклонява го.

Любовта към Господа вмества в себе си всичките ни отношения към Него. Ето какво трябва да изпитваме към Господа! Да вярваме, че Той е нашият Господ и че ние сме Негови, да бъдем уверени, че Той няма да ни остави нито в този, нито в бъдещия живот, и да прилепим сърцето си към Него. В това е семето и коренът на богоугодния живот. В това се изразява и любовта; и в каквата степен ги има тези разположения, в такава степен я има и любовта. Като ги съгриваш и възвисяваш, ще съгриваш и възвисяваш любовта. Стой в тези разположения и ги опазвай в себе си.

Ще кажа още нещо. Роденият естествено обича онзи, който го е родил. Ние всички сме родени в Господа Исуса за нов живот. Не само мислено се считаме родени, а действително сме възродени в Него. Излиза, че не можем да не Го обичаме. Ако самите ние не виждаме и другите не виждат в нас тази любов, то е само за това, че не използваме християнските си сили. Да започнем да ги използваме и ще събудим любов; събудената любов ще започне от своя страна по-настойчиво да подбужда християнските сили към дейност - и чрез тяхната дейност - самата тя да расте и да укрепва. Християнските сили са: богопознание и познание на Божествените неща, ревност за изпълняване на заповедите и молитва с благоговейно участие във всички чинове и свещенодействия на Църквата. Приведи в движение тези сили, и всяка от тях ще те отведе направо в областта на любовта към Господа. Как ще стане това - делото само ще покаже; ти само започни. Ще кажа само, че този деятелен път към любовта, утвърден върху благодатното раждане, е най-надеждният, бърз и самооблекчителен път.

Милостивият Господ да ни изпрати Своя Дух, за да ни изпълни със силата Си с любов към Него Едничкия! От своя страна да дадем обещание, че няма да приспиваме и заглушаваме това, което се дава и внушава от Него, а ще го съгриваме, упражняваме, ще му въздействаме - и наистина скоро ще станем съсъди на любовта - блажената и всеоблажаващата. Амин.

6 септември 1864 година

В ОСЕМНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

За милостинята - че тя е сеитба и че колкото повече някой я посява, толкова повече ще пожъне

Който сее скъдно, скъдно и ще пожъне; а който сее щедро, щедро и ще пожъне (2 Кор. 9:6). Така казва светият Апостол за милостинята, като желае чрез сравняването ѝ да ни разположи към желано и бързо раздаване на щедра милостиня, охотно и така обилно, че за всеки от нас може да се каже с думите на псалома за праведника: *пръсна, раздаде на сиромаси (2 Кор. 9:9).*

Малко по-горе от тези думи Апостолът пише на коринтяни: *а за спомагане на светиите*, тоест за подаянието в помощ на бедстващите християни, *считам за излишно да ви пиша*; защото познавам *вашето усърдие*. Същото може да се каже на всички: за задължението да се помага на бедните няма защо да се говори. Всички го съзнават, и всеки носи в себе си един застъпник за бедните, в сродното ни състрадание към бедстващите. И бедните знаят за този дълг на всички и за тази потребност на сърцето. Затова и се обръщат смело към всички, с увереност, че които имат благосъстояние, няма да откажат да им помогнат, като отделят от излишъка си.

Какво не достига често? Не достига често добро разположение, с каквото трябва да бъде обгърнато и оградено подаването на милостиня. Дават, но не толкова, колкото би трябвало; дават, но понякога не съвсем охотно, със стиснато сърце, сякаш са в скръб и нужда, тоест не подават щедро и радушно. От какво така не се протяга докрай ръката и се свива сърцето? От неправилните помисли, които отклоняват сърцето ни от правия път в момента на подаването на милостинята. В момента, когато просят милостиня, сърцето се устремява да даде подаяние и веднага предначертава мярата и начина на благотворене. Но в същото време идва и врагът, всява недобри мисли и разстройва цялото дело, така че не всеки дава според желанието на сърцето си. "Ти самият се нуждаеш, и ще бъде ли от полза тази милостиня" - внушава врагът. Ние му вярваме, и подаваме вече оскъдна милостиня, и то не с желание.

За да насочи сърцето ни към подобаващото и да ни даде сила да предотвратяваме нападенията на недобрите мисли при подаването на милостиня, Апостолът ни убеждава да гледаме на милостинята като на сеитба: защото както сеещият щедро и с желание хвърля семената, така щедро и с желание ще подаваме милостиня и ние, ако се убедим, че като я подаваме, ние вършим не нещо друго, а (именно) сеем.

Сеещият, като изразходва семена за сеитба, дори не помисля, че така обеднява, че накърнява благосъстоянието си и се лишава от възможността да удовлетворява потребностите си. Напротив, като сее, той се надява да се обогати, да разшири възможностите си и да пресече недостига. И така - сей милостиня, без да допускаш в себе си мисълта, че когато ръката ти пуска монета или даваш някаква вещ, се лишаваш от нещо. Ти не губиш, а придобиваш, не намаляваш, а умножаваш, не даваш, а получаваш.

На сеяча, когато хвърля семената в земята, и наум не му идва, че ги хвърля напразно, за нищо, без полза. Напротив, уверен е, че земята не само ще запази поверените ѝ семена, но и ще принесе от тях реколта сто, шестдесет или тридесет пъти по-голяма. И така - сей щедро милостиня, като вярваш, че ръцете на бедните са най-верните пазители на твоите излишъци и че са най-плодородните и изобилни почви, на които малката сеитба на твоята благотворителност ще даде щедър плод в свое време.

Сеещият, колкото и да сее, не скърби и не тъжи; напротив, колкото повече засее, толкова повече се изпълва с добри надежди и се развеселява; така и ти - толкова повече се развеселявай и се радвай, колкото по-богата милостиня подаваш и колкото по-широк е кръгът на твоята благотворителност. Един ден Въздаващият

отплатата ще те изведе на натореното, засято и оплодотворено от благотворителността поле на живота ти и ще развесели сърцето ти, като ти покаже умноженото жито на твоята правда.

Разбира се, трудно ни е да се сродим с мисълта и още повече да достигнем до сърдечното убеждение, че в подаването на милостинята ние, като изразходваме, умножаваме, и като харчим, придобиваме; но това е така, ако не винаги по отношение на временното, то винаги в отношението към вечното. Господ, като снизхожда към немощта ни, нееднократно е показвал това на дело в живота на различни благотворители. Спомнете си житието на светия праведен Филарет Милостиви. Как усърдно, щедро и с какво търпение е сял той милостиня! И какъв обилен плод е донесла неговата сеитба, когато внучката му Мария станала съпруга на царя. Над него още тук точно се сбъднали думите на Апостола: *който сее щедро, щедро и ще пожъне*. А ето и друг пример. Някой си Климент, момче, щедро раздавал хляб на нуждаещите се, въпреки ограничените средства на възпитателката си - и никога чистото пшенично брашно не свършвало в дома ѝ. Обителта на свети Теодосий Палестински по време на глад и суша хранела всички жители на околността и всички, които идвали, а житниците винаги оставали пълни, даже и тогава, когато в тях не се надявали да намерят и зрънце. Какво умножило шепата брашно и елея в делвата на вдовицата, която приела свети пророк Илия? Нейната милостивост. Защо не секвало, а се умножавало благосъстоянието на Авраам, Иов, Товия? Защото те благодушно раздавали. Защо и сега има родове, които от незапомнени времена не се прекъсват и живеят в заможност, която се предава от поколение на поколение? Защото те не живеят само за себе си, а считат за свой дълг винаги да делят излишъка си с онези, които се нуждаят. Така и трябва да бъде. Защото само които благодушно дават попадат на пътя на Божия Промисъл, който като е щедър към едни, а други остава в недоимък, иска излишъкът на едните да възнаграждава лишенията на другите, *да има равенство* (2 Кор. 8:14), както учи Апостолът.

Но Господ не винаги явява във времето тези плодове на милостинята и не трябва да се уповаваме на тях всецяло, защото, *ако само през този живот се надяваме на Христа, ниесме най-окаяни от всички човеци* (1 Кор. 15:19) - учи Апостолът. А що се отнася до бъдещето, то няма по-сигурен начин човек да си приготви мирна обител на Небесата от милостинята. Сей тук, и непременно ще пожънеш там. *Придобийте си приятели с несправедно богатство, та, кога осиромашеете, теда ви приемат във вечните живелища* (Лук. 16:9) - казва Господ, тоест ако подавате милостиня, без съмнение ще намерите за себе си. И това отношение на временното и вечното в милостинята е така бързо и непосредствено, че всяко милостиво деяние веднага се отразява върху вечния ред на нещата. Така някой си Петър, хлебар, жестоко сърдечен човек, никога не подавал милостиня. Веднъж един от бедните много му досадил. Като желаел да се избави от досаждането, той с неудоволствие му хвърлил един хляб - и същата нощ видял сън: сякаш стои на Съд, където претеглят делата му; на едното блюдо на тегилката били всичките му неправни дела, а на другото - само един хляб, който тежал, но не можел да натежи повече от товара на Петровите грехове. И чул глас: "Върви, Петре, и чрез ръцете на бедните изпрати повече хлябове тук, за да могат да натежат повече от всичките ти лоши дела". Виждате ли как бързо отекнало на Небето деянието на хлебаря? Друг подобен случай имало в Александрия. Живял там един човек, който често подавал милостиня. Той имал познат - богат, но неотзивчив към молбите на бедните - и много съжалявал за него. И ето какво намислил, за да направи и него участник на благословенията, които принася благотворенето. Отишъл при него и му казал: "По щастлива случайност се продават много евтино скъпоценности. Бих купил, но нямам пари. Дай ми назаем, и ще ги купя. Като ги купя, ще ти ги покажа, и ако ти харесат, ще ги вземеш за себе си, а ако не ти харесат, аз ще ги оставя за себе си, а парите ще ти дам". Другият с радост се съгласил и му дал много пари. Като получил парите, милостивият започнал да ги изразходва за бедните, събрал болните, недъгавите, сираците и всички утешавал. Минало известно време и приятелят му започнал да го пита за покупката. Той на два-три пъти отговарял, че още не всичко е привършил по покупката, или че не е пренесъл още скъпоценности вкъщи, или че не ги е подредил, и накрая казал: "Ела ще ти ги покажа" - и го завел в своя дом за бедни. Развел го по стаите на тези, за които се грижел, като ги наричал с имената на различни скъпоценни камъни: "Ето ги бисерите, ето ги изумрудите, а това са яхонтите"¹. Когато разгледали всичко, той се обърнал към своя приятел скъперник и му казал: "Е, какво, харесват ли ти?". Той, от досада и смущение, не искал и не можел да пророни нито дума. "Защо да се сърдиш и да се ядосваш - казал му милостивият, не ти ли казах, че ако не ти харесват скъпоценностите, аз ще ги взема за себе си, а на теб ще ти върна парите. Ето ти разписка! Само че и ти ми дай разписка,

¹Яхонт - скъпоценен камък с различни цветове, в зависимост от които той носи различни названия - рубин (червен), топаз (жълт), сапфир (син).

че ми отстъпваш всичко, което Господ би приготвил за теб, ако ти поемеш това върху себе си". Другият с готовност взел разписката и му дал дума, само и само за да запази парите - и побързал да се прибере. През нощта вижда сън: развеждат го из Небесните обители и му казват: "Това е жилището на този и този, това е на онзи"; въвели го накрая в една толкова светла и пресветла обител, че не му се искало да излиза оттам. Някой му казал: "Това е обителта на... и назовал неговото име. Като чул това, той забравил себе си от радост. Но веднага се чул друг глас: "Не, сега не е негова. Той я продаде на... и назовал името на другия, който давал милостиня. Ето я разписката, а този тук не заслужава дори да гледа тази обител. Изгонете го вън!". Дошли слугите и го изгонили. Като се събудил, той веднага пратил да извикат неговия милостив приятел, разказал му всичко и като изслушал уверението му, че Господ отново ще му върне показаната обител, скъсал разписката и се посветил на добротворство заедно с приятеля си, който го вразумил. Виждате колко бързо делата на добротворството или недобротворството отекват на Небето, в реда на вечното устрояване на нашата участ.

Това е така, защото милостинята е най-голямата добродетел, най-ценната за Бога и близка до Неговия Престол. Светителят Григорий Богослов, като изброява множество добродетели и оценява високо всяка, добавя, че най-високо от всички тях стои любовта, а от делата на любовта по-високо от всички е деятелното състрадание и помощта, оказвана на нуждаещите се. Затова и в описанието на Страшния Съд Господ изисква отговор само за изпълнението или неизпълнението на тази добродетел не защото другите нямат никаква цена, а защото когато нея я има, то ги има и всички други, а когато я няма, трудно може да се намери място в сърцето и за другите добродетели. Тя е царица на всички, истинска наместница и представителка на Божеството на земята. И още затова така бързо отеква на Небето всяко добротворство, защото Господ благоволява да приема като за Себе Си всяка милостиня така, сякаш тя се подава направо в ръцете Му. *Доколкото* - казва, *сте сторили това на едного от тия Мои най-малки братя*, - тоест бедните, *Мене сте го сторили* (Мат. 25:40). Ти си нахранил гладния, а Господ казва, че Него Самия си нахранил; облякъл си голия, а Господ казва, че Самия Него си облякъл; посетил си болния, а Господ казва, че Него си посетил; и всяко добротворство към нуждаещите се Господ счита благотворене на Самия Него. Така уверява Той чрез Светото Божествено слово - и така ще обяви пред целия свят на Своя Съд! Но Той нееднократно е явявал това и тук на Своите верни - както например на момъка, който видял Спасителя зад гърба на бедния - да приема подаваната милостиня, или на онзи милостив човек, който като срещнал по пътя си един треперещ от студ бедняк, му дал горната си дреха, която после Господ му показал, облечен в нея, светла и блестяща. Да се оживи при мисълта за това усърдието на всички, които дават милостиня! Същата ръка, която приема, тя и ще въздава. Но това е такава ръка, която не може да въздава оскъдно, стига само и вашите ръце да не подават милостиня оскъдно. *Отивам да ви приготвя място* (Срв.: Иоан. 14:2) - е казал Господ. Пощедно давайте в ръката Му, и Той ще ви въздаде, и колкото по-щедро давате, толкова по-светла, просторна и благоукрасена ще бъде вашата обител.

С всичко казано искам да ви стане по-близка мисълта, че като подаваме милостиня, ние сеем; поуката оттук вие ще видите сами. Сейте щедро, за да бъде и жетвата ви богата; защото, ако сеете оскъдно, оскъдна ще бъде и жетвата ви. Господ да помогне на всички нас така да настроим сърцето си и с такова разположение да вършим делата си, че да не ни подминат великите Божии обещания, изречени за онези, които щедро и с готовност подават милостиня - и в този, и още повече - в бъдещия век. Амин.

22 септември 1863 година

В ДЕВЕТНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

Неоснователността на доводите да не се дава милостиня и добрите мисли, които подтикват КЪМ НЕЯ

Всекиму, който ти проси, давай (Срв.: Лук. 6:30) - заповядва Господ, както чухте в днешното Свето Евангелие. Това е една от най-първите заповеди в християнството. За нея често напомнят и Господ, и светите Апостоли, и - за да ни предразположат по-ревностно да я изпълняваме, са я оградени с най-трогателни подбуди и най-страшни предупреждения. Нека да знае това всеки, и всеки по съвест да се счита длъжен да помага на всички нуждаещи се според силите си. Между другото, ако преразгледаме по-строгост делата си, може би няма да намерим нито едно дело, което да сме изпълнявали с по-малко внимание, отколкото задължителното за нас подпомагане на нуждаещите се. Помагаме някак си, само колкото да се отървем от настойчивия молител, а понякога и направо отказваме, и по-точно второто. А съвестта ни при всичко това остава спокойна, мълчи и не ни изобличава за това, че не помагаме или помагаме не толкова, колкото би трябвало. Нали така става? Пита се, коя е причината за това?

Причината, предполагам, е тази, че нашата грешна душа приема предразсъдъчните понятия за бедността и бедните, които ни идват наум, когато трябва да окажем помощ на някого, и осуетяват нашите добри намерения до такава степен, че не само съвестта не ни изобличава за отказа или за нищожната ни помощ, а напротив, струва ни се, че сме направили по-добре, като сме се отървали с нищо или така леко от молителя.

Какво ли не са измислили скъперничеството и користолюбието, за да оправдаят своята хладност и жестокост към нуждаещите се! Лъжливостта на молбите, лентяйството на молещите, недостатъчните ни средства, тежките времена, необходимостта самите ние да се запасяваме "за черни дни" и други. Всички тези мисли се разпространяват между невнимателните към своя дълг в разговори и поговорки, навестяват и внимателните и нерядко ги отклоняват в действията им от правия път. Ако искате да дадете свобода и простор на милосърдието и да не стигаме дотам - лъжата да ни помрачава, нека да отхвърлим тези предразсъдъчни мисли и да възстановим здравите християнски понятия за подаянието на нуждаещите се. Като ги държим в ума си и ги виждаме ясно, особено по време на самото действие на помагане, ние ще издигнем изпълнението на този дълг до такова съвършенство, заради което всеки ще може да чуе някога: *добри и верни рабе!* (Срв.: Мат. 25:21) Да направим това сега, за да се установим веднъж завинаги в правотата, като отхвърлим неправотата.

По времето, когато трябва да помагаме, преди всичко ни идва наум мисълта: "Дали молещият се нуждае? Кой го знае? Свикнал е да проси, а може би няма никаква нужда". Появява се такава мисъл, ние ѝ вярваме - и отказваме или помагаме с нещо малко. Но справедливо ли е да постъпваме така? Разбира се, случва се и така, както ни идва наум. Но знаем ли със сигурност, че човекът, който е пред нас, принадлежи именно към онези, които се преструват на бедни? А ако не знаем, защо да подозираме и още повече да отказваме само заради едното подозрение? Всъщност това може да е майка, която е оставила въщи гладни деца, или глава на семейство, чиято жена е болна и децата му няма с какво да се облекат, или сираци, по-големите от безприютните сираци и безпомощните, и други подобни. На такива, разбира се, няма да откажете. Гледайте така и на всички още от първия път, и не оскърявайте с подозрението си хора, които не познавате. Какво ще стане, ако човек, който се нуждае, на когото и така му е тежко на сърцето, прочете в очите ни нашето подозрение? Разбира се, това ще увеличи скръбта и мъчителното чувство у него и вместо утешение, той ще си тръгне от нас с дълбока скръб. Добре ли е това? Това, че още не му е притъмняло пред очите, че лицето му не е изкривено, походката му е твърда и дрехите му не са в кръпки, са може би последните остатъци от неговото търпение и средства за живеене. Ще искате ли да бъдете причина той да стигне до краен предел,

който може би ще започне веднага след вашия отказ? И заповедта на Спасителя нима иска да защити само онези, които няма къде да отидат, които нямат нито покрив, нито храна, нито дрехи, нито сили? Не. За да се помогне на такъв род хора, не е нужна особена заповед. Той казва: *в секиму, който ти проси, давай* (Срв.: Лук. 6:30). И вие ще давате, само приемете като закон за себе си - да не подозирате просещия, да не рисувате зад гърба му картини на предполагаема заможност, а по-скоро - картината на крайна нужда и скръб, които наистина го угнетяват. Тогава самото ви сърце няма да ви даде покой, докато не облекчите участта му. Сега се разпространяват много подозрения срещу бедните. Но за всички тези предубеждения има едно решение: да разберете със сигурност кой точно проси не от нужда или не заради някаква своя нужда, и да не се дава на такъв, но да се отказва на всички само за това, че има лъжливи просители, е грях. Свети Иоан Милостиви не е правел така. Той не е отказвал даже и на онези, за които било известно, че не са бедни, и когато го предупреждавали за това, отговарял: "Наистина, в този момент те търпят крайна нужда".

Понякога от просителя ние се обръщаме към себе си и казваме: "Откъде да взема? Едва стига за нашите потребности. Трудно свързваме двата края! А когато няма откъде да даваме, кой ще ни задължи? Трябва да се дава от излишъците, както и Апостолът изяснява закона за подаянието, като казва: *ако някой има усърдие, той е угоден по това, каквото има, а не по това, каквото няма. Не че искам да бъде на другите леко, а вам тежко* (Срв.: 2 Кор. 8:12-13). Но наистина ли не ни остава нищо за удовлетворяване на нашите потребности? При това - разумно ли е определено у нас онова, което трябва да считаме за своя потребност? Потребността е такова нещо, което може и да се стесни, и да се разшири. Изключете разходите за онова, което се счита за нужно от навика, прищевките, тщеславието, празните изисквания на света и всички страсти: колко много ще остане в полза на нуждаещите се? Нека даже и тези ненужни потребности ги няма; достатъчно е само да поискаш, и дори от най-съществените нужди - за храна и дрехи и други потребности благоразумието винаги ще съумее да отдели една част за Христа, както наистина умее: защото от подаянието се отклоняват, като се позовават на нуждите си почти изключително скъперниците и разточителните любители на светски удоволствия. Също така понякога казват: "Какво се мотаят без работа? По-добре да работят и да си изкарват насъщния хляб". Изискване най-справедливо! И Апостолът заповядва да се трудим, да работим с ръцете си, не само за да удовлетворяваме нуждите си, но и за да има какво да *отделя ономува, който се нуждае* (Еф. 4:28). Но като се отказваме под този предлог от даване на милостиня, сигурни ли сме, че просещият може да се труди? Стариият, невръстният и немощният къде да се трудят? Дори и да може някой да се труди, има ли той работа? Някой може да е готов да работи, но да няма работа за него. В притчата за работниците един от тях до единадесетия час, тоест почти до полунощ, не е имал работа поради това, че никой не го наемал. Но дори и да има работа някой, такава ли е, че да изкарва от нея достатъчно за всичките си потребности? Често се случва някои да се трудят ден и нощ, а въпреки това да изнемогват в нужда, особено когато един работи за мнозина. И така, работата казва: "Труди се" - и кой ще се съгласи да храни ленивия? Но преди това направете така, че просещият да може от труда си да изхранва себе си и другите, които трябва да издържа, и тогава му отказвайте, а да му отказвате без това - значи все едно да го оставите да умре от глад.

Какво ли още не казват като извинение за своята неотзивчивост и жестокосърдечие! Един казва: "Времената са тежки, какво да мислим за другите, ние да можем себе си да изхраним". Друг: "И аз самият се нуждая; трябва да скътам някой лев за черни дни". Трети: "Да не съм само аз; има по-богати от мен - те да дадат". Четвърти: "Нали давам, каквото ми се намира под ръка на всеки, който проси" - и други такива. Но размислете добре, колко истина има във всичко това? "Времената - казва - са тежки - и отказва. Но ако те са тежки за заможните, то колко по-тежки са за бедните? Следователно според този предлог трябва не да се прекрати, а да се увеличи подаването на милостиня. "Трябва - казва - да се запаса за черни дни". Нека да трябва; но нали и това трябва да се прави с мяра? Иначе нашите въображаеми бъдещи потребности никога няма да ни дадат възможност да помогнем на бедните в техните действителни сегашни нужди. При това бъдещето ни от нашата предвидливост ли зависи, или от Божия промисъл за нас? Разбира се, от Промисъла. Така че, привлечете към себе си Божията милост с милосърдието си към нуждаещите се и ще имате верен залог за благоденствието си в бъдеще. Струва ми се, че няма да намерим пример някой дом да се е разорил от щедротото раздаване на милостиня на бедните, а празната разточителност е довела мнозина до просешка тояга. "Друг ще му даде" - казва и отпраща молещия. А дали друг ще му даде? Ами ако и той също така каже: "Друг ще му даде", а след това и трети, и четвърти, и така нататък - това ще бъде все едно да бъде оставен бедният на произвола на съдбата. Не. Господ на теб ти е изпратил този бедняк, ти и му помогни. Не пропускай

случая, който може би няма да се повтори. “Нали давам, казваш, каквото се случи и на когото се случи”. Добре е, макар че е само това. Но означава ли това, че даваш колкото трябва да дадеш и според всичките си възможности? Значи ли това, че отдаваш нужното внимание и усърдие на това свято дело? И дали тази небрежност не е причина подаянието да не попада в нужните ръце и да не се употребява както трябва? Даваш на който се случи. А кой ще помогне на тези, които срамът задържа вкъщи и които мълчешком може би търпят много по-голяма нужда, отколкото показаната явно? Не, истинското християнско милосърдие не може да бъде удовлетворено от това. То само бърза там, където има бедност, за да почувства с ръцете си раните ѝ и веднага да сложи върху тях нужния целебен пластир.

Ето колко много лоши помисли е измислил врагът, за да отклонява и добрите хора от подаването на милостиня. Да си признаем, че в по-голяма или по-малка степен всички ние сме се увличали от тях от време на време. Но заедно с това да си обещаем в сърцето си повече да не им се поддаваме.

Защото, ако те са така слаби пред нашето просто разсъждение, как ще устоят пред съда на Божията правда, която вижда всичко - и в делата, и в сърдечните чувства, до най-съкровено. Християнският смисъл и християнското сърце не трябва да гледат така на бедността и на бедните. Истинските християни разсъждават за всичко с Христовия ум, който са приели, и носят Закона на своя Бог в сърцето си като ръководство за всичките си дела. Бедните и нуждаещите се - това са по-малки братя в Христа, или Самият Христос, който се приближава до нас чрез тях и който си присвоява всичко, давано на тях - те са Божията милост и благословение, пребиваващи сред нас. Като им даваме част от притежанието си с малкото си подаяние, ние осветяваме чрез това останалото и продължаваме да го владеем достойно, според Божия замисъл. Господ е Владетелят и на нас, и на всичко наше. Като ни благославя с достатъчно изобилие, Той ни го предоставя, както лозето - на работниците в притчата - с условието да Му доставяме своевременно плодовете му. Бедните - това са раби на Господа Домовладиката, които Той ни изпраща да приемат част от плодовете на нашето изобилие. Чрез техните ръце даденото се възнася към Господа; но така, че по закона на милостта Му отново ще ни бъде върнато във вид на място за вечен покой, устроено за нас от Божията правда. Затова бедните са работниците, които строят обител за нас на Небето - наши довереници, на които се поверява да устроят всичко там в такава пълнота, която да стигне за цяла вечност! *Блажени милостивите!* (Срв.: Мат. 5:7)

Да се утвърдим, братя, в тези добри помисли, а другите - покварените - да отхвърлим. Тогава сърцето ни няма да ни позволи по никой начин да нарушаваме Божията заповед: *на всеки, който проси от тебе - дай - и винаги ще ни подтиква към това, да бъдем състрадателни, братолюбиви, милосърдни* (Срв.: 1 Петр. 3:8), като се облечем в *милосърдие и благодат* (Срв.: Кол. 3:12), и ревнуваме да бъдем *милосърдни, както и нашият Отец е милосърден* (Срв.: Лук. 6:36). Амин.

29 септември 1863 година

В ЕДИНАДЕСЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

Прощаването на дълговете на ближните е спасение

Днешното Евангелие ни поучава да прощаваме обидите. Да послушаме Господа и да започнем да изпълняваме тази свята Негова заповед. Защо особено тази? Защото това е най-краткият и надежден път към спасение. Ако искаш да се спасиш - прощавай на всички и всичко, което имаш против някого - и ще бъдеш спасен, защото така казва Господ: *ако простите на хората съгрешенията им, и вам ще прости Небесният ви Отец* (Срв.: Мат. 6:14). А на когото са простени греховете, какво повече може да иска? Свети пророк Давид казва: *Блажен е оня, комуто беззаконията са простени, и чиито грехове са покрити! Блажен е онзи човек, комуто Господ няма да вмени грях*. Блажен - значи спасен. И се изпълнява над такива предреченото още преди векове от пророка Моисей. "Не ходи отвъд морето да търсиш спасение: *това слово е твърде близо до тебе* (Срв.: Втор. 30:14). Ще добавя: словото, с което в сърцето се изрича всепрощаването, ако някой има против някого оплакване (Срв.: Кол. 3:13).

В ежедневието постоянно има стълкновения, , постоянно се случва някой да бъде обиден и да се смути сърдечният покой - с мними и действителни оскърбления. И ето че това, което е почти неизбежно, което от само себе си ни връхлита, Господ иска да го обърне за нас в купуване на спасение и в придобиване на помилване. Всяка минута те оскърбяват - всяка минута прощавай, и всяка минута ще навлизаш все по-дълбоко и по-дълбоко в областта на Божието милосърдие, във всепрощаването Божие помилване - и с това помилване, като с някаква дреха, ще бъдеш облечен, ограден и защитен от всичко, което може да навреди в теб на делото на твоето спасение.

Нищо не е така силно пред лицето на Господа, както прощаването на обидите: защото то е подражание на едно от най-близките до нас действия на Божието милосърдие. И от нищо не се изкушаваме така леко, както от сърденето и от желанието да отмъстим с предизвикателна дума, а нерядко и с действие. Излиза, че всяка минута, вместо да придобиваме, губим онова, което ни се дава в ръцете. Ако простиш - ще придобиеш покой в себе си и помилване от Господа. А като не прощаваш - вътрешната тревога се увеличава, и не чакай милост от Господа.

Защо невинаги прощаваме, а по-често избухваме в гняв, раздразнение и негодувание? Предполагам - от невнимание към цената на прошката. Убягва ни от вниманието това, което дава прошката, докато онова, което обидата ни отнема, ни се струва очевидно. От самолюбивото ни сърце идва помисъл: "Заради какво да прощавам" - и не прощаваме. В моменти на обидчивост възстановявайте в мисълта си и в сърцето си несъмненото обещание за прошка - обещание несравнимо по-ценно от най-големите загуби, които обидата може да причини на човека. Тогава каквато и обида да ни застигне, от сърцето ще се чуе въодушевяващ глас: "Има заради какво да простя" - и ще простим.

Ще простим - и ще бъдем простени; пак ще простим - и пак ще бъдем простени; и така непрестанно. Който прощава, сам ще бъде под всеопрощението Божие, или в обятията на Божието милосърдие и любов. Има ли за какво да искаме прошка? Да, и то колко много! Тогава да побързаме да простим, за да бъдем простени. И да го направим с още по-голяма готовност, защото това, което ще простим, е нищожно, а за което ще бъдем простени, е така ценно, че не може да има и сравнение между тях. В днешната притча греховете ни против Бога са оценени на десет хиляди таланта, а греховете на другите против нас - на сто динария. Да предположим, че едните са например за хиляда рубли, а другите - за копейка. Срещу една копейка може да се спечелят хиляда рубли! Ако в ежедневието се появи някъде възможност за такава печалба, никога няма да можеш да задържиш - всички ще се втурнат нататък. Но никога, дори най-сигурната печалба на земята, не може да е така сигурна, както обещанието на Господа - и никога оценка на земните неща не е така

точна, както е точна сравнителната оценка на нашите грехове и обидите, които са ни причинени; защото тя е изречена от Бога на правдата. Така че спомни си греховете, за които ти е простено или за които искаш да бъдеш простен, и дали от благодарност за получената милост, или заради несъмнената надежда да получиш желаната и търсена милост - прощавай, прощавай с широко, отворено, щедро сърце.

Дори ако обидата малко те унижава или ти причинява някаква вреда. Нали Господ всичко вижда. Вижда движението на сърцето ти, забелязва как то се склонява към прошка, утешава се с извършващото се в него прощаване и оценява жертвата ти с такава цена, каквато ти не можеш и да си представиш. Спомнете си за онзи монах, който живял не чак толкова строго, но не осъждал никого, когато виждал нещо лошо, и не се обиждал, когато се случвало да претърпи нещо от някого. Когато умирал, братята от скръб наобиколили одъра му, но лицето му било светло и сърцето му се радвало. Попитали го: "Какво означава това, че ти си в такова състояние?" Той им отговорил: "Простете ми, отци и братя! Аз съм грешен и нехаен монах, но през живота си никого не съм осъждал и от никого не съм се огорчавал; и ето, Ангел Господен дойде при мен и ми каза: "Ти не си осъждал - и Господ не те осъжда. Ти си прощавал - и Господ ти прощава". Заради тези думи сърцето ми от радост иска да изскочи". И така се споминал. Виждате какво въздаяние е получил. И как може да се казва: "За какво да прощавам?"

Освен видимия ред има невидим, освен сегашния свят - Бъдещ Век. Когато се преселим там с мисълта и сърцето си, други ще бъдат мислите ни, други - думите ни, други - делата ни - така различни, че хората на този век, като ни гледат, ще ни считат за безумни. Според духа на света, който не е вискателен и всичко прощава, считат го за човек без достойнство, а всъщност истинското достойнство е в това - да се прощава. Който прощава според заповедта на Господа и християнското си упование е човек от другия, от по-добрия свят. Оттам той приема внушения и спазва тамошните порядки. Които го гледат от земята и по земному - не могат да го разберат. Той на дело изпълнява това, което е казал Апостолът: *ако някой от вас мисли, че е мъдър на тоя свят, нека стане безумен, за да бъде мъдър* (1 Кор. 3:18).

Разбира се, не може да се придобие изведнъж такъв дълбок и пълен мир, който да поглъща всеки удар на оскърбленията. Но започни от по-ниското, и ще се изкачиш на по-високото. Първата степен на необидчивостта, несърденето и следователно на прощаването е мълчанието на устата. С това и започни. Когато те обидят - насили се, премълчи, като подражаваш на пророк Давид, който казва за себе си: *потресен съм и не мога да говоря* (Пс. 76:5).

Направи това веднъж - и следващия път ще премълчиш по-лесно. Колкото по-често премълчаваш, толкова с по-малко смущение ще посрещаш обидите. Затвърдилото се несмущаване ще ти донесе покой; а покоят ще се прероди в мир, който превъзхожда всеки разум. Тогава ще бъдеш пред обидите като твърда стена пред ударите на песьчинките, пометени от вятъра. Ето докъде ще стигнеш, когато започнеш да надвиваш себе си с мълчание! А ако не започнеш да надвиваш себе си, ще започнеш все повече и повече да се дразниш и ще стигнеш до такава податливост на гнева, че всяка дреболия ще те кара да излизаш вън от себе си. А при това как да живееш, не казвам по християнски, а - по житейски порядъчно? Без труд нищо няма да придобиеш; ако искаш нравствена доброта, труди се над сърцето си. Господ му е дал такава свойство, че повтарянето на действията облекчава труда по извършването им и огражда разположението към тях. Честото прощаване на обидите не само ще предаде лекота на прощаването и навик за това, но ще развие даже жажда за обиди, заради Господа, жажда, при която удареният *по дясната страна* обръща *и другата*, лишеният от ризата си дава *и горната си дреха* и принуденият да върви *една миля* върви *две*. Това е висота, която изглежда недостижима за нас, но на нея онзи, който е започнал подобаващо да прощава, се възкачва леко, естествено, без особено напрежение. Прощаването е най-привлекателната добродетел, която веднага донася награда в сърцето.

Като имаме в мислите си всичко това, да благословим Господа, че ни е дарувал толкова достъпен начин да се възкачим на такава висота, и да се помолим Той да ни дарува сила и разум да прощаваме, за да бъдем простени и да се сподобим с блажено помилване и опрощаване. Амин.

23 август 1864 година

В ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА

Убеждаване за спазване на поста през Рождественския пост

От днешния ден започва светият пост, установен от Божията Църква, за да ни подготви за достойно посрещане и прославяне на Въплътения Бог - празника на Рождество Христово. Да се покорим на Църквата и да встъпим в подвига на поста и на всички други благочестиви упражнения, съединени с поста. Някои си мислят, че този пост не е така значим, както поста през Светата Четиридесетница; затова те нехаят за него и го прекарват небрежно. Това е заблуда, която с нищо не може да се оправдае. Божията Църква е установила да се почитат всичките четири поста: Великият, Успенският, Петровият и Рождественският, и наш дълг е да ги почитаме еднакво, макар че мярата на строгостта на поста през всички тях е различна. Наистина, започналият пост е по-лек от Великия и Успенския, но това облекчение е така незначително, че самото то не може да не ни се стори строго - заради нашата немощ. Макар че през този пост е разрешено да се яде риба, но това е само в съботите, неделите и на празници; във вторник и четвъртък риба не се разрешава, а в понеделник, сряда и петък не само риба не се разрешава, но и вино и елей.

И така, щом като Светата Църква напомня за този пост не мимоходом, а с такава определеност е установила правила за него, подобаващо ли е нейните послушни чедра да го прекарат небрежно, без внимание и даже без да си спомнят за него. Нека да го осветим с възстановяването в мислите ни на високото ни предназначение, със строгото изпълняване на църковния устав и още повече с очистване на съвестта си чрез покаянието и укрепяването на себе си със Светото Причастие с Тялото и Кръвта Христови. Вижте какво казват за него светите отци! Един казва (Симеон Солунски): "Постът на Рождественската четиридесетница изобразява поста на Моисей, който, след като постил четиридесет дни и четиридесет нощи, получил на каменните скрижали издълбано начертанието на Божиите слова. А ние, като постим четиридесет дни, съзерцаваме и приемаме Живото слово - не върху камък написано, но Въплътило се и Родило се от Дева - и се приобщаваме с Неговата Божествена Плът". Друг учи (Лев Велики): "Пазенето на въздържание е запечатано у нас с четирите времена, та да познаем в течение на годината, че непрестанно се нуждаем от очистване и че при разсеяния си живот трябва винаги да се стараем - чрез пост и милостиня - да унищожаваме греха, който се преумножава поради тленността на плътта и нечистотата на пожеланията".

Ето как разсъждават богопросветените умове и накъде насочват силите и трудовете на послушното благочестие! Да приемем присърце това толкова душеполезно и спасително внушение. Знаем, че пределът на живота в Христа Иисуса е чистотата и светостта. Но житейските дела, а още повече суетата, очернят и омърсяват пътниците, които се стремят към тази област на чистотата - нерядко и против волята им. И ето, както грижовните страннолюбци устройват за странниците спокойни прибежища за отмора, подкрепваща трапеза и баня за измиване, така и всегрижовната Божия благодост в майчиното лоно на Църквата е установила постите - всичките четири - и ни приканва да говеем през тях, да се изповядаме и причастим, за отмора на тези, които са изморени от житейското многогрижие, за умиване на онези, които са омърсени, за укрепване на всички, които са отслабнали и са изтозили духовните си сили поради борбата или падението си. Ревностни тружениче, влез под стряхата на покоя, умий се в приготвената от самия теб баня на сълзите, подкрепи се с предлаганата ти Небесна храна - и след това пак, подобно на Илия, който се е подкрепил с храната, донесена му от Ангела, бодро тръгни по уединения път, докато стигнеш високия Синай - празника на Рождество Христово, за да почувстваш Бога, който се доближава до нас, според мярата на своя труд и готовност.

Или за какво да се обръщам към ревностния и изпълнения с бодрост? Горещите духом ревнителите на християнския живот сами, без напомняне, и ще попостят, и ще изпълнят християнския си дълг през поста както трябва. Но какво да кажа на вас, които сте болни от изнеженост, страхувате се за здравето си от смяната на храната, увлечени сте от модата на независимостта и разкъсването на всички връзки, установени от

обичаите на отците, възнасяте се по-високо от облаците и необмислено искате да посочвате на Всевишния в Неговите изправителни законоположения и устави несъобразеностите с природата, повредена от вас самите? Бих ви казал само едно: *свирихме ви с пищялка, и не играхте; пяхме ви жални песни, и не плакахте* (Мат. 11:17). Но с надеждата още да уталожи стремителността на неудържимата ви мисъл и на своенравието ви, ще ви припомня райската ябълка, червена на вид и приятна на вкус, която е погубила и погубва нашия род; лещата, която лишила чревоугодника от първородството му; месото, напълнило пустинята с гробовете на похотта; пожеланието на малкото мед, отнел победата и подготвил смъртта на царския син, онзи пир, на който свише бил даден надпис: *мене, текел, перес* (Вж. Дан. 5:25-28), който веднага се изпълнил; и блудния син, който *бе петимен да напълни корема си с рожкове, що свините ядяха* (Срв.: Лук. 15:16), и богаташа, който всеки ден се веселил бляскаво, а там, в отвъдното, молел за глътка вода, за да намокри устата си, но не я получил. Напомням ви всички тези пагубни следствия от непостенето и невъздържанието, за да добавя към това: имате разум - учете се. *И не бивайте като кон, като неразумна мъска, чиито челюсти трябва да се обуздават с юзда и оглавник, за да ти се покоряват* (Пс. 31:9), на които с браздата и юздите им стягат челюстите, когато упорстват и не се покоряват. За тях кормилото е юздата, а за разумните - разумът.

Има разум, който тласка по криви пътища - нямам предвид него; а здравия разум, който има своя мяра, не въстава срещу Божия разум, а му се покорява и смирено скланя волята си под неговото иго. Него утвърдете в себе си и му дайте сила. И той ще ви научи да не се страхувате от това, което Бог е установил като закон с устата на Църквата; а - напротив - без да щадите силите си да ѝ засвидетелствате своята синовност; ще ви научи да не слушате изпълнените със страх за здравето ви внушения, като ви посочи не в поста, а в непостенето причината за боледуването на тялото и разслабването на душата; да не обръщате внимание на неодобрителните възгласи на заобикалящите ви, като ви увери, че който говори нещо лошо за поста и за постестия, то с това казва нещо още по-лошо за себе си, отколкото за тях; да не виждате ненавременност в строгото изпълняване на уставите на Светата Църква, като ви обясни, че по-скоро те са били ненавременни тогава, когато са били въведени за пръв път и още е нямало кой да ги изпълнява, отколкото сега сред толкова много подвизаващи се в поста; да прогонвате плахите помисли за невъзможността да се достигне онази мяра на поста, при която той бива спасителен, като ви напомни, че когато подхвърлените като нас на същите страсти постници - Моисей, Илия, Иоан Предтеча, - които днес почиват в слава, още едва прокарвали пътя на постенето, достигането на неговите високи степени било по-трудно, отколкото сега, след толкова светли примери и успешни опити; да отстранявате прелъстителната мисъл за възможността да се замени телесният пост с духовен пост, като внушава, че по-скоро телесният пост може да се извърши без духовния, отколкото духовният без телесния; да виждате в изтощаването на плътта мярата на обновяването на духа и в степените на постничеството - стълбицата на духовното възхождане, горният край на която опира в Небето.

Като се ограждаме с такива и подобни помисли, ние ще дадем на доброто намерение да проявим послушание към Църквата сила да израсне, да укрепне и да принесе плод - делата на покаяние и на достойното преминаване на предстоящия пост - за слава на Господа, който с Въплъщението Си заради нашето спасение изтощи Себе Си. На Него и да се помолим - да ни изпрати светъл лъч от Своето Рождество, като звезда, и като освети с него сумрака на поста във весело и радостно шестване да ни доведе до Витлеемските ясли - и тогава да ни удостои радостно да възпяваме заедно с Ангелите: *слава във висините Богу, и на земята мир, между човеците благоволение!* (Лук. 2:14). Амин.